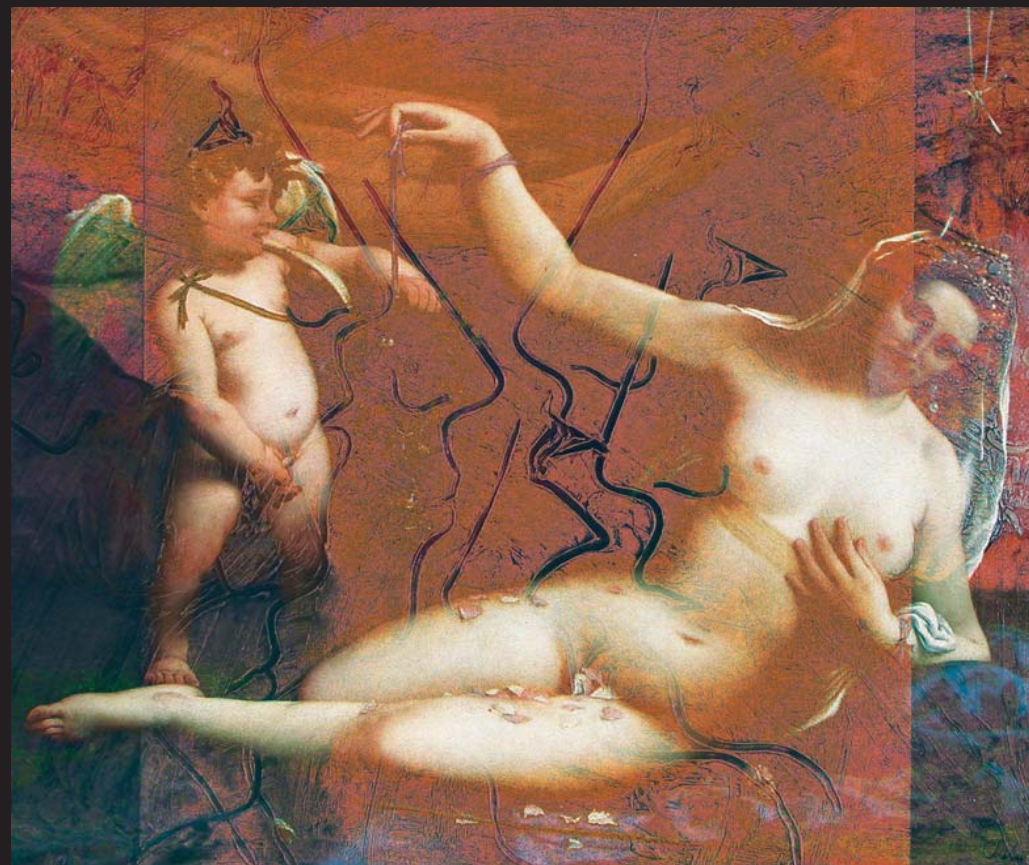

ČESKO-SLOVENSKÁ REVUE
ZRKADLENÍ
SBCVDFEWI

1
2008

ZRKADLENIE - ZRCADLENÍ 1/2008

ROČNÍK 5.
1. ČÍSLO

SLOVENSKÝ LITERÁRNÝ KLUB
V ČESKEJ REPUBLIKE

CENA 40 Kč/SK

OBSAH

4

Slovo úvodom

(Vladimír Skalský)

6

PUBLICISTIKA

7

Dualóg

(Gustáv Murín, Petr Žantovský)

10

Literárno-klubová scéna

(Mathej Thomka a členovia klubov)

102

Visegrad – Terra Interculturalis(Vladimír Skalský, Ladislav Ballek,
Ján Fuzík, Grzegorz Gasior)

118

TVORBA**Z Krištúfkovho pripravovaného románu**

(Anton Baláž, Peter Krištúfek)

137

Poezie pro teenagery

(vs, Pavel Cmíral)

141

KRITIKA**Bielikov Benátsky diptych**

(Alexander Halvoník, Miro Bielik)

158

Kuniakove korene a paralely

(Anton Baláž, Juraj Kuniak)

165

AUTORI-AUTOŘI**O výtvarnom sprievode**

(Jiřina Divácká)

167

Who is who

168

Dve otázky ako Post Scriptum

(Viola Vyholená-Šípivá, Števo Šanta)

ZRKADLENIE-ZRCADLENÍčesko-slovenská revue
štvrtročník-čtvrťletník

číslo 1/2008

deň vydania 31. 3. 2008, miesto: Praha

cena 40 Kč v ČR, 40 Sk v SR

rediguje Redakčný kruh,

predsedníčka: Oľga Feldeková,

výkonný podpredseda: Vladimír Skalský

ilustrácie: zo zbierok D+Gallery,

grafická úprava: Jozef Illiaš

vydáva Slovenský literárny klub v ČR,

Salmovská 11, 120 00 Praha 2,

IČO: 26603292,

tel.: +420 224 918 483, tel./fax: +420 224 919 525,

e-mail: zrkadlenie@czsk.net

v spolupráci so Slovensko-českým klubom,

Českým PEN klubom

a Slovenským centrom PEN klubu

Tlač: Sdružení MAC, s. r. o.

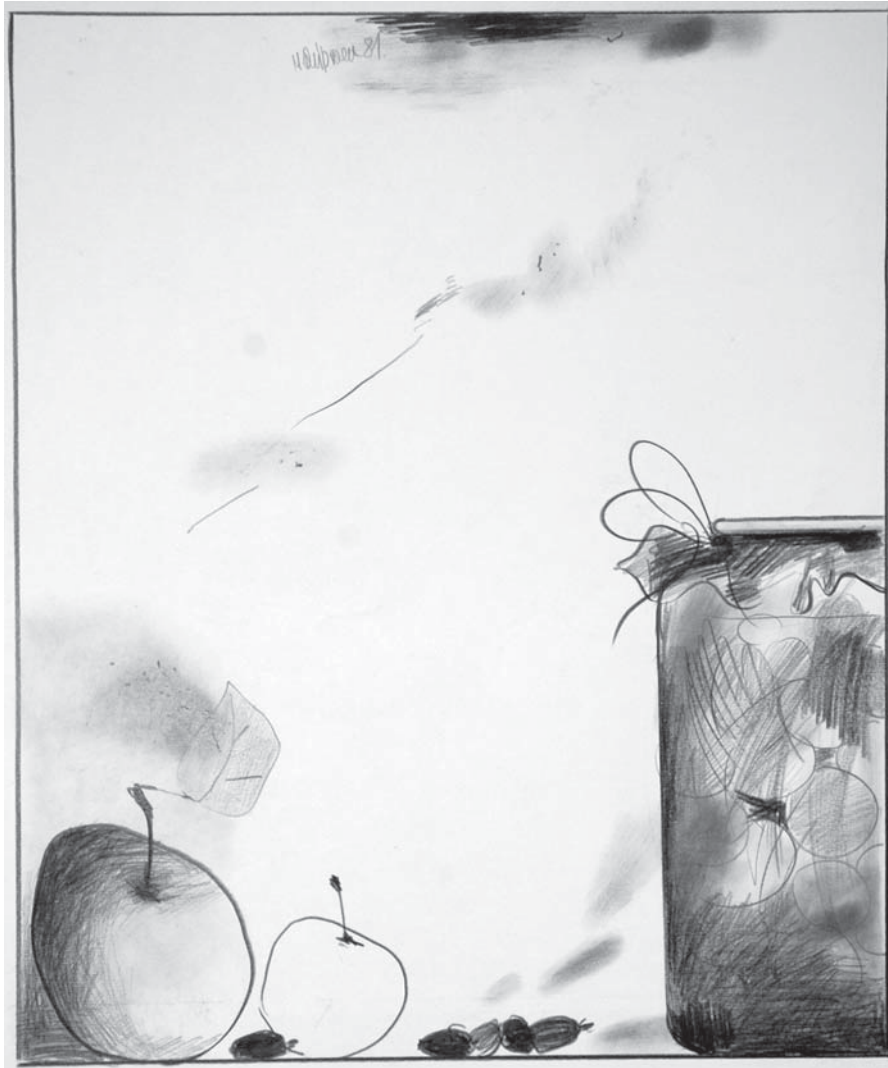
Reg. MK ČR E 15388

Vychádza s podporou Ministerstva kultúry ČR

a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

REDAKČNÝ KRUH

Anton Baláž	Alex Koenigsmark
Ireny Baláž	Imrich Kružliak
Ladislav Ballek	Juraj Kuniak
Zuzana Cigánová	Jan Lukeš
Vojtech Čelko	Lubomír Machala
Ľubomír Feldek	Dušan Malota
Oľga Feldeková	Gustáv Murín
Daniela Fischerová	Mira Nábělková
Michal Giboda	Vladimír Petřík
Alexander Halvoník	Ján Rakytko
Helena Haškovcová	Vladimír Skalský
Karol Horák	Zdenka Sojková
Viktoria Hradská	Jiří Stránský
Miroslav Huptych	Eduard Světlík
Anton Hykisch	Ivan O. Štampach
Emil Charous	Nataša Tanská
Rudolf Chmel	Miloš Tomčík
Jozef Junas	Ondřej Vaculík
Peter Juščák	Marián Vanek
Vladimír Karfík	Pavel Verner
Vladimír Kavčiak	Nad'ja Vokušová
Peter Kerlik	Jarmila Wankeová
Ivan Klíma	Jiří Žáček

O PREKVAPENIACH, PRIRODZENOSTI A SPONTANEITE

VLADIMÍR SKALSKÝ

Patrí sa, pochopiteľne, privítať čitateľa na stránkach nového ročníka Zrkadlenia-Zrcadlení. Počítam na prstoch, ako správny absolvent teoretickej fyziky, počítam druhýkrát - 2004, 5, 6, 7, 8 - a musím uveriť: tento ročník je už piaty, čo je už malé jubileum a veľký úspech. A je to pre mňa aj prekvapenie. Napriek tomu, že som písal editorial aj do prvého čísla, jediného, ktoré vyšlo v roku 2004. Napriek tomu, že som zostavoval či spoluzostavoval aj všetky ďalšie čísla, ktoré už potom prichádzali každý rok rovnako pravidelne ako ročné obdobia. Musím k prstom pribrať kalkulačku, správne asi elektronický kalkulátor (to vedía obsluhovať aj absolventi Matematicko-fyzikálnej fakulty, ktorí sa stali obeťami humanistického intelektualizmu a zbehli k umeniu) a zisťujem, že v rukách máme štrnáste vydanie. Ešteže som to nepočítal pred štvrtfrokom a že nie som poverčivý.

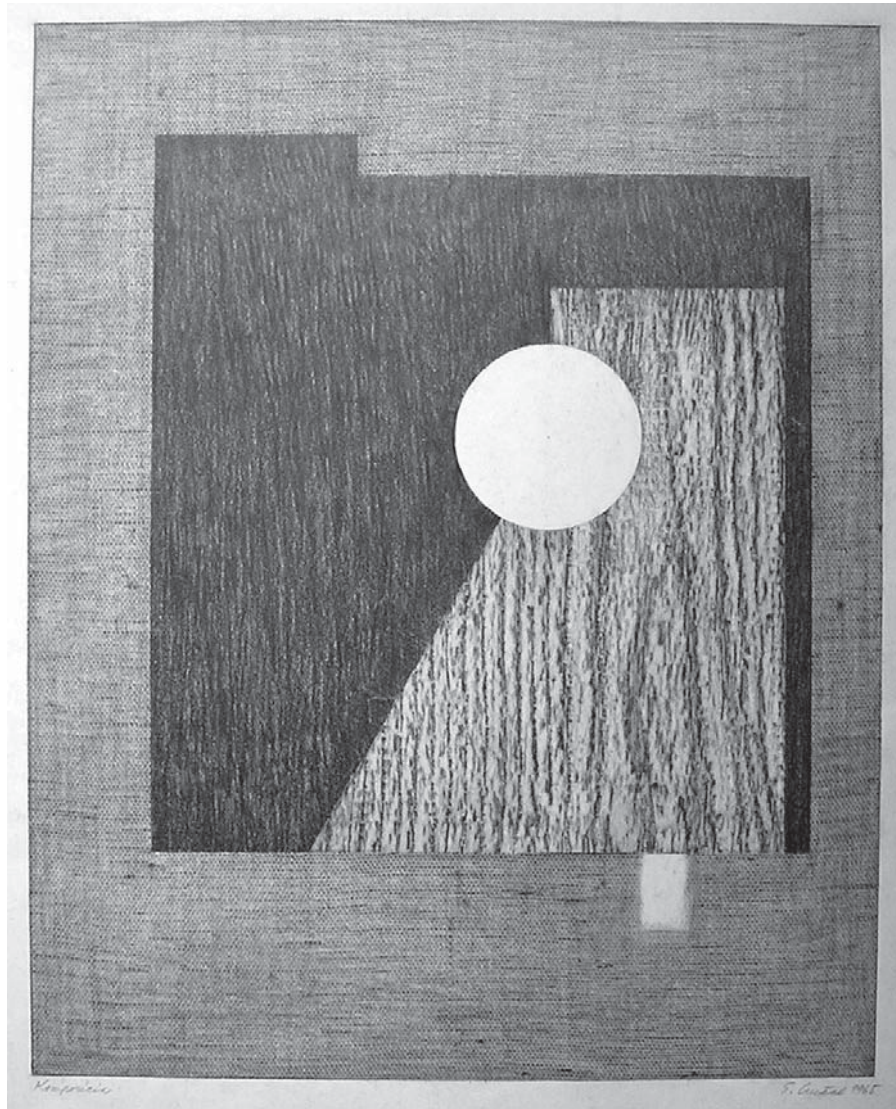
Toto však nie sú tie hlavné prekvapenia, o ktorých je toto číslo našej česko-slovenskej revue, literárneho štvrtročníka Zrkadlenie-Zrcadlení. Prekvapením pre redakciu bol a pre čitateľa iste bude napríklad rozsiahly tematický blok o literárnych kluboch na Slovensku z pera predsedu jedného z nich, slávneho martinského Mädokýša, a súčasne prezidenta ich asociácie Matheja Thomku. Ten materiál sa pripravoval dlho, odkladal z čísla do čísla, ale som presvedčený o tom, že výsledkom je čosi unikátne. Nikde nebol publikovaný taký komplexný pohľad do fascinujúceho fenoménu literárnych klubov, v ktorých sa spontánne združujú stovky prevažne mladých autorov, mnohí z nich vytvárajú mimoriadne kvalitné diela, iní dielka menej ambiciózne, rozhodne však predstavujú úplne inú a málo známu tvár slovenskej literatúry – odlišnú od tej oficiálnej, čítankovej. Napokon v závere celého bloku sa píše: „Klubové hnutie je podhubie, ktoré prepája celý písmenkový les. Kde tu z neho vykukne utešená ‚rodinka‘, inde veľký solitér, výstavný kus. Vďaka klubom to v slovenskej literatúre žije aj mimo oficiálnych štruktúr, oslovujúcich v podstate niekoľko desiatok viac-menej profesionálnych spisovateľov a publicistov.“

Iným prekvapením, a tiež vlastne z Martina, sa stal román Miroslava Bielika *Benátsky diptych*. Píše o ňom popredný kritik a riaditeľ Literárneho informačného centra v Bratislave Alexander Halvoník, uverejňujeme z neho aj ukážku. Prečo prekvapením? Veď jeho literárne, najmä básnické schopnosti boli známe a oceňované. Predsa len však asi málokto čakal, že Miro Bielik nájde uprostred povinností správcu a teraz už prvého podpredsedu Matice slovenskej dost času, kludu, odvahy a nepokoja na rozsiahle, absolútne súčasné, brilantné postmoderné dielo, rozhodne jednu z literárnych udalostí minulého roka.

Ukazuje to prirodzenosť literatúry, ktorá sa natlačí všade, aj bez polievania vyrastie v nehostinných podmienkach do rozsiahleho klubového hnutia, prepašuje sa aj na sekretariáty medzi účtovné knihy.

Materiálov v čísle je ešte veľa a všetky by si zaslúžili byť tu zmienené, ale veď nalistujte a prečítajte si, naozaj to všetko stojí za to. Ja sa obmedzím na posledné prekvapenie – český básnik, textár a scenárista Pavel Cmíral napísal knihu poézie pre teenagerov. Málokto by tomu veril, ale funguje to: kniha sa predáva, na besedách po školách inak často arogantní a drzí držiteľia rána spontánne reagujú na témy, ktoré ich oslovujú. Teda dá sa písať aj pre „citlivých hrubiánov a flegmatikov“, ako sa uvádza v anotácii knihy.

Neviem ako koho, ale mňa všetky prekvapenia, obsiahnuté v tomto Zrkadlení–Zrcadlení, uprostred dlhého čakania na jar veľmi potešili.

publicistika

POŽEHNANIE KULTÚRNEJ ALTERNATÍVY

GUSTÁV MURÍN

7

DUALÓG

Pred časom zomrel Egon Bondy. O ňom ako kultúrnej osobnosti, o jeho tvorbe a rozmyšľaní písali a budú písať iní. Nás by mohlo zaujímať, že to bol dlhoročný symbol kultúrnej alternatívy, ktorú si navzájom - Česi aj Slováci - nadeľujeme. Je to pozoruhodná symbióza oboch kultúr a to aj v časoch a prípadoch nepriaznivých, neláskavých a zdanlivo neriešiteľných.

Keď sa Lasica a Satinský dostali do nepriazne normalizátorov, pritúlila ich brnianska revue. Keď Miroslav Horníček už zase pre čosi nesmel vystupovať, radi sme mu tleskali na Slovensku. Táto výhoda kultúrneho azylu bez toho, aby ste museli zmeniť svoju identitu, formovanú rodným jazykom, je málo zdôrazňovaným prínosom nášho súžitia na oboch brehoch rieky Moravy.

Sám môžem dokladovať, akou záchranou bol tento druhý, alternatívny kultúrny priestor, kde sme vždy stále ešte jednou nohou doma. Keď mi v polovici 80. rokov zakázali vydať novelu „Prípadoch pochovaného cintorína“ (a celkom jasnozrivo, pretože opisovala zápasy nielen za naše životné prostredie tých ochranárskych aktivistov, ktorí neskôr stáli na tribúnach nežnej revolúcie v Bratislave), vydal som ho ako samizdat. A hoci zdarne koloval, zdalo sa mi to predsa len príliš limitované publikum. Našťastie v roku 1987 vyhlásili anonymnú federálnu súťaž na novelu a tú som vyhral. Súčasťou ceny bolo aj vydanie, ale to mi vo vtedajšej Smene opakovane odmietli. A vtedy nastal pravý čas pre alternatívu. Knižka pod najčastejším možným názvom „Prípadoch pohřbeného hřbitova“ vyšla v roku 1989 vo vydavateľstve Mladá Fronta. Aj ako príklad, že súžitie týchto dvoch kultúr dáva šancu, aby sa nestratilo ani to, čo je v jednej z nich akurát v nemilosti. Aby sme sa oblúkom – slovenskí intelektuáli cez Čechy a českí intelektuáli cez Slovensko – mohli vracieť domov. Práve nedávno mi jedna moja čitateľka pripomenula, že si túto moju prvotinu objednala cez známych v Prahe. Nedalo jej to omnoho viac námahy, ako keď si niekto mimo hlavného mesta objednáva niečo cez priateľov a známych, ktorí tam žijú.

Egon Bondy prišiel v polovici 90. rokov do Bratislavy a zostal tu takmer dve desaťročia bez toho, aby musel zmeniť svoju identitu, prispôbovať sa, akceptovať iný jazyk. Naopak, zapadol do slovenskej kultúrnej scény ako jeho samonosný prvok, ktorý ju oživuje a vystavuje originálnej konfrontácii. Nie je veľa kultúr, ktoré majú takúto tvorivú alternatívu pre tvorcov z oboch národov. Hovoríme o tom, vážme si to, využívajme to. Toto obohacovanie prostredníctvom exulantov oboch kultúr nám určite prospieva.

O DVOJJAZYČNOSTI ANEB CHVÁLA PŘIVANDROVALECTVÍ

PETR ŽANTOVSKÝ

Zesnulý filosof a básník Egon Bondy ztělesňoval jeden evropský unikát – utekl ze svého domovského prostředí do prostředí jazykově téměř identického, ale kulturně mu bližšího. Podobně pendlovali mezi Pyrenejským poloostrovem a různými zeměmi střední a jižní Ameriky intelektuálové prchající před aktuálně vládnoucími autoritativními režimy – a vcelku bez ohledu na jejich ideová znaménka – Franco, Allende, Perón či Pinochet, před každým z nich měl někdo vážný důvod utéci. Zpravidla tam, kde se dobře domluvil. A nejen ve smyslu jazykové srozumitelnosti, ale hlavně ve smyslu mentálního porozumění a kulturní blízkosti.

Konkrétně Bondy se odstěhoval na Slovensko formálně kvůli rozdělení federace. Jako Čechoslovák nechtěl české občanství, tak si z trucu vzal slovenské. Také – a to u něj nikdy nebyl malý motiv – na sebe tímto gestem náležitě upozornil a vyprovokoval diskusi – fanoušků i odpůrců. Bondy ale šel najisto. Věděl, že přemístěním do slovenského jazykového a kulturního prostředí nic neriskuje. Naopak. Možná i trochu počítal s tím, že jako věhlasného, ale v Praze už pozapomínaného velikána si jej v Bratislavě budou považovat a hýčkat. Což se konec konců v míře, kterou umožnil sám Bondy, i naplnilo.

Bondy však byl jen jedním z viditelných symbolů hlubší intelektuální migrace v mezích federálních hranic. Gustáv Murín zmiňuje některé případy, kdy se dýchalo svobodněji Slováckovi v Praze. Já bych přidal příklady, kdy Češi museli za prací do Bratislavy, aby vůbec mohli přežít. Díky větší toleranci slovenských úřadů fungovali v mezích oficiální kultury třeba čeští tvůrci televizního cyklu Okna vesmíru dokořán - Jiří Grygar a Vladimír Železný.

Ano, TEN Železný, co pak držel největší soukromou televizi východního bloku, v 80. letech nesměl do České televize v Praze ani vstoupit, ta Slovenská v Bratislavě jej úspěšně a dlouho živila. A abychom nezůstali jen u oficiální scény, slovenská metropole se stala útočištěm i pro osoby a aktivity neoficiální. Působil tu od 80. let například také ineditní vydavatel František Hrabal (CAD Press), který mimo mnohé jiné ediční aktivity (vydával třeba revue mladé poezie Antagon) stál u projektu kompletního samizdatového vydání Bondyho filosofických spisů (několikasvazkové dějiny filosofie, studie o Buddhovi atd.).

Ono totiž platí jednak, že doma nebývá nikdo prorokem, ale také že takto přivandrovalí kulturní „exoti“ vnesli do atmosféry nové domoviny neznámé vzruchy a impulsy, a byli přijímáni jako vítaná inspirace i alternativa.

Jsou i jiné typy migrace, pro zjednodušení řekneme: kariérní. Zůstaneme-li

na mediálním poli, vybaví se nám Martin Šimečka v pražském Respektu či Petr Šabata v bratislavské Pravde. Zvláštním případem je dnešní ředitel Slovenské televize Radim Hreha, který po roce 1989 spoluzakládal pravicovou politickou scénu na východě Slovenska, v Košicích, pak jej odtamtud političtí rivalové vyštípali – až do Česka, kde žil mnoho let a kde také získal novou odbornost v mediálním průmyslu. Na Slovensko se vrátil jednak kvůli kariérní výzvě, jednak kvůli politické atmosféře, která to umožnila.

V každém ze jmenovaných příkladů, z minulosti i přítomnosti, lze najít – přes všechnu různost – jeden společný prvek. Tato migrace je totiž prospěšná a užitečná zpravidla oběma účastným stranám: migrantovi samotnému i prostředí, do něhož se přesouvá. Pokud, jako v česko-slovenském případě – to navíc usnadňuje jazyková blízkost a kulturní souřadnost, tím lépe. Je to totiž také – mimochodem – jedna z mála cest, jak čelit modernímu nacionalismu. Infiltrace osob a myšlenek je argumentem proti politicky prosazované etnické čistotě a národnostní homogenitě. Samozřejmě za předpokladu, že se imigrant dokáže s novým prostředím sžít a respektuje jeho pravidla a tradice.

Větší kulturní otevřenost se nabízí ještě jedním směrem: k Chorvatsku. Jeho jazyk je ze všech slovanských jazyků češtině a slovenštině nejbližší, chorvatská mentalita je evropská, dobře srozumitelná, tamní kulturní kořeny – přes všechnu historickou různost – jsou podobného zrna jako ty naše. O čemž ostatně psal už v půlce 19. století Karel Havlíček Borovský, který souběžně chválil kulturu Ilyrů a varoval před nekulturností Rusů. Ovšem – Havlíček sám byl ztělesněním toho, jak nebyť doma prorokem. Je ostudou celé Evropy, že nechává Chorvatsko za dveřmi.

LITERÁRNE KLUBY NA SLOVENSKU V 21. STOROČÍ

MATHEJ THOMKA, PREZIDENT MĀDOKÝŠSKY...

1. NAČO LITERÁRNE KLUBY

„Načo vlastne sú tvoje literárne kluby? Veď literatúra je čisto individuálna umelecká disciplína? Básnik nepotrebuje k svojej poézii iných „literátov“. Inšpirácia prichádza z pocitov, nie zo skupiny ľudí z nejakého akoby literárneho zoskupenia... Aj tak sú to všetko grafo-mani.“

A dosť, môj literárny priateľ môže mať vo svojich predstavách o literárnych kluboch vcelku pravdu. Ale je niekoľko literárnych klubov, ktoré sa snažia o niečo viac...

Literárny klub ako každý iný klub, či organizácia, je v prvom rade o stretávaní a komunikácii. Keďže ide o literárny klub, súvisí s literatúrou.

Literatúra – súhrn umeleckých slovesných prác (Krátky slovník slovenského jazyka), respektíve diela určené na čítanie (Slovník cudzích slov).

Literárne kluby majú väčšie ambície ako súkromné spoločenské stretnutia. Nie je to ani písanie pre úzky okruh známych a priateľov, ktorí sú ochotní počúvať výtvyry svojich členov.

Literárne kluby, akési školy literárnej ambície, by mali mať nejakú cestu, ktorú budú nasledovať. Ten smer by mal byť zakotvený v akomsi programe (nebojme sa toho slova).

„Spoločný názov, ani čas stretávania nie je programom, dokonca ani vytvorenie zbierky. Vieme obaja, že často je to – „dajte veci – vydáme zborník!“

Musel som jeho námietku prijať. Avšak dodal som; zbierka skutočne nie je cieľom existencie literárneho klubu (tá môže byť cieľom jednotlivého autora), cieľom je činnosť, ktorej výsledkom je zborník.

Možno chcel namietat, že presne to vravel, že autor nepotrebuje klub, aby vydal knihu. Avšak zaútočil som ja; na autorov.

V súčasnosti si knižku vydá každý, ale jednou z úloh klubu je byť akýmsi facilitátorom, pomocníkom, dokonca možno až určovateľom literárnych hodnôt. Aby autor nevydával knihy pochybnej úrovne...

A tu už ide aj o systém práce. Možno fungovať živelne, ale je tu problém stagnácie. Literárne kluby by si mali hľadať akýchsi literárnych vedúcich, pomocníkov, či poradcov. Ak tí nie sú k dispozícii, je na rade zaradiť do programu samoštúdium, odborný literárno-teoretický rast. Ono totiž literatúra je kvalifikovaná práca, podložená vzdelaním. A tu práve môže klub slúžiť začínajúcim autorom ako správny odrazový mostík.

Literárny klub, a tu sa hranice jeho pôsobenia rozširujú, by mal plniť akúsi osvetovú funkciu. Mal by vytvoriť u všetkých svojich členov stabilné literárne vedomosti.

A na týchto základoch začať stavať. Rozširovať si okruhy literárnych foriem pomocou tvorivých dielní, vyskúšať klasické formy písania. Sledovať proces tvorenia u ostatných, možno skúsenejších kolegov, overiť si hranice svojich možností. To všetko nie kvôli veľkej literatúre, ale pre pokus. Popritom sa človek učí diskutovať o textoch, riešiť problémy a vypočúť si názor, hoci i kritický, názor druhých.

A tu je opäť potrebná osoba literárneho nestora klubu. Ideálne by bolo, aby sa vyprofiloval(i) z jednotlivých členov. Mal by neobmedzujúco zasahovať do tvorby každého, či už korektúrami alebo filozofickým či poeticko-poradenským poradenstvom. Keby takýchto literárnych vedúcich bolo v klube viacej, bolo by to len prínosom.

Literárny klub by mal poskytovať rozvoj osobnosti po všetkých stránkach – literárnej, duchovnej, filozofickej, etickej a v nemalej miere ľudskej. Je totiž priestorom na rozvoj literárnych ambícií ľudí, u ktorých je základom záujem.

Môj priateľ mlčal, ale mal som pocit, že má na perách poznámku v zmysle - škola, brr...

Všetky tieto veci sú potrebné na ďalšie fungovanie klubu. Literárne združenie by nemalo byť uzavreté vo svojej komunite, malo by sa otvoriť verejnosti. Zmeniť názor, že literáti sú čudáci (napriek tomu, že väčšinou sú) a väčšinu svojho života sa venujú čmarkaniu si slovíčok do zošitov či klepkaniu do počítača.

Literárny klub ako spoločenstvo môže vyjsť do ulíc, predať svoje texty, recitovať, prezentovať. Avšak objavuje sa tu ďalšia úloha literárneho klubu. Prezentácia textov, prístup k recitácii a celkovej interpretácii diela.

S tým ruka v ruke kráča rozvoj organizačných schopností. Ide o hľadanie možností prezentácie, práca na tvorení choreografií, dohadovanie spolupráce.

Dobre organizovaný literárny klub sa realizuje širšie. Hľadá prepojenia jednotlivých druhov umenia, kooperuje, spolupracuje... Ponúka možnosti a vracia sa to jednotlivým členom v nepoznaných nových inšpiráciách.

„Snenie, takto to nefunguje. Stačí si zájsť do galérie, vypočuť hudbu a inšpirácia je tu.“

Áno, môže byť. Ale je tu jedna dôležitá vec. Ak literárny klub nevychová vysoko kvalitných autorov, vychová v prvom rade kvalitných čitateľov, ktorí sa naučia rozlišovať medzi dobrou a zlou literatúrou. A keď nič iné, budú kupovať dobré zbierky svojich kolegov.

Ak však chce klub smerovať stále vyššie, začne organizovať vlastné akcie. A isto tu začína ísť aj o financie. Ďalšou funkciou literárneho klubu je aj rozvíjanie akýchsi manažérskych schopností...

„Vieš čo? Ja idem teraz napísať prelomový román a ty si ďalej fantazíruj. Nakoniec z teba nikdy nebude spisovateľ, ale len koordinátor a organizátor. A možno redaktor. Ak sa dočkáš realizácie svojich plánov, tak sa mi ozvi. Budem sa podieľať na realizácii tvojich snov. Keď dopíšem svoj román.“

Ale ono to začína byť realitou, zašepkal som...

1.1 O ZAČIATKOCH FUNGOVANIA LITERÁRNYCH KLUBOV

ZUZANA HERBRYCHOVÁ

Klub pri Turčianskej knižnici v Martine

Nezvykla som dostávať vlastnú poštu, aj keď som už mala skoro osemnásť. Aj preto ma obálka s pečiatkou Turčianskej knižnice (už sa ani nepamätám, či sa tak volala aj vtedy v roku 1997) dosť prekvapila, a to nehovorím o jej obsahu. Bola ním pozvánka na stretnutie mladých autorov Martina...

Nie príliš nadšene, ale šla som. Až na druhé stretnutie. Jednak som nemala čo ponúknuť – tých pár riadkov, čo mi uverejnili v regionálnych novinách, nerátam, jednak som nemala rada stretnutia s úplne neznámymi ľuďmi...

Viacerí tam nemali čo ponúknuť, ako som neskôr zistila. Činnosť klubu sa obmedzovala na prečítanie nových vecí, pokyvovanie hlavou – áno, môže byť, páči sa mi to a podobne, neskôr pribudli aj kritickejšie slová, rozборы (to najmä príchodom nových, akčnejšie a teoretickejšie „podložených“ členov). Občas sa kde-tu vyskytol hosť (aj zvučného mena – v pamäti mi zvlášť utkveli V. Kondrót a V. Marčok), ktorý povedal to, čo sa predtým akosi nechcelo nahlas hovoriť – napríklad aj o tom, že to, čo sa občas tvorilo, nebola práve poézia (prózu tvoril málokto), ale – ako to ohodnotil Vojto Kondrót – boli to výlevy, výtvyry... Je zvláštne, že ani toto nejakým spôsobom nenaštar-

tovalo potrebu učenia sa, vzdelávania, a ak sa náhodou objavil niekto, kto by to chcel urobiť, bol rázne odmietnutý. V tom čase bolo pre členky (zdôrazňujem, členky) prioritou stretnutie, občasné „povinné“ vystúpenie pre dôchodcov..., a aby sa nepovedalo, vydali sa dva zborníky, *Medzi štyrmi očami* a *Druhý vzdych* (obe vydavateľstvo Doma, Mošovce). Asi najvýraznejším pozitívom však bolo založenie tradície stretávania sa českých a slovenských literárnych klubov, a to práve na podnet literárneho klubu Turčianskej knižnice.

Napriek tomu, že sa činnosť klubu vyvíjala zdanlivo priaznivo, klub sa zakrátko začal zmietat v kríze – jedni chceli tvoriť, pracovať aj na svojom sebazdokonaľovaní, písať a písať, prezentovať sa viac a inak, druhí to nedokázali akceptovať, a tak sa zákonite klub rozpadol.

A čas ukázal, že sa spravila správna vec.

2. LITERÁRNE KLUBY NA SLOVENSKU V 21. STOROČÍ

V súčasnosti eviduje literárny server www.muza.websity.sk okolo 35 literárnych klubov. Niektoré z nich stagnujú, niektoré sú aktívne len formálne, iné zažívajú renesanciu, ďalšie hýbu slovenským, nielen literárno-klubovým dianím.

Každý literárny klub má svoj vlastný život, prezentuje sa zborníkmi, samizdatovými či oficiálne vydanými knihami, verejnými prezentáciami či čítačkami. Vo svojej charakteristike nezabudnú pridať informáciu o stretávaní sa s renomovanými autormi.

Niektoré kluby majú to šťastie, že sa „renomovaný“ spisovateľ, ktorý má za sebou niekoľko vydaných kníh, stane odborným patrónom či poradcom pri tvorbe začínajúcich autorov. Často sa však stáva, že ak on sám nevzišiel z klubového života, jeho práca s klubom sa obmedzí na dve–tri ročné stretnutia s mladými autormi, či v lepšom prípade viac-menej pravidelným rozborom prác.

Stále je typickým rysom literárnych klubov najmä vzájomná prezentácia tvorby. Väčšinou je však už spojená so spätnou väzbou, viac-menej odbornou. Vedúcimi osobnosťami v kluboch sa stávajú mladí ľudia, ktorí sa pohybujú v oblasti literatúry a majú aj odborné znalosti.

Koncom deväťdesiatych rokov práve vznikla väčšina súčasných klubov, keď im vhodné podmienky na fungovanie (niekedy však i trochu obmedzujúce pre širší rozvoj) vytvorili knižnice či osvetové strediská.

Ak sa zároveň so vznikom podujala viesť klub profilujúca osobnosť klubu alebo sa vytvorila silná vedúca skupina, klub aktívne funguje dodnes.

Slovenské literárne kluby sú nielen vďaka spojitosti s inštitúciami, kde sídlia, pomerne aktívne. Viaceré sú neoddeliteľnou súčasťou väčších literárnych akcií. Žilinský literárny klub spolupracuje na Žilinskom literárnom festivale, Literárny klub Duria z Martina organizuje medzinárodné stretávanie literárnych klubov Martinská poetická jeseň, s Literárnym klubom pri knižnici GFB Liptovskom Mikuláši, ktorý vedie Anka Ondrejková, sa zas viaže súťaž Krídla Ivana Laučíka, rovnako ako s Haliklubom v Hanušovciach nad Topľou Ihnatove Hanušovce. Literárny klub Fontána z Dolného Kubína je spoluorganizátorom akcií na Hviezdoslavovom Kubíne, LK Oáza z Čadce zas spolupracuje na mnohých súťažiach, organizovaných Kysuckou knižnicou. Literárny klub Generácia z Petržalky sa viaže už niekoľko rokov k Bibliotéke. Umelecký klub LeopArt zas spája literatúru s ďalšími umeleckými smermi, či už výtvarnými alebo hudobnými.

A takto by sa dali rôzne aktivity vymenovávať dlhší čas. Na mnohých akciách členovia jednotlivých klubov navzájom spolupracujú, či ich podporujú.

Viaceré akcie už majú svoju tradíciu, a preto si aktívne kluby urobili harmonogram podujatí, na ktorých by sa mali zúčastniť. V marci či apríli sa v Čechách koná česko-slovenské stretnutie literárnych klubov (buď Jičínske alebo Chodské poetické jaro), v apríli nasledujú Trnavské literárne slávnosti, začiatok júna je rezervovaný pre Poéziu v uliciach a Literárne pódium v Martine. Martin opäť v septembri hostí slovensko-české kluby na Martinskej poetickej jeseni, začiatok októbra si vybralo Združenie literárnych klubov Slovenska pre Hviezdoslavov Klubín v Dolnom Kubíne. Literárna súťaž literárnych klubov Literárny Zvolen má vyhlásenie na prelome októbra-novembra a približne v tom termíne sa zároveň koná prezentácia klubov v Bratislave na Bibliotéke. A všetko je to prepletené mnohými ďalšími menšími akciami literárnych klubov, tvorivými dielňami Mädokýša, či literárnymi súťažami.

Literárne akcie, či vzájomné stretávanie mladých umelcov, sú jedna vec, ale pravdu povedať, málokto z začínajúci autor vstupuje do literárneho klubu s myšlienkou na organizovanie kultúrneho života na Slovensku.

Začínajúci autor sa v prvom rade zaujíma o svoju tvorbu. Potrebuje, možno i chce poradiť, usmerniť, pomôcť nájsť cestičku ako tvoriť, aby sa dostal z dogmy tvorenia, ktorú mu predostrela škola.

Literárny klub by mal vybrať pre začínajúceho autora vhodné literárne súťaže, kde by porovnal svoju tvorbu s tvorbou iných seberoavných autorov, mal by mu odporučiť, čo čítať, na akých literárnych serveroch publikovať, respektíve sprístupniť mu texty súčasných mladých autorov jeho veku...

Vytvorila sa tak podmienky na jeho maximálny literárny rozvoj. Ak je jeho snaha podporená talentom, môže sa začínajúci autor vyprofilovať na mladú literárnu nádej. Práve z literárnych klubov vzišlo v posledných rokoch niekoľko zaujímavých debutujúcich autorov. Z viacerých spomeniem Andreja Šeligu, Radoslava Tomáša, Paľa Garana, Jána Cígera, či Miloša Ondruška.

Táto méta je pre mnohých členov literárnych klubov ešte poriadne vzdialená. To ale neznamená, že by nemali nárok na publikovanie svojich prác. A tým vznikla i otázka, ktorú bolo treba riešiť. Kde publikovať?

Renomované literárne periodiká nie sú práve naklonené mladým autorom, regionálne noviny majú minimálny priestor venovaný literatúre.

A tak z literárnych klubov vychádza aktivita, ktorá by mala zaplniť chýbajúci priestor na publikovanie začínajúcej, nielen klubovej tvorby. Viaceré kluby vydávajú svoje pravidelné občasníky už dlhé roky – LK Generácia z Bratislavy, Krelju v LK Liptovskom Mikuláši, či LK Poet v Prievidzi LORETU.

To bolo impulzom pre Matheja Thomku z LK Mädokýš vytvoriť literárny časopis, ktorý by na jednej strane mapoval literárny život klubu a zároveň by dával priestor na publikovanie autorov z literárneho klubu, ale aj najúspešnejším slovenským mladým literátom. V roku 2004 vznikla literárna revue Mädokýš.

Tá inšpirovala zástupcov ďalších klubov vydávať svoje časopisy, ale nie s pravidelnou mesačnou periodicitou, napríklad Žiarelkoviny Petra Šranka z LK ŽiareLKa v Žiari nad Hronom, či Silan Žilinského literárneho klubu.

Osobitú miesto medzi časopismi literárnych klubov má časopis LITER Trnavského literárneho klubu. Vďaka grantu dosiahli inú podobu ako majú ostatné klubové časopisy. Liter vychádza v tvrdšej väzbe, má profesionálnu tlač, grafickú úpravu.

Liter je časopis, ktorý prezentuje tvorbu svojich členov, ale i autorov z iných klubov, spolupracuje so študentmi Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity, takže je bohatší aj o literárne odborné články či rozbor. Andrej Šeliga vedie na stránkach literárne dielne.

Klubová činnosť sa aj vďaka týmto literárnym časopisom stala viac previazanejšia a zomknutejšia. Preto sa dal očakávať ďalší krok vpred, aby sa činnosť klubov mohla ešte viac zvýrazniť, aby kluby boli partnerom pre štátne i ostatné kultúrne inštitúcie. A tak v septembri 2007 vzniklo Združenie literárnych klubov Slovenska.

Najaktívnejšie kluby sa však nechcú schovávať za nejakú značku a samy vyvíjajú kroky vpred. Stávajú sa neziskovými organizáciami, občianskymi združeniami. A rozširujú svoje možnosti.

3. TRI LITERÁRNE KLUBY ZO SLOVENSKA. PRÍKLADY AKO MÔŽE KLUB FUNGOVAŤ A UKÁŽKY Z TVORBY NAJVÝZNAMNEJŠÍCH AUTOROV SLOVENSKA

Dalo by sa povedať, že Spišský literárny klub, Trnavský literárny klub a Literárny klub Mädokýš Martin o. z. sú literárnymi korporáciami, lebo pokrývajú širší priestor než svoje mesto či oblasť. Preto je v týchto kluboch aj najviac ocenených autorov na celoslovenských súťažiach. Aspoň v skratke priblížime ich činnosť.

3.1 SPIŠSKÝ LITERÁRNY KLUB

Spišský literárny klub je voľné združenie autorov všetkých literárnych žánrov. Jeho zriaďovateľom je Spišské osvetové stredisko. V apríli 2008 oslávi klub 27. výročie svojej existencie. Najväčší prínos tohto klubu je vo vysokej odbornej pomoci výrazným mladým talentom z takmer celej oblasti východného Slovenska (pôsobia v ňom autori zo Spiša, Šariša, Košíc i Gemera) a v pravidelných dvojmesačných stretnutiach klubu, spojených s rozborom prác. O úspešnosti práce svedčí množstvo individuálnych úspechov na literárnych súťažiach, v poslednom čase najmä v poézii.

„Štatút člena (nijako neudeľovaný, ale po úspechoch hrdo nosený) môže získať každý, kto sa viackrát po sebe s evidentným záujmom na tvári zúčastňuje na stretnutí klubu, prináša naň svoje pokusy, ktoré nazýva literatúrou, číta ich tam a za túto službu svojim spolubratom je ochotný znášať ich kritiku až hanobenie, v najkrajnejšom prípade i slová uznania.

Členstvo zaniká po postihnutí chronickým záchvatom nezáujmu a literárnej letargie, prípadne nezaslúženým odchodom na Parnas (v slovenskom preklade PárNás). Vyššie uvedeným spôsobom postihnutý člen je vtedy povinný vytrvalo a systematicky najmenej pol roka ignorovať pozvánky, a pri všetkej úcte mať tak na háku celú klubovú spoločnosť, následkom čoho sa mu pozvánky na stretnutia prestanú posielat.

Zaniknuté členstvo je obnoviteľné tým, že osoba, nemajúca dlhšie o stretnutia záujem, ho zrazu prejaví, prostredníctvom niektorého z členov, či z týchto stránok sa dozvie, kedy je najbližšie stretnutie a zúčastní sa na ňom.“

Klub odborne vedie Janko Petřík a Peter Karpinský s výraznou podporou mladších úspešných autorov.

TVORBA NIEKTORÝCH NAJVÝRAZNEJŠÍCH
AUTOROV SPIŠSKÉHO LITERÁRNEHO KLUBU,
OCENENÝCH NA CELOSLOVENSKÝCH
I MEDZINÁRODNÝCH LITERÁRNYCH
SÚŤAŽIACH...

GABRIELA ALEXOVÁ

Zažatým dňom

Na rohu nemocnice mladá rómka Dita
štíhlymi prstami zľahka stepuje
po svojom čokoládovom bubne
a blýska na mňa zubami.

Pod oblým tieňom prúžkovano zapradie
babie leto.

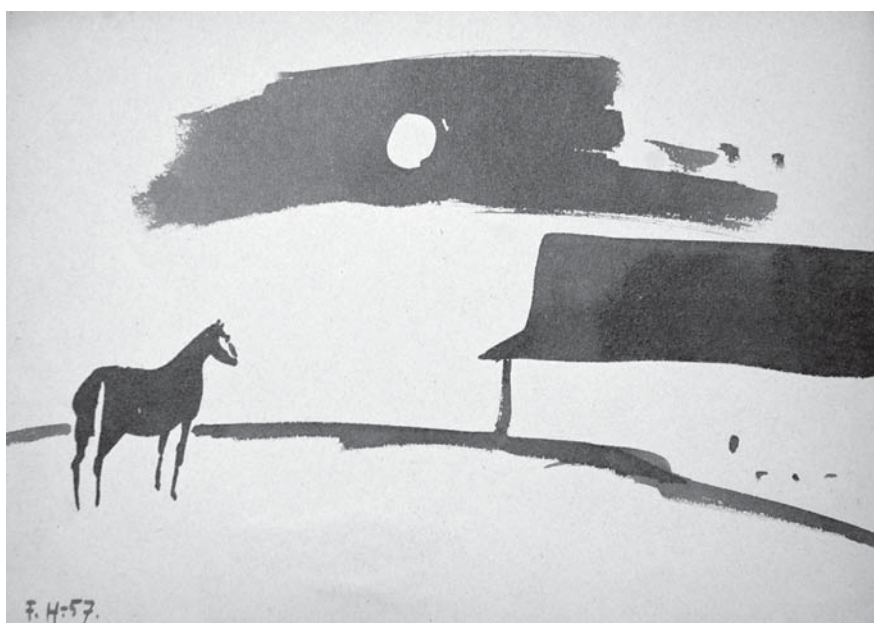
Dita, jablonky a ja
v požehnaných bokoch kníšeme svoj sen.

Koniec víkendu

Svitanie zylieka poslednú
stoličku z tmy.
Strihá tiene, rozhadzuje ich,
kreslí si izbu,
tvoju zubnú kefku v mojom pohári.

Zatúžim česať si
svoju husiu kožu tvojimi zubami.

Ešte skôr ako ma slnko vygumuje z tvojej tváre
a ty ma trikrát zaprieš
pred perami manželky.

Návrat

Za mojou hlavou klíči noc.
Spod hviezdnej spodničky sa skotúla
mesiac na podlahu,
prezradí dva splny.

Polož ma na lopatky a hoď do rána.

Medzi voňavými dojčeniami
poskladám zabudnuté noci
a medovo ťa čakám.

LENKA IVICA DZADZÍKOVÁ

Jablkový

Dni sa odopínajú
ako tvoje gombíky.
Rinčali ženské zbrane,
mlčí telefón.

Odkladám jablko za každý deň,
keď sa prebúdzáš inde.

Zajtra pečiem koláč.
Príď sa (mnou) ponúknuť.

Moja bútlavá

Pred strachom
sa skrývam
pod stôl
do kapucne
alebo do oddelenia poézie miestnej knižnice.

Ľudia kradnú
peniaze, myšlienky, lásky.
Na posledné neexistuje paragraf.

Žalujem ti, básnička.

MARTIN HATALA

21

LITERÁRNO-KLUBOVÁ SCÉNA

Odkvitnuté kvety

I.
vôňa čerstvých perníkov
sa
zo mňa už vytratila

kráľ sa dnes
obesil na hodvábe
svojej postelnej bielizne
zanechal po sebe synov a pol
princeznej cudnosti
trhá sebou
posledný raz
v posledných náznakoch
posledného života
za priesvitnou hmlou
bieleho saténu

vyvetraj pokiaľ ešte cítiť
čo napiekla starenka z fotografie

MILAN LADYKA

Domov

Rovina.
Len miestami
popŕhlená žihľavou.

Uprostred dedinka. Kľačí
opášaná zásterou, poplátanou
a nariasenou pluhmi.

S jednou cestou vbok,
druhou viedla mňa
k dvoru, ktorý
na zeleno osvetlený hruškami
už pomaly zhasínal.

Otec ešte vzduchovkou
odblšil vysoký orech
a žienky motykami
hnali slnko za plot.

Po daždi

Strhávajú sa plátna
z obrubníkov –

mestá v alla prima
nahodené na chodníkoch.

A smútok naďalej
stojí modelom.

Tí hltáči slnečných mečov,

ktorí s chátrajúcimi
mozaikami tváří,
vo svetle prenikajúcom
vitrážami listov
posedávajú na posledných
lavičkách v parku

Na pleciach
vlastným tieňom,
z prachu a v prachu
vstupujúc
do spovedníc stromov,
s životom ťažkým ako viečka
odriekavajú dažďové
ružence trávy

Každý deň
po pár servusov.

LUCKA PAVLÍKOVÁ

(ZO ZBIERKY ŽENA Z KONZERVY)

Keď

mi škrabkáš
chrbát
myslím na iných
mužov
vzrušuje ma
že si na to neprišiel

kto vie
komu škrabkáš chrbát
ty

Uškom Kamilinej ihly

niť v prstoch praská
ako v nedeľu
keď
na dvore plačú
biele zajačiky
a potom
tichý vánok
íska kožúšky
zavesené narúby

v puzdre s okuliarmi
zaleskne sa
ako vtedy
oliznem z perí
med a mlieko...

praskajú gombíky
s letným naftalínom
na košielke

JANKO PETRÍK

Rozprávanie

Ak ti to ešte
nikto nepovedal,
tak vedz,
sú ľudia, ktorých bolíš,
sú tí,
ktorých odpúšťanie
ŕa robí tým, čím si.

Ak ti to nikto nepovedal,
slová
„pes, pije,
psík, spí“,
poznáš z čítanky
celkom prvej triedy,
ostatné je zmúdrievanie,
cesta tam,
odkiaľ sa vrátia iba tí,
ktorí tu zanechali resty.

Ak ti to nikto nepovedal,
do jedného
plaču sa zmestí
toľko slz,
koľko ti raz musí chýbať
pre chvíle,
keď sa
nevyplačeš do sýta.

Ak sa ŕa nikto nepýta,
prečo máš rád,
neodpovedaj mu,
nechce to,
alebo už pozná,
tiež už bol
chorý zo smútku.

Ak ti to ešte
nikto nepovedal,
úlohou rúk
nie je brať,
lúka je silná po kosení,

pravda, ak už dala,
oko,
ak malo pod viečkom
štipku tejto soli.

Ak ti to nikto nepovedal,
nehovoriť
bolí, bolí, bolí...

ALENKA ZAVOČKA

XXX

december vyrástol
z bielych nohavíc
chodí už len
v tmavom plášti
dlhom ako pobyt
čo si vo mne zaplatil
na niekoľko zím dopredu
muž s rozladenými husľami

keď mi slákom prechádza
po žilách
svojmu osobnému voskovému
anjelovo
sfúkavam svätožiaru

a boh ďalej
v parku
krmi havrany

XXX

pred Vianocami
si aj komíny nasadia
cukrárske čiapky
na slávnostne prestretých
strechách
nám sadzami pripomínajú
že tieto sviatky nie sú
iba o kokosových pusinkách

XXX

posledný nočák
na mňa zapískal
až od zákruty

v staničnom bufete
mi výčapník núka
pár dobre vychladených
pohľadov

kým robotníci
prebijú noc
guľovou sedmou
ja si ťa vytrasiem
z rukáva
a zoberiem všetko
späť

BOOGIE-BOOGIE

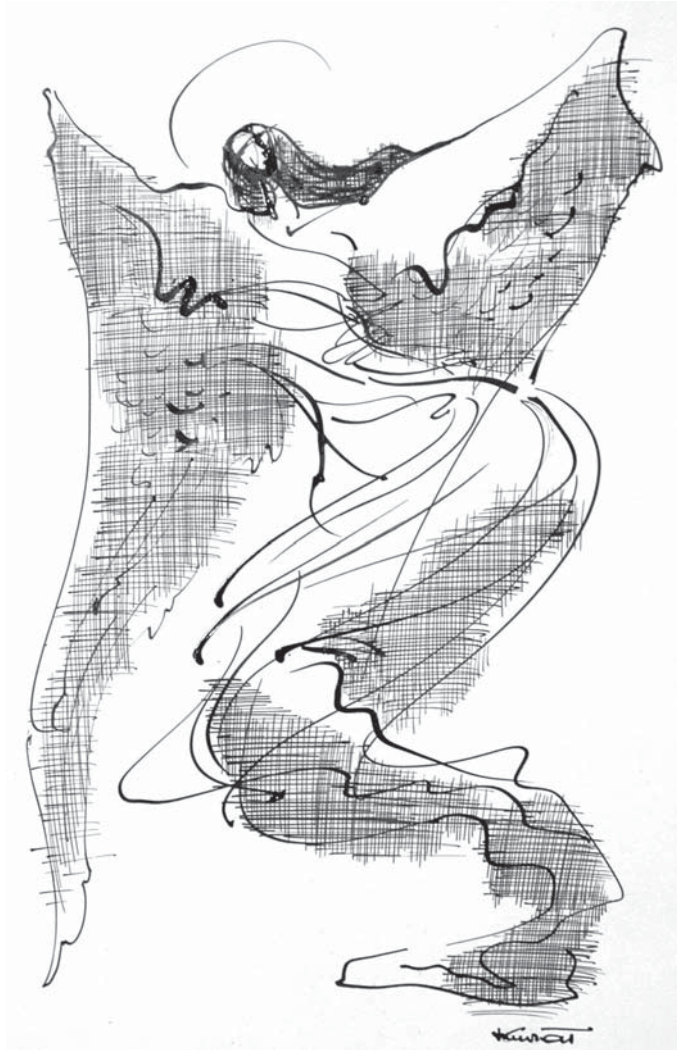
JAN URBAN

(VÍŤAZNÁ POVIEDKA OCENENÁ LITERÁRNYM FONDOM
NA JAŠÍKOVÝCH KYSUCIACH)

Ani mi nechce podať pohár čistej vody. Sedí mi pri nohách, ja nohy v sadre. Na tvári má výraz neoblomnosti aj detskej spupnosti a jej pohľad lomcuje oknom. Nehľadí na človeka, uboleného a dokrkvaného, nie, ani mi nepodala pohár čistej vody.

Pred mesiacom sme sa presťahovali do nového bytu. Bol to môj nápad, môj výber. Dovolila mi. Všetko išlo ľahko a premyslene, svojho syna Sašu som niesol na rukách hore schodmi, zatiaľ čo sťahováci sa už poberali domov k ženám a deťom.

Spolu sme sa prešli po celom byte, po tom nábreží na Seine, a cítili sme, že v našich srdciach konečne zavládol pokoj. Usadili sme sa v obývačke, jeden vedľa druhého. Popíjali sme kávu s mliekom a darovali sme si úsmevy. Napokon sme zaspali ako v škôlke na obed.

V jeden večer, keď som fajčil v kuchyni, vyfukoval dym z úst sediac na novej stoličke, spod stola vyšiel akýsi hmyz. Nebol to mravec, mal korpulentnejšie telo a veru, nevedel som mu prísť na meno. Nuž som ho zašliapol a pozostatky vyhodil von oknom. Dofajčil som cigaretu a vrátil sa k rodine.

Avšak na druhý deň za mnou prišiel môj syn Saša. Neodbytno ma ťahal za nohavice. Potmehúdsky sa usmieval. V ruke držal akýsi hmyz, ktorý nožičkami trepotal vo vzduchu.

„Pusť to!“ zakričal som a plesol syna po paprči. Hmyz padol na zem, opäť zatrepotal nožičkami a rýchlym manévrom sa pustil na útek. Skočil som naň. Zavládlo ticho. Stál som tam nehybne a pozeral sa na syna. Ten najprv pokrčil tvár, no potom sa usmial.

„Boogie–boogie,“ povedal čarovne.

Pomaly som dvihol nohu a na podrážke som uvidel prilepeného chrobáka. Prešli po mne zimomriavky. Zoškrabal som ho a vyhodil von. Sadol som si na pohovku a oddával sa nepríjemným myšlienkam. Napokon som chytil Sašu a mydlom mu vydrhol ruky.

„To je fuj. To nemôžeš chytať do ruky. To je fuj,“ hovoril som mu a na chvíľu ma prenasledovala predstava, ako si Saša kladie chrobáka k ústam.

„Fuj,“ povedal Saša. „Boogie–boogie.“

„Aké boogie–boogie? Fuj! Nechytať!“

Nasledujúcu noc ma trápili mátožné sny. Mátal ma dokonca aj môj vlastný syn. Išiel som ho skontrolovať, on však pokojne spal. Nič sa nehýbalo. Na mňa však spánok neprichádzal. Išiel som do kuchyne, že si zafajčím.

Zasvietil som. Ústa sa mi skrivilí od úľaku a odskočil som z prahu. Asi tucet malých čiernych chrobákov pobehovalo po kuchynskej linke! Po tom, čo som zažal, dali sa do pohybu a zachádzali do škár a priehlbín, na všetky strany.

Stratili sa, zaliezli inteligentne a prefíkane. Zatvoril som dvere a ruka sa mi triasla. Z knižnice som vybral hrubú knihu o hmyze, ticho ako zlodej. Pri tlmenom svetle stolnej lampy som zistil, o akú háveď ide.

Sú to šváby.

Sedel som ako pravítko. Snažil som sa presvedčiť ženu, aby sme ráňajkovali v obývačke, no tá ma jedným pohľadom odbila. Sedel som ako pravítko. Pozeral som, ako moji najbližší chytajú do rúk namastený chlieb, namastený nožom z kuchyne, chlieb z kuchyne, kladú si ho do úst a to pozorujem a vidím detailne. Nikdy nezabudnem, ako si Saša utiera omrvinky z kútikov úst, ako sa oblizuje, ako si oblizuje prsty, a moja žena sa usmieva a žuje chlieb s maslom, lakte opreté o stôl, bosé nohy na dlážke. Ja v papučiach, pijem mlieko z chlad-

ničky, pijem rovno zo škatule, žena pozerá na moje maniere. Ved nie sme v reštaurácii, hovorím jej.

Sedel som ako pravítko v obývačke a zazeral na Sašu, ako sa hrá s hračkami, s hračkami s početnými štrbinami a dierami. Sem-tam zazriem pod kreslo a na záclonu, či sa tam niečo fúzaté nešplhá, vidím, že Saša začína byť hladný a ja v rukách zvieram kľúč od kuchyne. V televízii ide rozprávka a syn zrazu vyskočí na nohy. Prstom ukazuje na obrazovku a kričí „Boogie-boogie!“ Vidím, že nejaký výmyselník stvoril kresleného chrobáka, čo mal byť akože hlavný protagonista, a ja radšej vypínam televízor, lebo sa mi ježí srst.

Saša však priskočí ku mne a nežne hovorí: „Boogie-boogie...“

No dá sa dieťaťu odolaf?

Zatiaľ čo sa on pozeral, ja som nenápadne prešiel do kuchyne. Ani stopy po niečom hmyzom. Keď my spíme, oni vychádzajú von. Táto predstava ma ubíjala. Najhoršie ma však trýznila myšlienka, čo povie moja žena, ak to zistí. Zase by začali tie reči „ty si neschopný, ty nič nevieš“ a to takým hlasom, ktorý – ale skutočne - lezie na nervy.

Večer jedla moja rodina melón a ja som v každom semienku videl švába, ako sa hmýri, ako roznáša epidémiu do tiel mojich najbližších. A tí potom nakazia mňa a ja - ak dožijem, ak nebudem umierať v hnusných bolestiach a zvrátených krčoch - to roznesiem všade, kam vkročí moja noha.

Saška mi sedí na kolene a papá, je poslušný a vzorný, avšak prstom zrazu ukáže na niečo na zemi. Spotený sa pozriem na dlážku.

„Boogie-boogie,“ prehovorí môj syn, zatiaľ čo ja pod papučou žmolím toho švába, hnusného švába, ktorý sa zmieta v agónii, cítim, ako sa napína pod mojou päťou, no ja, využijúc všetku silu, ho priam vtlačám do zeme. Jeho primitívne telo praská, no ja ten zvuk prehlušujem hryzením do melóna. Kde do akej... do akej tej onej sme sa presťahovali, pýtam sa sám seba, mysliac na úkladnú vraždu človeka, ktorý nám ten byt predal.

A v tej chvíli sa ozve žena a použije slová, ktoré mi dlhočiznými prstami zvierajú krk.

„Čo tam je? Čo vidí Saša na zemi? Niečo tam spadlo? Dvihni to,“ hovorí mi. Ja sa usmejem a hovorím: „Nič tam nie je. Čo by tam len bolo.“ A jem ďalej, vychutnávam si melón, červený a sladký a hlavne plný malých čiernych semien. Nenápadne dvíham Saškovu hlavu hore, aby už konečne pozeral na tú prekliatu zamorenú dyňu. Ten na mňa zachmúrene zazrie a cíti sprisahanie. Vtom zazvoní telefón, žena odchádza. Hovorí so svokrou, že, veru, patrilo by sa na návštevu prísť, a keďže nám sa nechce, tak, v rámci svojho voľného času na dôchodku príde ona k nám, len tak, na návštevu, popozerať šatníky a zaťove slipy.

„Mame to nepovedz. Dobre? Mame to nepovedz!“ dohováram synovi a ten prikyvuje, akoby rozumel, viete, deti. „Mame to nepovedz. A kúpim ti zmrzlinu. Donesiem ti kopec zmrzliny,“ opakujem. On stále prikyvuje.

Manželka sa vrátila za stôl, niečo mi hovorila o svokre, no ja som ju nepočúval. Syn mi pohodlne sedel na nohách a papkal melónik, narezaný na trojuholníky. Ja som tajne zazeral na kúty a štrbiny kuchyne a kalkuloval, čo ďalej.

V noci som dával pozor, aby sa žena neprebudila a neodbehla do kuchyne. Ale všetko bolo nanič. Keď sme ráno opäť podstupovali ten raňajkový, nešťastný rituál - bodaj by som nejedol týždne, len nie to - a žena si zase utierala omrvinky z tých uhovorených pier, syn, bystrý chlapec, vo chvíli prestal jesť. Bez slova sa pozeral pod moje nohy, nohy stárnutého otca. Na mňa a dole. Na mňa a dole.

Usmial sa.

„Boogie-boogie!“ zakričal a rozohnene sa tešil. „Boogie-boogie!“ ukazoval prstom do priepasti podo mnou. Snažil som sa mu pripomenúť včerajšiu dohodu, no moje snaženie sa skončilo fiaskom. Chcel sa mi zošmyknúť z nôh, no pevne som ho držal. Žena si to všimla.

„Pusť ho, ak už nechce jesť.“

„Čo by nechcel, vždy rád jedol,“ vyprskol som a mocoval sa so synom. „Saša, posed ešte s ockom,“ hovorím, no ten sa mi vrtí na kolene a silou-mocou chce ísť dole.

„Veď toho zjedol dosť. Chceš mať tlsté dieta?“

„Akáže obezita, utópia! Že zje ešte kúsok? Vidíš, nedojedol.“

Saša sa snaží vyhrabať z môjho náručia. Lomcuje celou stoličkou, div že ju nezlomí a my nepopadáme medzi tie šváby. Saša na okamih zaplakal. Ženin pohľad mi hovoril Pusť môjho syna.

Zliezol zo mňa ako Judáš. Zohol sa pod stoličku. Lovil. „Boogie-boogie,“ začul som.

„Saša,“ precedil som. „Saša, mame to nepovedz.“

„Čo mi nemá povedať?“

„Saša, nepovedz mame, že som ti slúbil kopec zmrzliny.“

Stále sa plazil pomedzi moje nohy.

Žena sa usmiala. „Hm, vy dvaja sprisahanci,“ povedala a šibalsky pokrútila prstom, „na čom sa vy dvaja dohadujete, keď som v práci?“

V tej chvíli som sa zmohol len na také „Hm,“, do očí mi vyhrkli slzy a ústa sa mi skrivilili. Akýsi kŕč ma ohol v krížoch, aj ma pichlo, hlavne, že ma neprepichlo.

Saša konečne vynoril hlavu spod stola, ukázal, čo vylovil, veru, bolo sa na čo pozeráť, veru, bolo sa na čo pozeráť.

Žene ihneď vypadlo všetko z rúk, rovno na mňa, akoby ja som bol akýsi totem zla, preto ho treba obhádzáť. Vstala, zvrieskla, vlastne vries-

kala hodnú chvíľu, Saša v ruke zvieratko, tápajúce nožičky. Kričala, ruky ako dirigent, a ušla z izby.

Vstal som.

Synovi som trepol po ruke, šváb mu vypadol a rovno pod moju nohu. O chvíľu skončil vonku, kde si naň vtáky už od rána leštili tepše.

Zamkol som kuchyňu, zobral peniaze a vyšiel von.

Na pleci mi visí bomba s postrekom a na spotenej tvári mám masku. Vyzerám ako potápač. Hniezdo. Hniezdo je za kuchynskou linkou. Horná polička. I bez tanierov je ťažká. Volám ženu, nech mi ju pomôže zvesiť. Najprv viac než neochota, prehováram ju za počúvania slov, aký som neschopný, aký som nemožný.

Žena, teraz, alebo nikdy. Jemnými prstíčkami sa dotýka poličky a ja sa snažím opachu zvesiť dole. Ťažká, ale povoľuje, vyťahujem ju z hákov, trasiem ňou, hýbe sa.

„Drž ju pevne,“ hovorím žene.

Spod police vybehlo zo desať švábikov. Ženou zatriaslo. Zrevala. Prešiel po mne mráz. Tá žena pustila policu a odskočila. Polica sa na mňa nakláňa a v rukách mi praskajú svalové vretená. Všetko padá dole, ja myslím na ženu a jej útek, prečo len utiekla, prečo odskočila. Šváby sa rozliezajú po stene, pobehujú splašene, bodaj by ich porantalo. Polica padá na mňa, vraj pôvodcu celého nešťastia, ešte aj tá bomba ma ťahá dole. Padá na mňa, odskakujem, no polica mi treskne na nohy a ja tresknem na zem a trochu aj vystreknem toho prostriedku na kapanie, len tak trošku do vzduchu. V nohách mi narástla bolesť do ohromných rozmerov. Žena opäť vrieska ako podráždený pavian, uteká z kuchyne a zabuchne za sebou dvere, kľučka odpadne.

„Prebohaživého, nenechávaj ma tu s tými chrobákmi,“ zvýsknem akoby sme sa pretekali, kto zvýskne viac.

„Doboha! Doboha!“

Niekoľto otvoril dvere a na zemi uvidel svojho zaťa - potápača.

„Doboha!“ kričal ten potápač.

A ešte dlho potom mu nechceli podať ani pohár čistej vody.

3.2 TRNAVSKÝ LITERÁRNY KLUB

O TLK Andrej Šeliga v skratke:

V súčasnosti jeden z najaktívnejších literárnych klubov na Slovensku, čo do kvality autorskej základne a publikačných výstupov (časopisy, zborníky a samostatné knižné publikácie členov), ako aj prepojením s univerzitným prostredím, poskytujúcim profesionálne odborné zázemie.

Trnavský literárny klub vznikol ako neformálne združenie priaznivcov slovesnej tvorby. Niekoľko rokov fungoval ako otvorený priestor pre všetkých, ktorí v literatúre hľadajú prostriedok sebaujadia a komunikácie, ako neformálna komunita mladých ľudí, prevažne poslucháčov trnavských univerzít.

V roku 2005 sa pretransformoval na občianske združenie, a to najmä kvôli lepšej možnosti získavania grantovej podpory na vydávanie vlastného časopisu LITER, ktorý sa rýchlo vyprofiloval na rešpektované periodikum s celoslovenskou pôsobnosťou. Svoj priestor tu dostávajú okrem klubovej tvorby najvýraznejšie umelecké výsledky aktuálnej literárnoklubovej scény v celoslovenskom meradle. Okrem pôvodnej tvorby časopis podrobne a na odbornej úrovni reflektuje súčasný literárny život (recenzie, literárnovedné štúdie, interpretácie, reportáže z kultúrnych, najmä literárnych akcií), ale snaží sa rozvíjať aj literárnu komunikáciu prostredníctvom interaktívnych tvorivých dielní.

Klub sa prostredníctvom vlastných klubových diskusií o tvorbe členov, ale aj verejných stretnutí systematicky usiluje rozvíjať dialóg s osobnosťami kultúrnej sféry trnavského regiónu a spolupracovať s významnými slovenskými autormi.

Medzi kľúčové aktivity trnavského klubu patrí nielen pravidelná prezentácia pôvodnej tvorby členov, ale taktiež organizovanie väčších kultúrnych akcií, ktoré poskytujú novú kvalitu stretávania sa s umeleckými osobnosťami celého Slovenska.

Najvýznamnejšou z týchto akcií je celoslovenský TRNAVSKÝ LITERÁRNY FESTIVAL.

Trnavský literárny klub programovo spolupracuje najmä s ďalšími literárnymi klubmi na Slovensku, predovšetkým s martinským klubom Mädokýš, žilinským Silans, Spišským literárnym klubom, nitrianskym klubom Múzolapka, piešťanskou umeleckou skupinou Leopart, ŽiareLKa, LK v Liptovskom Mikuláši a ďalšími LK, s kníhkupectvom Artforum v Trnave, Centrom voľného času Kalokagatia, ďalej Knižnicou J. Fándlyho v Trnave, s mestom Trnava, VÚC Trnavský samosprávny kraj, no z verejných inštitúcií predovšetkým so spomínanou Trnavskou univerzitou, najmä Pedagogickou fakultou.

Sídlo Trnavského literárneho klubu je na Katedre slovenského jazyka a literatúry PdF TU v Trnave, pravidelné stretnutia bývajú počas

semestra každú stredu v priestoroch Centra komunikácie Trnavskej univerzity na Hornopotočnej ul. (hlavná budova TU) o 18.00 hod.

V súčasnej podobe funguje klub od roku 2001 až do súčasnosti pod vedením odborného asistenta KSJaL Andreja Šeligu. Počas tohto obdobia sa členovia intenzívne stretávali každý týždeň, čo okrem preukázateľného umeleckého rastu jednotlivých autorov viedlo k vytvoreniu silnej umeleckej komunity s neopakovateľnou atmosférou. V takomto duchu prepojenia ľudského rozmeru a vecnej kritickej reflexie chceme pokračovať naďalej.

Najvýraznejšími a najúspešnejšími členmi sú Andrej Šeliga, Martin Štreba, Juraj Gonšor, Zuzka Novanská, Lucka Blažeková, Roman Beňo a mnohí ďalší...

MARTIN ŠTREBA

Lúka

Každý večer
sa lúka modlí

so súmrakom
oblieka si šedú sutanu
trávu v pokore skláňa

bim-bam

... na kľakanie zvoní
a za horizont
telo Kristovo zapadá...

Líščia slepota

Biele vrany nám
napadali do očí
Ústa sú plné závejov
tie neprekričíme

Vlky sa zdvihli z polí
pazúrmí drú pod kožu
Vo vzduchu visia nože
padajú žiletky

Na zemi ktosi rozostavil zrkadlá
neustále sa v nich vzdáľuješ

Deväť

Pod tvojimi šatami
dieťa si fúka balón
rozjasnená jeho ťarchou
ľahšia si než vzduch

a znásobená dvoma

ZUZANA NOVANSKÁ

Na zelenej lúke

horúca užovka
poštípala dedka
do panských koľají

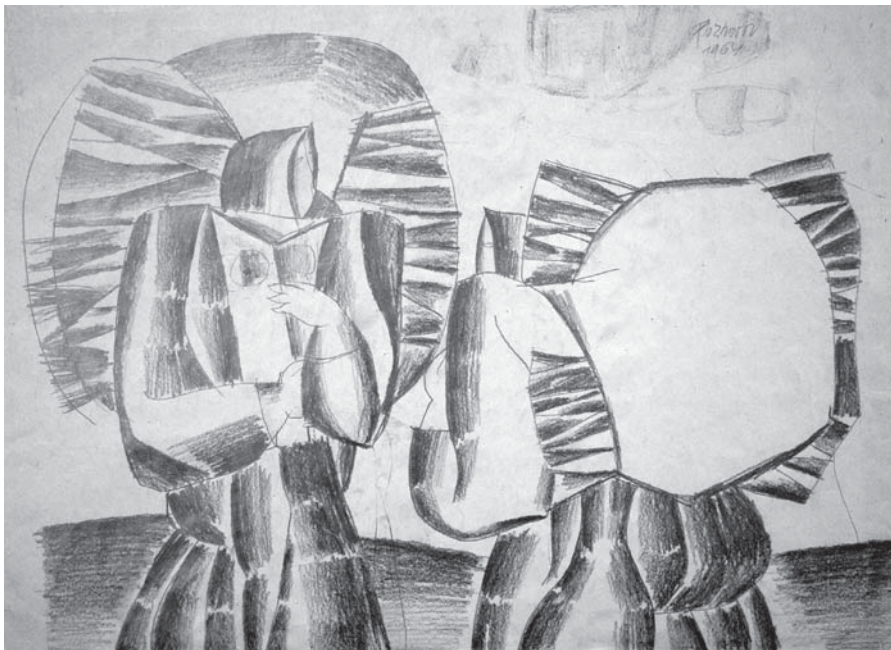
tak sa kľukatil
až ma to zaboľelo

na latách za domom
som od únavy
chytila myš

Železničná

Mein Gott
je geniálny boh
pohromu
zapíska zbohom
všetkým čakajúcim
na panteóne

V diaľke dvaja chlapi
zopnú koľajnice
pokľaknú
k ránnému pivu

Kaligrafická

Zobudila som sa elegantne dočmáraná
keď si do mňa vbíjal
hrdzavé inscriptio

Pribil si ma
na rub dvier
ktoré jej otláčili líce

Asi by ma opľula
keby vedela
keby vedela
aká je neznelá

Spadla hruška zelená
šťavnaté slnko
klope každú noc
len do mňa

ROMAN BEŇO

Zrodenie v zelenom

sad nedýcha
stromy starnú s hlavou
v pôvodnom lone
cítia nežný dupot poslíčka
na chrbte ich odľahčuje
po dieloch
jež kľučkuje ku studni
plná jablk bude raz vo fľaši
kľučka sa ježí na studni
v jej pohostinnom hrdle
sa už batolí nový sad

Pes a poštár

podchladená posteľ
je čitateľný odkaz
v zámke zatancoval kľúč
ranná hmla ťa zhltna
ako hostiu
tá je nevratná

čas z návštevy nikdy neodíšiel
zabávam ho hrou
na psa a poštára

oblizujem si svoje rany
a posielam ti ich poštou
bez spiatocnej adresy

do vlastných múk

hana

zvonka popolavosivá
prišla si po svoj domov
s náručím plným umlčaných očí
v stollwerckových krabiciach
ich uložila na policu
vedľa svojich
z modrých čísiel
dávno meravých
ryby na tapetách
vsali prvý dym
zo siedmich knôtov
mačacie kadere
sa opäť zakorenili spolu s
pamäťou
dlane deravé a biele ako maces
opäť naplnila prácou
len do pece už neprikladá
Hana
zvnútra vráskavá

JURAJ GONŠOR

XXX

šesť nádob s vodou
v siedmej koluje krv

ty si dobré víno
uchoval až na koniec
keď prišla tvoja hodina
uverili a rozprchli sa

do celého sveta

LUCIA BLAŽEKOVÁ

Moje zvony

môj zvon je celý človek
počujem ako popukané srdce radostne zvoní
v mojich úvahách sme totožní
ja a zvon
úplný človek do popuku srdca

LENKA STOKLASOVÁ

Plávanie

Stromy zaklonili
všetky svoje údy k mesiacu

tiká námesačný čas
ohlasuje polnočnú omšu
hlasným trúbením
(pukanie v ušiach)

plávame
plávaš
topíš

vyumývané biele nohy
pokrstené krvou
a zívaním
odniesli noc do neba

3.3 LITERÁRNY KLUB MÄDOKÝŠ MARTIN O. Z.

39

Asi najaktívnejším literárnym klubom posledných rokov je Literárny klub Mädokýš.

Z jeho histórie: Prapôvod literárneho klubu Mädokýš siaha do júna 1997, keď na pôde Turčianskej knižnice v Martine vzniká Literárny klub pri Turčianskej knižnici, vydajú dva zborníčky, v marci 2004 prvé číslo literárnej revue Mädokýš a zároveň prijmú meno Mädokýš. Ako to býva pri veľkej koncentrácii nápadov na jednom mieste, sa pre dobro vecí klub rozdelil. Pri Turčianskej knižnici naďalej funguje klub Duria a oddelením sa od Turčianskej knižnice vznikol literárny klub Mädokýš, fungujúci v Martine.

Od augusta 2007 je Mädokýš občianske združenie. To otvorilo klubu nové možnosti. Výraznou mierou svojimi aktivitami podporuje kandidatúru mesta Martin na Európske hlavné mesto kultúry 2013.

Piatok s Piatkom, pravidelné literárno-hudobné akcie, vytvorili tradíciu spútania pesničkárskej hudby a literatúry, inicioval ho člen Mädokýša, skvelý pesničkár a textár Peťo Piatko... Túto spojitost hudby a literatúry sa podarilo rozšíriť aj o nové pole pôsobnosti. V Slovenskom národnom múzeu, v prekrásnom historickom priestore, sa konajú celovečerné čítačky úspešného mladého autora s úspešným mladým pesničkárom.

Najvýraznejším podujatím, organizovaným Mädokýšom, je Literárne pódium spojené s rozdávaním básní v uliciach Poézia v uliciach. Najskôr sa na Literárnom pódium v roku 2004, ako súčasť hudobného festivalu Nočné vlny, predstavili L. Feldek a J. Mihalkovič, D. Ryba, I. Válek či M. Grupač. Ďalšie roky sa už na pôde Slovenského národného literárneho múzea zaskveli Dado Nagy s Pavlom Rankovom, či Peter Mišák a Peter Cabadaj a ďalší. Literárne pódium je okrem známejších osobností hlavne priestorom na prezentáciu literárnych klubov a ich najväčších osobností.

V roku 2008 Mädokýš prichádza s novým projektom Literárneho pódia. Nazýva sa Rande pri Memorande a koná sa v priestoroch Memorandového námestia. Je spojené s Poetickým maratónom, rozdávaním básní z Vrútok do Martina a Umeleckou záhradou s Hide Parkom, kde sa bude prezentovať množstvo umení...

Mädokýš a jeho členovia sú aktívne pozývaní, či sa zúčastňujú na literárnych akciách - Martinská literárna jar, Folklórne slávnosti, Chopojské poetické jaro, Martinská poetická jeseň, Trnavské literárne slávnosti, Bibliotéka; robia čítačky aj tvorivé dielne na Slovensku, v Čechách i v Poľsku a veľmi úzko spolupracujú s viacerými literárnymi klubmi.

Charakteristickým prvkom činnosti Mädokýša sú tvorivé dielne

Matheja Thomku, spojené s významnými stretnutiami na Literárnej chalúpke Janka Cígera v Kláštore pod Znievom (Poézia na klátikoch, Poetická recitačná Kvôľňa, Prehryznime si medzičasom, Poézia pod jabloňou, Literárny kemp, PoLetavy, Symposion...), na ktoré sú pozývaní nielen členovia Mädokýša, ale viacerých slovenských literárnych klubov.

Výrazný úspech dosiahol Mädokýš etymologickou činnosťou – oživil pre deti slovenskú legendu malikána Janka Hraška, rodáka z údolia štebotavého Turca a vyhlásili už tretí ročník celoslovenskej súťaže Janko Hraško ešte žije... (Na prvých dvoch kolách sa zúčastnilo takmer 900 súťažiacich, v marci 2008 sa skončil tretí ročník, opäť s obdobným množstvom prác.)

Na Súkromnej základnej škole BellAmos v Martine založili Katedru hraškológie a Múzeum Janka Hraška. Rektorom je samozvaný profesor hraškológie Jano Cíger z Mädokýša.

Činnosť klubu je veľmi úzko spätá s literárnou revue Mädokýš (do marca 2008 vyšlo už 46 čísel a prezentovalo sa v nej vyše 50 autorov z celého Slovenska).

Členovia klubu sú veľmi známymi tvármi na literárnych súťažiach, kde získali množstvo ocenení – v roku 2007 najmä Peter Staríček a Ivetka Kloptová – poézia, Mathej Thomka a Jano Cíger – próza.

Na stránke www.medokys.szm.sk členovia prezentujú svoju tvorbu, možno tam nájsť odkazy na klubový život, či stiahnuť staršie čísla Literárnej revue Mädokýš.

Prezidentom klubu je Mathej Thomka.

ZUZANA VNUČÁKOVÁ

Druhý list pánovi L.

Už pár dní
si
Vás
prikladám
na ranu
tam
kdesi vnútri
A tvárim sa,
že už nebolí

Ste však ako soľ

Venované

Dva roky si sa mi vynáral z tmy
nepoznania
Dva roky som čakala s prstom
na vypínači
na vhodný okamih
(toho svetla som sa bála)
... a stačil iba jediný okamih,
aby som pochopila, že nezasvietim

Zo skicára

Skresľujem si Tebou svet

Aj preto viem
že
ceruzky Tvojho typu
sú občas veľmi ostré
aj keď sa niekedy
nedajú
zastrúhať

Festival

Zrazu si zrušil
ruch v mojej
duši

A predsa
dusíš
(vzrušenie opadlo)

IVETKA KLOPTOVÁ

V parku

chlapček
váhavým pohybom
dupe do zeme
smer nebo
od žiarivej roztopaše
zas ku tráve
usmievavá
lízanka
mu lepivou
tvárou
núti
trblietavé bozky
pod dubom
otec a okrúhla mama
čakajú
Natálku
v neúnavnej sile

Keď mladým rastie perie

s empatiou krádeže
dúfajú v bezchybnú
vinu
do očí berú
si jediný deň
mínus rady
pozemského strážcu
nad jazmínovými
oblakmi
čierny svet
rozpustia v návode
vlastnej viery
v súmernej krajine
hľadajú
kľukatú dieru
a cit sa nekončí
v schnúcom jazyku

večer rozdrobený
na slano-šťastné kúsky
v prekrížených rukách

MICHAL PIVARČI

Malleus Maleficarum

chlácholivý hustý les
a vprostred mrcha plná jablk
dookola ich počúvať
a v noci vrieskať po kalvárii
procesia bosoriek si pýta víno
derú sa cez lúky plné hluchaviek
aby ťa stihli utancovať
v temných časoch za účinkov durmanu
pália, pália šaty sivé lanové
na kolésách polámané ženy
trhá mesiac zrovna po nove

žujú živé mäsa
z doráňaných rúk od mažiaru
celé hrebene sú poznačené
vlasmi vytrhaných metiel
krútené vo fantastických krčoch hľadia
sukuby s korenkami v ohanbí
prírodné a výsostné
biela milosť v neznateľných stopách
čierna čierna mágia a masť na lietanie
snáre poviazané jazykmi ohňa
a ohňom vynútené priznanie

dnes
sme s chalanmi vo farbenom háji
35 plodníc a imobilní v tvári
čítam v tranze o bosorkách
a paktovaní s diablom, capom
možno ležíme na miestach
hostín či skvostných sabbatov
nahlas snívam, vláčim plachtu po rose
zvoní ako nákova
zlopovestného Kladiva
na čarodejnice...

Moja móda

keď je mi zima nosím tri
vrstvy – čiernu, hrejivú a perie
kráčam takto mestom
ľudia si pohvizdujú
otravné songy
no úsmev ma vždy upraví
a pevne môžem skákať pred davy

keď je mi leto nosím dvanásť
stoličiek na lúky
pre stúpcov a ich psiská
jedenásť tvrdých
a jednu seba, aby som nakreslil
dúhu sinou pastelkou
tam potíme optimizmus
do misiek z ktorých pije
ten sklúčený zo psov

keď je mi smutno nosím šesť
kostýmov a jedny zrkadlovky
prstami si krátim vlasy
a prosím ich o strpenie
len vtedy smiem byť vnímavý
a komukoľvek sa rozplačem
do básne

keď je mi ako teraz nosím jednu
krabičku na škatuľky
tam umrtním všetko čo
nechápem a je to v poriadku
a tak som len klukatá psycha
čo načmáralo akési dieťa
pri zadaní človek....

PETER PIATKO

PIESŇOVÉ TEXTY OCENENÉ NA LITERÁRNYCH SÚŤAŽIACH

Zjavenia

Sedí žena na haluzi
 Pozoruje lúku
 Ticho žuje do koláča
 Upečenú múku
 Cukor sa jej sype rovno
 Od jazyka pod kožu
 Nalepené do krajiny
 Odtrhnúť sa nemôžu
 Oči ktoré odjakživa
 Hľadeli len do duše
 Zafarbili do červena
 Zrelé plody moruše
 Počala tam osamote
 Požehnávať národy
 Počala aj cigánôčka
 Na Námestí slobody

Sedí žena na haluzi
 Pozoruje pávy
 Posadali vystrašene
 Do vysokej trávy
 Malé šteňa pobavene
 Zapišťalo do noci
 Divoké psy pochopili
 Že mu nieto pomoci
 Oči ktoré odjakživa
 Hľadeli len na mäso
 Zafarbili do červena
 Malú lúku za lesom
 A tá žena na haluzi
 Môj ty Bože prebože
 Nalepená do zjavenia
 Odtrhnúť sa nemôže

Pomaly sa po haluzi
 Pohybuje zástup
 Umelci z nej vyrezali
 Ženu ozaj krásnu
 Pomiešali vôňu dreva
 S potlčenou bazalkou
 Ťažké viečka podopreli
 Zapálenou zápalkou
 Oči ktoré odjakživa
 Hľadali len zjavenia
 Zafarbili do červena
 Od čierneho korenia

Namleli ho koreničky
 V papierovom balení
 Dostaneš ho so vstupenkou
 V Divadielku zjavení

PETER STARÍČEK

VÍŤAZ PERSONA GRATA 2008, POETICKEJ ĽUBOVNE 2008,
LITERÁRNEJ SENICE 2007

Halali

Týmto ti celú svoju módu vytrúbim:
Obliekam si vždy menšie číslo.
Celý svet na mne futrom naruby.
(No tak ma vyslov!)

Na parapetu klopú besné holuby.
Z prázdneho okna celou myslou
na tebe visím. Pozor na zuby!
(Radšej ma vyslov...)

Som vyležaný ako dekubit.
Nasyp mi soli do nezmyslov.
Budem ťa chvíľu lúbiť-neľúbiť...

Horúci zemiak na nekyslo,
pečený holub vletel priamo do huby.
(No tak ho vyslov!)

Barové sidžo (4.30 nadránom)

Prísť na svet poutierať stoly...
... a dozvedieť sa, čo je samota.

Bláznovo kľbko, čo ťa domotá...
omotá... moták... (čo ťa bolí?)...

A ty si myslíš, že to nešťastie
z barovej handry ráno vytrasieš?

Vynález ohňa

pozri sa na svoju poéziu
žiješ akoby si vyslovoval veľké „O“
len tak (medzi rečou)

škrtnieš náhodou

do úst ti padajú kamene
a ktosi z cudzieho neba
ticho hrozí ich trením

Jemne sýtený sonet (na úver)

Prepúšťam vzduch. Som jemne sýtený.
Pričasto nosím jednoduché meno.
Komplikujem sa v ťažkom prízemí
nadhľáčaný neosobnou Zemou.

Nachádzam v sebe cudzie teleso.
Za všetko môže ponorený pocit.
Asi som nebol. A už asi som.
(Len vymeň vodu. Priebežne ma docíť.)

Termínom radšej nikdy neuver.
Pozri sa na ne - ľahkovážne horia...
Dýchame vlastne iba na úver.

Ako do seba obrátené moria.
Všetkého plné, ale klamú si.
(Môj kyslík roztrhaný na kusy.)

MATHEJ THOMKA

49

POSLEDNÁ POVÍDKA

(ÚRYVOK)

Vítězná poviedka - Literárny Zvolen 2007

Stalo sa to v zastrčenej uličke, na okrúhlym poklope kanála, pod dohľadom svätých a následne v internátnej kuchynke, kúpeľni a chodbičke. Ale to by som predbiehal.

Písať literatúru sa oplatí z niekoľkých dôvodov. Jedným z najdôležitejších sú súťaže a stretnutia prozaikov a poetov. A najmä poetiek. Vlastne, keby písali iba chlapi, asi by som prestal písať. Alebo sa vrhol na ženské romány.

S očakávaním mladých literátok som cestoval aj na Podkrkonošské literárne slávnosti. Na každej zastávke viac vystupovali ako nastupovali slečinky v krátkych sukniach (márne som dúfal, že cestujú aspoň do mojej cieľovej stanice), až vo vlaku ostali len nohavicové kostýmy a starenky. Začal som sa viac dívať z okna.

No nebolo to až také zlé. Pár známych slečien ma radostne privítalo. Dokonca sa aj úspešne pochechtávali a červenali pri mojom vystúpení, kým starenky zdesene opúšťali sálu. Ale pravdu povedať, také som nehľadal. Žiadalo sa mi niečo nové, neobjavené.

Pozorne som sledoval vystúpenia neznámych recitátoriek. Boli zvodné, ak by som mal záujem o duchovnú poéziu. Znechutene som odpochodoval k baru. S dvomi blondavými závažiami na ramenách. Dve vodky spravili zo známych neznámejšie a pútavejšie. Samozrejme, pre každú som musel kúpiť dve. Zvyšok vystúpenia mi úspešne unikol.

Spozornel som až na záverečnej recepcii. Slečny, ktoré som nedokázal postrehnúť ja, mohli zaznamenať mladší autori. Predsa len, všímajú si aj nepodstatné detaily. Preletel som očami zhluky mužských postáv. Literátky, krásne svojou charizmou, som prehliadal. Väčšinou sa diskutovalo o textoch, výstavbe diela, rýmoch, konsonancii...

Úplne vzadu skupinka mladíkov zakrývala stôl. Môj šovinistický zmysel mi úspešne začal našepkávať. Mal som silné nutkanie ospravedlniť sa mojim spoločníčkam a objaviť perlu slávností. Ospravedlnil som sa kvôli nutkaniu.

Vôbec nebola môj typ. Krátke, hoci červené vlasy, nemožná modrá sukňa (na prvý pohľad sa zdala nepriehľadná) a ešte strašnejšie čer-

vené črievice. Bola mi však neznáma, tak som prestal kritizovať. No a celkom čarovne sa cez tie svoje pehy usmievala.

„Slečna, dnes večer si zatancujeme,“ oznámil som jej, nie sa spýtal. (Na pohoršenie všetkých prístojacich.)

„Tak se vám líbil můj tanec, pane?“ rozkošne sa na mňa usmiala. Musel som jej rovnako očarujúco prisvedčiť, hoci som vôbec netušil, že by niekto dnes už tancoval. A bola moja. Aspoň som si to myslel.

Zábava upadala (s ubúdajúcimi chlebíčkami). Čas presunúť sa do vykričanejších podnikov ako Kultúrny dom. Vrhol som sa doprostred nevinného rozhovoru a lačných pohľadov, vzal mladú tanečnicu (poetku) pod rameno a na začiatku rozladeného sprievodu mladíkov sme sa presunuli na miestnu diskotéku. Moje predchádzajúce spoločníčky vylepšili mužskej časti náladu.

Spôsobili sme rozruch už príchodom.

Rusovláska mala svoje čaro a zelené oči. Nikdy som ešte nepodľahol zelenoočke.

Na parkete začínajú tancovať pätnástky alebo opití chlapi. Tej noci som vystúpil prvý ja a viedol som si mladú tanečnicu s nevinným pohľadom. Hrýzla si spodnú peru a zvierala rukou sukňu. Tvárila sa ako dievčatko.

Vždy sa pozerám do očí zhora. A latinské tance sú veľmi prítulné a Monika vedela držať krok. Začínal som cítiť prítomnosť zvláštneho kúzla. Na to som obzvlášť vnímavý.

„Dievčatko, ty si sa moc ešte nenamilovala, však?“ okúsil som. Vyplašene mi pozrela do očí a zahryzla sa mi do spodnej pery. Zapísané!

Parket nás bol plný. Miestne dámy (akýchkoľvek mravov) pobúrene zazerali, holohlaví nás strážili s prekríženými rukami pod pásom. Tieklo zo mňa, ale ona dýchala ťažšie. Dostal som ju. Na diskotéke sme ostali sami. Ostatní pochopili.

Jemne som ju k sebe pritisol. Triasla sa. Noci bývajú teplé iba mimo hôr.

Vyšmykla sa mi a začala skackať z dlaždičky na dlaždičku, úspešne sa vyhýbajúc štvorcovým príklopom kanálov.

„Víš, když na ně vkročíš, zmizí ti štěstí,“ vysvetľovala.

Odkedy býva v meste o pol štvrtej toľko ľudí? Hľadal som skrytú uličku, či tichý park s lavičkou. Cintorín som zavrhol.

Chytil som ju za ruku. Otočila sa okolo mojej a pozrela sa na mňa príliš zblízka.

Ak by som tušil, čo sa ma v tej chvíli spýtala, bolo by to ľahšie. Ale začal som si pripadať akosi previnilo. Toto dievča bolo ešte dieťa. Tak sedemnásť, nanajvýš. Aj keď som jej pred pár hodinami hádal dvadsať.

„Když stojíš na kulatém poklopu, vyplní se ti přání,“ pritisla sa mi na hrud a ja som ju zakryl kabátom. Stáli sme na okrúhлом kanáli. Čo si tak asi môže chlap priať?

Viac som ju niesol, ako tlačil. Bozkávala nenásytne, hryzavo, pahltne. Keby sa dalo, víťazoslávne sa usmievam.

Medzi ňou a stenou už nebol žiadny priestor, keď ma odtlačila. Chápem, chcel som zo seba dostať, ale rozmýšľal som nad zvyškom vety, ktorý by naznačoval opak. Nebolo treba sa vysloviť. Siahla si pod sukňu, prirodzene sa vyklenula v bokoch a stiahla si nohavičky. Prisahal by som, že bol na nich Mickey Mouse. Na podobné okamihy sa rozepamätáva človek veľmi ťažko. Bola hladučko vyholená (viem, že mi prebehlo hlavou čosi o 85% vyholených žien a dve-tri fotky ohanbí z plagátov) a tá sladkastá chuť mi rozšírila dovtedajšie vnímanie.

Určite za to mohla socha Panny Márie. Monika zavzdychala (počul som i božie meno, ak nie moje), zachvela sa a so smiechom mi ušla. Poskakovala, párkrát sa zatočila a jej sukňa akoby mi mávala. Zmizla. Poetky sú vhodné nanajvýš do lascívnych poviedok.

Ťažko povedať, ako som sa dostal na ubytovňu. Ale spať v jednej izbe so snívajúcimi literátmi sa mi veru nechcelo. Hlavne nie s tými, čo píšu drevorubačské príbehy.

Stoličky z kuchynky som presunul na chodbu a začal som si čarbať pár poznámok na poviedku. Také to mohlo byť čarovné. (Neznášam to slovo.) Široký kuchynský dres, tam by som jej nežne zaboril ruku do vlasov, dívala by sa na mňa rovnako lačne ako vonku, určite by dovolila i viac... Mladé si nevedia užívať, kravy!

Musel som zdriemnuť alebo bola skutočne zázračná. Tá potvora kráčala mojou chodbou na mojom poschodí oproti mne. Nahá. Úplne nahá. Také sny sa mi (v tej chvíli som napísal my) nesnívali ani v päťnástich.

No ona tam bola. Zľahka sa o mňa obtrela a mne vyschlo v ústach. Nedokázal som sa obzrieť. Tušil som, že stojí vo dverách kúpeľne a čaká na mňa. Tak som to mal napísané. Teraz už možno predbiehať. Priam som vyskočil.

Zavzdychala. (Mluvila málo, říkala ještě míň.) Zasekla sa do mňa. Určite mi z hrude vystrekla krv. Tiekli všetky sprchy, para nás zakrývala. V strede stála jediná stolička, ale ja som ležal na kachličkách. V internátnej kúpeľni. Nie, žiadne asociácie sa neobjavili, len ona.

Bolo to ako rituál a vtedy muž nesmie prezradiť svoj vek, musí Jej hladieť do očí a vydržať. Nesmie zo seba vypustiť slinu, krv a semeno. Slinu a krv už mala.

Vedel by som to všetko popísať, úplne všetko. Keby som bol nestranný pozorovateľ. Naokolo voda a voda a voda. A ona. Divoko a hltavo

si zo mňa brala čo najväčšie kusy a ja som prestával rátať minúty. Zúrivo ma plesla do tváre a klesla na mňa. Výkrik mi pustila do úst. To posledné odo mňa nedostala. Čaká nás predsa aj druhá literárna noc.

„Zmizte, sprchujte sa vždy sama!“

Načo protirečiť. Čakal som ju na kuchynskej stoličke, bol som mokrý aj bez sprchy. Samozrejme prešla okolo, nedokážem napísať ako nahá, (ale ten zadok som držal v rukách).

„Zíttra to roztočíme, drahá!“ pokúsil som sa o svetácky výrok. Bez zastavenia otočila hlavou a poslala mi letmý bozk. (Neuveriteľná samička!)

Dve hodiny do rána som pozvoľna prechádzal do sna. Stolička na chodbe je dostatočne príjemná na spánok pre opilcov i pre mňa. To, že som nevnímal okoloidúcich pochopím, ale že som nezaznamenal, kedy mi strčila do košele lístok, nepochopím.

„Drahý, byl to jen úlet. Mám přítele a teď odcházím. Nic si neslibujte, ani nevyčítejte. Já si vaše číslo najdu. Něco mi ještě dlužíte, bídáku...“

Druhý deň som bol bezvýrazný. I v prednese. Ani hlas som nepodsadil do hlbokého basu. A noc bola rovnako fádna. Krásky šedej, moja chuť na lovenie nulová (obišiel som sa bez bozkov). Nočný prechod mestom sprievračnila jej správa. Napísala to tak, ako som to videl.

Otlačila svoje päty do ulíc, na rohoch (nárožích) zanechala parfum, vo výkladoch vystavila svoje telo...

4. KLUBOVÉ LITERÁRNE STRETNUTIA NA MEDZINÁRODNEJ ÚROVNI

4.1 MAPOJ - MARTINSKÁ POETICKÁ JESEŇ, JIČÍNSKE POETICKÉ JARO A CHOPOJ – CHODSKÉ POETICKÉ JARO

Nápad zorganizovať väčšie neformálne klubové stretnutie, spojené s prezentáciou tvorby, vznikol ešte na pôde klubu pri Turčianskej knižnici v Martine. Viac-menej náhodou sa z avizovaného stretnutia slovenských klubov stalo stretnutie medzinárodné s účasťou Jičínkeho literárneho spolku - LiS. (Jičín je družobné mesto Martina.)

V kluboch tradícia ruka v ruke so chcením vzniká veľmi rýchlo. Martinská poetická jeseň – MAPOJ si našla v kalendári literárnych klubov svoje septembrové miesto a v roku 2007 sa konal už 4. oficiálny ročník pod záštitou literárneho klubu Duria v Martine. Stretnutia bývajú hlavne o stretnutí ľudí zďaleka i blízka s rovnakými záujmami. O výmene bozkov a aj nejakej tej literatúry.

Program sa ustálil, aj keď miesta literárnej prezentácie sa pravidelne menia. Piatkový literárny maratón čítania zúčastnených literátov sa rok čo rok darí úspešne skracovať. Ďalší deň nasleduje vždy obdivovanie krás Turca, nabitý program a poobedné či večerné posedenie bývali spojené s tvorivou dielňou Petra Mišáka či motivačnou Paľa Urbana. A nedeľa je opäť o bozkoch a lúčení a prísluboch, že za pol roka sa stretne v Čechách.

Áno, za pol roka, lebo česká strana, vlastne jičínsky LiS nadväzuje na klubové stretnutia organizovaním Jičínkeho poetického jara v Jičíne, meste rozprávky o Rumcajsovi. Opäť účastníkov hostí knižnica, pre medzinárodných hostí je pripravený hotel, ale účastníkov je viac z Čiech. Nadväzujú sa medzinárodné vzťahy.

Literatúra sa dostáva po búrlivom a veľmi príjemnom spoločenskom večere na radu v sobotu ráno, kde si nad mapu Jičína sadá „Prochor“ Procházka a rozdeľuje miesta recitácie... Z Mädokýša 03/2004 – Zuzka Herbrychová:

„Sadáme si nad mapu Jičína, niektorí si aj líhajú, Prochor rozpráva pikošky a zaujímavosti o tomto mestečku (já se doma moc k slovu nedostanu...) a každý z účastníkov sa rozhoduje, kde sa bude prezentovať. Náš pôvodný plán recitovať v barokovej lodži na konci takmer dvojkilometrovej lipovej aleje padá (vraj je ďaleko...), no okamžite si vyberáme náhradu – Valdickú věž... teda dámy. Janko si vyberá opevnenie a Matej – väzenie. O ironické poznámky nie je nůdza.“

Apropo vzťahy. Z tohto medzinárodného stretnutia vznikol krásny medzinárodný manželský vzťah, po rokoch už aj s malým Mädokýšatkom.

V roku 2005 preberajú poetickú pochodeň dve dievčatá z juhozápadných Čiech – Simona Váchalová a Lucia Popovičová a jarne klubové stretnutie sa na dva ročníky presúva do Domažlíc. So širšou slovenskou skupinou zástupcov literárnych klubov – okrem Mädokýša a Durie sa na stretnutí zúčastňujú zástupcovia Generácie z Petržalky či z Trnavského literárneho klubu. Oživením je bohatá účasť členov ASON klubu z Plzne. Počas oboch ročníkov sa recituje v uliciach mesta za krásneho, takmer letného počasia. Atmosféru verejného čítania z roku 2006 približuje Peťa Mečková:

„Vznikli zaujímavé spolupráce a človek si tu mohol prísť na svoje. Na svoje si prišli aj tí hravo založení. Mohli sme sa do sýtosti vyblbnúť na detských preliezačkách.

Sílu do ďalšieho pochodu sme nabrali v tradičnej krčme, kde sme jedli ‚staročeskú krmu‘, pili rezané pívko a náročnejší teplú medovinku. Tu sa postavil Daniel a navrhol, že by sme mali Chopoj premenovať na Chopogaj – Chodské poetické gastronomické jaro. Návrh sme jednohlasne prijali.“

Rok 2007 opäť patril Jičínu, tentokrát bol oficiálnejší s priam vedeckými vstupmi literátov o stave slovenskej, českej, poľskej či lužicko-srbskej literatúry. Lebo toto stretnutie bolo rozšírené o účastníkov i týchto národností.

Na MAPOJI 2007 sa dohodlo, že slovensko-české stretnutie sa presúva opäť do Domažlíc a bude sa konať 20-22.4.2008.

4.2 LITERÁRNE PÓDIUM A POÉZIA V ULICIACH

Jedna z tradičných akcií literárnych klubov opäť vznikla akoby náhodou. Spomína na to Zuzka Herbrychová:

„Jeden by neveril, čo spôsobí jeden nepochopený mail s Andrejom Šeligom. Ten z augusta 2003 spôsobil to, že sme zahviezdili i pod hviezdnu oblohou Nočných vín. Pultík, narýchlo zlepený z kartónu, oblepený fotkami zakladateľov a stará plachta s nápisom Literárne pódium, Mathej, pendlujúci medzi festivalom a basketbalovým turnajom, neutíchajúce diskusie o literatúre, nápady, stratený hlas, prekvaenie z úspechu a nadšenie pre budúci ročník.

O rok (2004) neskôr sme už štýloví – máme stan, naozajstné pódium, ratanový nábytok, aparatúru. A naozajstných hostí. Feldeka a Mihalkoviča. Rybu, Válka a Grupača. A samozrejme, našich priateľov zo slovenských klubov.

Po takto vysoko nasadenej latke sme museli pokračovať. Veľmi úzko

sme začali v Martine spolupracovať so Slovenským národným literárnym múzeom, kde nás vzali pod ochranné krídla. A my sme vzlietli.

Nočné vlny sa síce už po dva roky nekonali, ale Literárne pódium sme pre Martin zachovali. V roku 2005 sa už pod krídlami Slovenského národného literárneho múzea predstavili skvelí Dado Nagy s Pavlom Rankovom, roku 2006 sa zaskveli mladí literáti zo slovenských klubov na Literárnom pódium – Podoby poézie. V roku 2007 bolo Literárne pódium zasvätené Petrovi Cabadajovi a vychádzajúcim literárnym hviezdám práve z literárnych klubov.

Posledným trom ročníkom predchádzala Poézia v uliciach – rozdávanie básní v uliciach mesta Martin.“

Vytrhnuté z reportáží z literárneho pódia:

2004 – „Drobný pán Mihalkovič, príjemný Dano Ryba a Feldek. Čo k nemu... Sebavedomý, okamžite obklopený množstvom ľudí, a pritom veľmi príjemný... Šírime všetkými možnými spôsobmi, že už JE TO TU! Robte propagáciu, preboha... starosti sú zbytočné. Na hlavnom stagei zúri kapelka 100° C, ale náš stan je zrazu plný...“

Aj tam to vri. Maťkov blažený výraz síce vo mne vyvoláva pocit mierneho ohrozenia moderátorského postu, ale Matej to do konca programu zvláda... z plánovanej hodinky sú dve, z pár otázok je niekoľko ďalších minút dialógov, diskusií, nápadov, kontaktov, fotografií, podpisovačiek, tlačoviek...“

2005 – „A potom sme to spustili... Básne od Mädokýšakov otvorili Literárne pódium. Pri stole baťka Škultétyho (a ak by sa archivárky SNLM posnažili, mohla tam byť i protéza Vajanského) sa stretli dve známe postavy slovenského literárneho neba – prozaik Pavol Rankov a moderátor (a čiastočne i autor) Jozef Dado Nagy. Obaja sa ukázali ako skvelí rozprávači, ktorí dokážu reagovať na čokoľvek a akokoľvek – a tak sa v uvoľnenej atmosfére piatkového večera všetci prítomní naozaj výborne zabávali na historkách o tom, ako sa spoznali, ako Pavol Rankov básnikom chcel byť (a to nám tvrdil, že rozozná takt voľný od viazaného verša: a možno je to pravda. Lebo znalosť pojmov ako jamb, elegické distichon ešte neznamená, že ho v texte objaví...), ako Dado Nagy zas novinárom (a ako sa stretol s Ferlinghettim) a ako im to nevyšlo; o tom, akú úlohu majú literárne kluby a tiež o tom, ako vyzerá slam poetry. Zrejme nikto nezabudne na to, ako Dado Nagy predniesol a rozrytmizoval celú sálu prednesom básne Kongo. A klubisti asi nikdy nezabudnú na päť hlavných téz porotcu v literárnej súťaži: páči, nepáči, pekné, poznám, nepoznám, podobne ako na heslo večera: to ťažko takto z hlavy povedať (odpoveď na otázku ako máme my mladí písať).“

2006 – Podoby klubovej poézie alebo mnohé dobré z klubov pochádza...

„Na pár absentérov sa zišlo to najlepšie klubové, čo mohlo prísť. Zo Silansu Paľo Urban a Miloš Ondrušek (+ Evka Bačinská), z Múzolapky Lucka Geletová, zo Spiša Janko Petřík s Luckou Pavlíkovou (výrazne chýbal Garan), trnavská enkláva (Zuzka Novanská, Andrej Šeliga, Martin Štreba, Juraj Gonšor)... Všetci zaujímaví poeticky i výrazom. S vtipom i dôstojnosťou, každý z iného kúta klubového literárneho života. Samozrejme muselo prísť i na hádky:-) Kto je najstarší a snád i úspešnejší. No najaktívnejší sme my. Ale všetci boli disciplinovaní a dodržali rozsah troch básní.

Avšak špeciálne predstavenie si pripravila Anka Ondrejková z Mikuláša. Jej Tristan bol kombináciou tanca, emocionálnej recitácie a divadla. To nebola skutočná krv, čo jej tiekla po rukách, keď trhala knihu. Silným zážitkom boli aj verše Radky Berešíkovej, ktorá úžasne bojuje so svojím handicapom a v jej básňach cítiť iný pohľad na svet. I takú podobu má poézia...”

2007 - Ako Poézia v uliciach spoznala slnko...

Na poéziu v Martine nesvietilo slnko. Buď sa liali dlhé verše dažďa alebo do básní fúkal severák. Taká bola realita Poézie v uliciach počas predchádzajúcich rokov.

Literárny klub Mädokýš so študentmi z Vrútockého gymnázia a BellAmosu boli rozhodnutí bojovať s akoukoľvek nepriazňou počasie. Turiec bol však na Dni mesta zaliaty slnkom.

Kto by v súčasnosti mal rád básne a kto by si ich ešte aj kúpoval? Mladí literáti mali s Martinom vlastné plány. Na malých lístočkoch, takých do ruky, bolo vytlačených 80 básní od martinských poetov a poetiek a ich priateľov z celého Slovenska. Dost na dve zbierky, dost na ukážku básnických citov.

Martin slávil svoje dni a to treba využiť. Vtlačť ľuďom do ruky reklamu, vyžiadať si príspevok na to či ono. Preto sú ľudia opatrní prijímať. Ale študenti i literáti to dokázali. Spríjemňovali ľuďom deň poéziou, vniesli ich do básne.

Už doobeda rozdali vyše 3000 básní, čo sa predtým darilo až za celý deň. Čítali všetky pohlavia, vekové kategórie i rasy. Takto sa snažia spopularizovať literatúru amatéri. Podaním ruky a básňou.

Poézia v uliciach nemôže byť konkurenciou veľkému pódiumu a kapeľám, ktoré tam hrajú, ale ponúkla inú možnosť. Poetický minimaratón študentov Vrútockého gymnázia z Vrútok do Martina spojený s oslavou poézie, či čítanie básní na námestí... V Turci sa rozdalo päťtisíc básní.

Oslava neprofesionálnej literatúry vyvrcholila v Slovenskom národnom literárnom múzeu Literárnym pódium – Literatúrou s úsmevom. Hviezdy literárnych klubov, Mädokýš a Peter Cabadaj ako hlavný

host, ponúkli príjemnú a hlavne úsmevnú alternatívu na spríjemnenie večera poéziou.

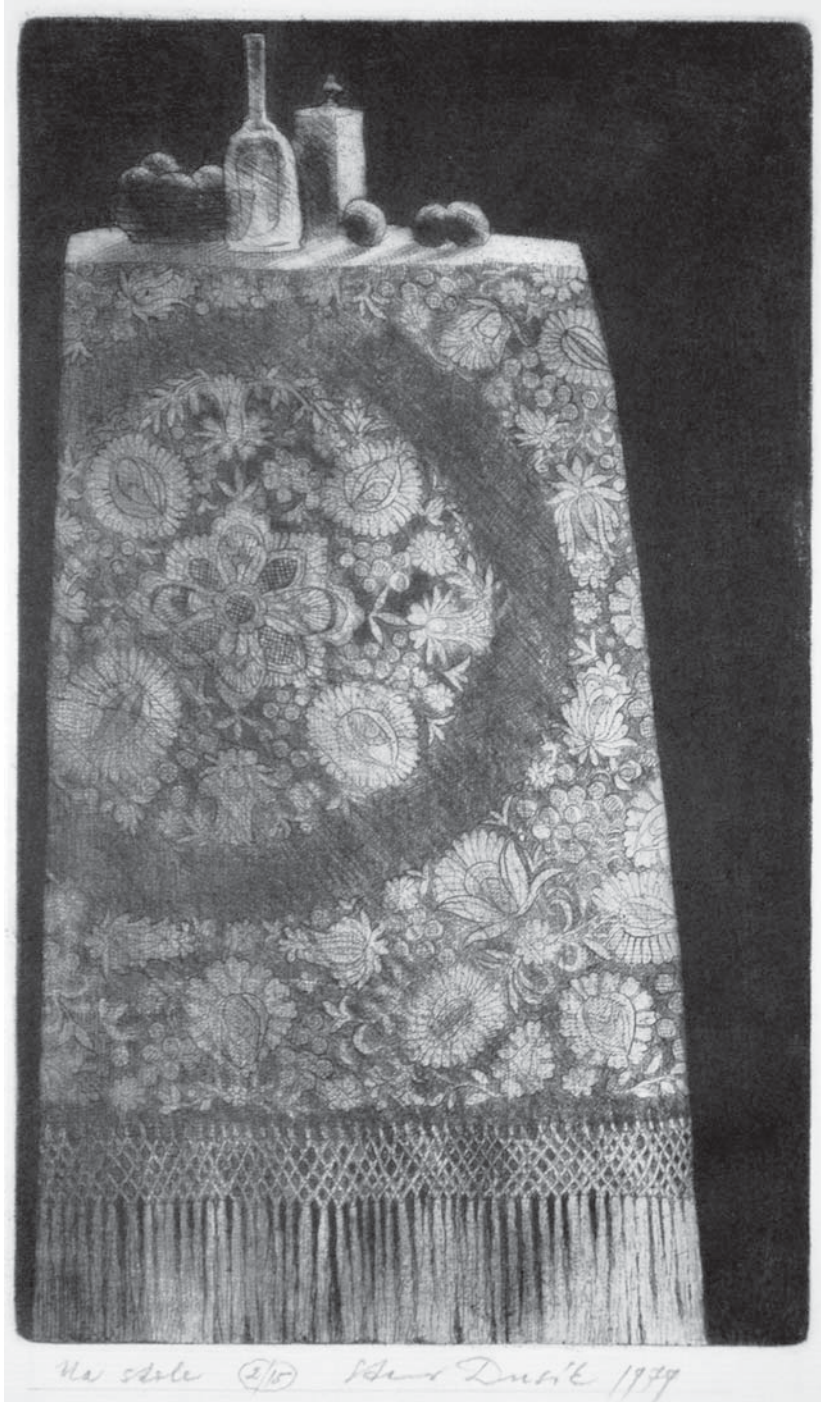
Martin sa chce stať Európskym hlavným mestom kultúry 2013. Urobil sa malý krok vpred. V uliciach mesta Martin i Vrútky ľudia čítajú básne aj na ulici. Možno o rok Poézia v uliciach bude mať ďalší rozmer. Speváci mesto už vedia rozospievať, pridajú sa k nám maliari a sochári a pustia farby do ulíc, herci budú hrať priamo medzi ľuďmi, tanečníci mesto roztancujú. A poézia sa opäť bude môcť stiahnuť do tichého kútika a písať verše o šťastných a usmievaných ľuďoch v jednom malom meste. Veď zatiaľ stačí, že na poéziu zasvietilo slnko.“

A čo rok 2008? Mädokýš pripravuje na 6.6.2008 novú podobu Literárneho pódia – Rande pri memorande. Súčasťou bude samozrejme Poézia v uliciach – Literárny minimaratón z Vrútok do Martina, veľká umelecká záhrada na Memorandovom námestí v Martine za účasti mnohých umení a verejným HIDE parkom, kde vystúpia hviezdy literárnych klubov a večerným vystúpením Mädokýš Slovakia, prvýkrát na Slovensku v takejto zostave. Hlavnými hviezdami by mali byť, ak sa všetko podarí, bratislavskí básnici...

4.3 TRNAVSKÉ LITERÁRNE SLÁVNOSTI

Trnavské literárne slávnošti je najvýznamnejšie literárne podujatie, ktoré organizuje Trnavský literárny klub a zároveň jedno z najväčších, ktoré sa v prostredí slovenských literárnych klubov organizuje. Je to v podstate literárny víkend, prebiehajúci v uliciach mesta Trnava (samospráva sa podieľa aj na spoluorganizovaní akcie). Jeho súčasťou je niekoľko akcií ako napríklad poézia v uliciach (rozdávanie klubovej tvorby okoloidúcim), tvorivé dielne a podobne.

Hlavným cieľom je stretnutie literárnych klubov a prezentácia ich tvorby širokej verejnosti a to rôznou formou (či už spomínaná poézia v uliciach, alebo verejné prezentácie literárnych klubov na frekventovaných verejných miestach, tvorivé dielne a podobne). Súčasťou podujatia je hudobno-poetický večer, kde účinkujú výrazné osobnosti slovenskej literárnej klubovej scény a zaujímaví hudobní hostia.

MARTIN ŠTREBA

Prvý ročník Trnavských literárnych slávností 2007 pohľadom Petra Šranka:

„... Už dlhší čas som cítil, že chlapcom a dievčatám okolo doktora Šeligu začínajú hrať žilky a nevedia, čo s organizačným pretlakom. Preto ma správa o festivale ani veľmi neprekvapila. Kto teda za tým je? Určite Andrej Šeliga, ktorý je zvláštnou symbiózou organizačných schopností a neschopností. Vďaka tým prvým sa mu podarilo zmobilizovať energiu vo svojom klube a nalákať dostatok účastníkov, dokonca až zo zahraničia. No a tie druhé (ktoré poznáme my, čo s ním už nejaký ten čas fungujeme) sa podarilo jeho súkmeňovcom úspešne neutralizovať. Na tom majú zásluhu hlavne Martin Štreba, Juraj Gonšor a Zuzka Novanská, ktorú som v zozname vymenoval na poslednom mieste len preto, lebo k nej musím doplniť ďalšie informácie. Večery nám spríjemňovala krásnym spevom s gitarou a mal som pocit, ktorý mávam asi tak raz za mesiac, že som sa zasa zamiloval.

Všetko sa to začalo v piatok popoludní recitačným maratónom na pešej zóne, spojeným s rozdávaním básní. Nasledoval presun do kulturáku, v ktorom sme okupovali dve miestnosti. Jednu spoločensko-kontaktnú a druhú umelecko-zážitkovú. V tej prvej sme sa stretávali, jedli, pili, debatovali, v tej druhej bol kultúrny program. Charakteristickým preň bolo to, že si svoju hodnotu udržal výberom performerov, neskĺzol do zdĺhavého predstavovania klubov. Okrem zaručených stálic, akými určite Zuzana Homolová, Ika Krajcová a Eva Lukáčová (s pomocníkmi) sú, vystúpili aj zruční amatéri – Jano Cíger, Pavol Garan, Andrej Šeliga a Anka Ondrejková. Každý z nich presvedčal okrem kvality tvorby aj ďalšími hodnotami. Jano svojím živelným ľudským prejavom, Paľo charizmatickým prednesom bez papiera, Anka kouskou dávky tak prepotrebného citu a Andrej poodhalením svojho černoškého rozmeru pri bubnovaní na bongá. Nie nadarmo sa mená Šeliga a Maiga na seba výrazne podobajú...”

Po úspešnom prvom ročníku prichádza ročník druhý, pripravený na 25. a 26. 4. 2008. Andrej Šeliga naň pozýva:

„... Okrem úžasných spontánnych rozhovorov, ktoré takýto druh podujatí vždy prináša, myslíme aj na možnosti verejnej prezentácie zástupcov literárnych klubov, ktorí sa na Trnavských literárnych slávnostiach zúčastnia.

Bude mať viacero foriem, najviac sa však tešíme na čítanie poézie pod otvoreným nebom, v trnavských uliciach, parkoch a na iných pekných miestach kráľovského mesta. Okrem členov domáceho

Trnavského literárneho klubu sa vám predstavia naši hostia, zástupcovia literárnych klubov z celého Slovenska (a možno aj zopár hostí spoza Moravy)...

... Poézia a umenie môže existovať len medzi ľuďmi, nie sama osebe. To je zmyslom prepojenia nášho medziklubového stretnutia s myšlienkou poézie v uliciach – ale aj nadväzujúcej literárnej tvorivej dielne, kde bude mať prístup široká trnavská verejnosť...

... Druhý deň bude v réžii jednotlivých literárnych klubov – od desiatej dopoludnia bude prebiehať prehliadka klubovej tvorby v samostatných blokoch na vytýčených miestach Trnavy. Popoludní vystrieda básnikov pouličné divadlo a večer slávnosti vyvrcholia programom v Divadelnom štúdiu Divadla J. Palárika v Trnave..."

Najbližšie jarné dni budú pre literárne kluby nabité bohatou ponukou literárnych stretnutí. Stačí si nájsť čas, vybrať zvyšnú dovolenku a oddať sa literárnemu stretávaniu a čoraz kvalitnejšej klubovej literatúre.

5. TVORIVÉ DIELNE A NAJINTÍMNEJŠÍ KLUBOVÝ ŽIVOT

Ťažko je priblížiť život určitej komunity ľudí, keď sa s nimi nežije. A literáti, najmä tí mladí, ešte rozšantení, literárno-kluboví, sú obzvlášť extrém... Ale je hádam možné poskladať si obraz o tejto skupine intelektuálov z čriepkov, ktoré sa objavili v literárnej revue Mädokýš. Sú to obrázky z literárnych dielní a stretnutí na Literárnej chalúpke Janka Cígera v Kláštore pod Znievom, akejsi Mekke slovenského literárneho klubového života. Kto tam ešte nebol a nenadýchal sa intelektuálneho puchu, uchovaného v tých majestátnych stenách, viem o literárnom podhubí zatiaľ málo.

Výber z reportáží a tvorivých dielní v Literárnej revue Mädokýš...

2005 - Poézia na klátiokoch

Zuzka Herbrychová – „Tak sa nám to, literátom, zvrháva. Veru, kým nebolo modernej techniky, vláčili sme so sebou pero a zápisník a všetko potrebné zapisovali. Teraz? Pch... máme foťáky, digitálne kamery. A diktafóny. A staré dobré zápisníky strácajú svoje opodstatnenie... Veď kto by ich aj nosil, keď na ne treba batoh a taký diktafón strčíš do vrečka nohavíc... To je na margo toho, že mám pred sebou asi dvojhodinový zvukový záznam z tvorivej dielne a som nútená si ho vypočuť, namiesto toho, aby som len očkom preletela, miestami prelúštila svoje zápisky..."

Peter Šrank - „Martinčania z Mädokýša ma pozvali na literárno-degustačné stretnutie, ktoré prozaicky nazvali „Poézia na klátiokoch“. Rozhodol som sa ísť aj napriek tomu, že sľubovali prácu a znoj. Nevadí, veď niečo vydržím...

... Tvorivú dielňu sme mali naozaj na klátiokoch porozkladaných do kruhu na tenkom slíži záhumienky. Pándomáci vykosil v tráve len najnutnejšie plochy. Prístupový chodník a malý fliačik pri strome, ale nedalo mu to a sem-tam pre mimozemšťanov vykúzlil nejaký obrazec. Najviac sa chválil srdiečkom okolo egreša, za ktoré bol ženskou časťou kolektívu obdivovaný. Moju investigatívnu poznámku, že srdce je tam len preto, lebo sa mu nezместil kosoštvorec, taktne preklebnul tajuplným úsmevom.

Tvorivú dielňu viedol Pánprezident Mädokýša. Dokonale sme zapadli do tvorivého snaženia susedov počas sobotného popoludnia. Z jednej strany traktor oral, z druhej sa fazuľa sadila, a my sme tiež makali. Našimi zemiakmi bola hra so slovom „trval“, našou fazuľou vymýšľanie textu na tému „Čierna stopa v stodole“. Orbu vo dvojici sme suplovali básňou dvoch autorov. Skrátka - zapadli sme do pracovitého dedinského kolektívu. Na nerozoznanie.

Nezanevreli sme ani na matematiku. Dostali sme za úlohu nájsť riešenie rovnice, na jednej strane ktorej sa nachádzali guláš, červené, biele, pálenka, ovčí syr a žinčica, na druhej strane jedna latrína. Zistili sme, že existuje niekoľko diametrálne odlišných riešení.

Tma a dážď nás vohnali do domu. Pándomáci nám prezradil, že drobné pukliny, objavujúce sa v stenách, sú výsledkom tlaku intelektuálneho puchu. Vysoká koncentrácia tvorivých ľudí v dome ho zvykne produkovať v množstve, s akým pôvodní stavitelia nerátali. Preto sa nočné rozhovory niesli v znamení brainstormingu, čo so vzniknutými prebytkami. Jeden návrh predpokladal doplniť rozvod kyslíka v nemocniciach o rozvod intelektuálneho puchu, ale objavili sa i biznis riešenia, napríklad predaj vo fľašiach. Závery nie sú jasné, ale s veľkou odozvou sa stretol aspoň návrh na premenovanie kuchyne na puchyňu.

Niektorí ani nespali, lebo nálade chvíľku trvá, kým dozrie z večernej zábavnej plytkiny do nadrannej filozofickej hĺbočiny. Tam asi z klátiok odlietavali tie posledné ívery. Z jadrového dreva.“

ONDREJ NAGAJ

Čierna stopa v stodole

Studená stena
v stodole stená
až studňu v boku pichá
Hodili do nej mnícha
a ten mních z kutne vzdychá
- mohol som radšej pichať
pri hudbe pána Zicha

MILOŠ ONDRUŠEK

Čierna stopa v stodole

Povedal
bratia a sestry
napil sa vína
a sňal vinu
zo všetkých,
čo sa poklonili

PETER ŠRANK

Čierna stopa v stodole

Zavolali kominára na komín,
nedali mu vypiť, žgrlci lakomí.
Nebudeš ty veru slopať, bo dole
zostane len čierna stopa v stodole.
Teraz naňho môžu iba spomínať.
Zostal im len rum a chyba komína.

63

LITERÁRNO-KLUBOVÁ SCÉNA

MATHEJ THOMKA

O PÔVODE MENA

Matej stál na brehu mora. Zrnká piesku skryli prsty. To prichádzala rybárska loď. Zaštrngali fľaštičky a drevená krošňa pristála na palube.

Až za morom si začal spievať olejkársku pieseň. Jeho hlas sa niesol ulicou a ženy otvárali okná.

V Anglii predal tovar, zázračne liečil a pil plnými dúškami. A učil ženy hladieť na nebo.

Vracal sa rok čo rok. A spieval olejkársku pieseň. A anglické ženy s ním: „Od Domka k domku...“

2006 – Literárny kemp**Z Mathejovho zápisníka – súpis výrazných udalostí**

Diera do sveta – Nápad vznikol (kde inde) v Jankovej hlave. Asi najväčším ručným vrtákom, lebo my stroje na veľké veci nepotrebujeme, som mal tú česť začať vrtáť diery do sveta. Práve desať vrtov a desať párov rúk ju spravilo.

No v jej hĺbení a rozširovaní budú pokračovať mnohí ľudia a generácie...

Vznikla však asociácia i s inou dierou – s latrínou, ale tá súvisí s inými anámi ako historickými. Z vrtáku sme zoškrabali stopy SIALU a SIMAU, nadýchli sme sa trochu exhalátov zo Sydney, urobili historické zábery a dobrú prácu sme šli zajesť Jankovým gulášom. Bolo však treba dávať pozor, aby sme do tej diery nepadli.

Nočná tvorivá dielňa – Pred ňou sa už zatvárali oči, ale o chvíľu sa ozýval smiech. Túto dielňu som si čo najviac uľahčil. A priatelia vymysleli zaujímavé témy: osemveršie Dotyk pod stolom, voľné verše Láska naopak, Keď obraz odvisne, Povoľný voľný verš, haiku Dedkove medové pláсты, viazané štvorveršia Nožnice na Mädokýši, Monokapusta, tercína Sýty hladnému oko nevykole... Vyhrala téma Tichý oceán forma SMS.

SMS výtvyry sme aj hodnotili a víťazne z rozkolu vzišiel Andrej pred Janom a Peťom Šrankom. Dielňa sa po niektorých básňach dala nazvať i Tuná, lahni si Anča.

SMS sme povýšili na umelecký žáner. Ale tých výrokov čo vzniklo. Vytrham z kontextu:

Šeligove SMS sú čisté, ale plné kontextu. Kodifikovali sme ľavidlá ľavopisu. Hľadanie múz a múzov, čo hladia fúzom..., Miloš nie pravda, my lož...

Ráno – vraj som v noci anektoval jednu celú posteľ. V noci skutočne padali pečené kurence do huby. Ranný budíček na tému Peťo a Peťo a niekoľko melódií mobilov. Lenka požiadala Maňa o nohu a ráno príchodivší Mirko Čemerička si tiež vrtol.

ANDREJ ŠELIGA

Tichý oceán

Tichá voda brehy myje,
ale babky nieto.
Kto sa veľa pýta,
veľa vie,
ale mlčať zlato.
Zo psa slanina, ej, nebude,
babka na to,
ale vlk za humny.
Tečie vodička.

JANO CÍGER

Tichý oceán

Tichý oceán
s radosťou pošle nám
z hlbiny tsunami.
Veľký duch buď s nami,
modlí sa starý šaman
a smrť sa smeje,
rozhodne sama.

BUBLENKA ANTOLÍKOVÁ

Láska naopak

Bohu by nevadilo,
keby si ma miloval
pred kostolom.

Odlož Bibliu aj kríž,
utíš varhany.
Aj kňaz je len človek.

PoLetavy 2006**Mathej - PoLetavie – Ako sa lúčiť s letom**

... Poletavy však mali i duchovný rozmer. Jaško Herbrych, najmladšie, ešte len päťmesačné Mädokýšiatko, sa napriek strachu jeho mamičky i otecka dostal do rúk prezidenta klubu. A prezident sa zachvel. Tak to sa v Mädokýši ešte nestalo. Krst. Ale taký ozajstný, s človekom. Nekonal sa ponáranie do vln Vríce, nedošlo na strašidelné rituály. Bol to krst v inotaji.

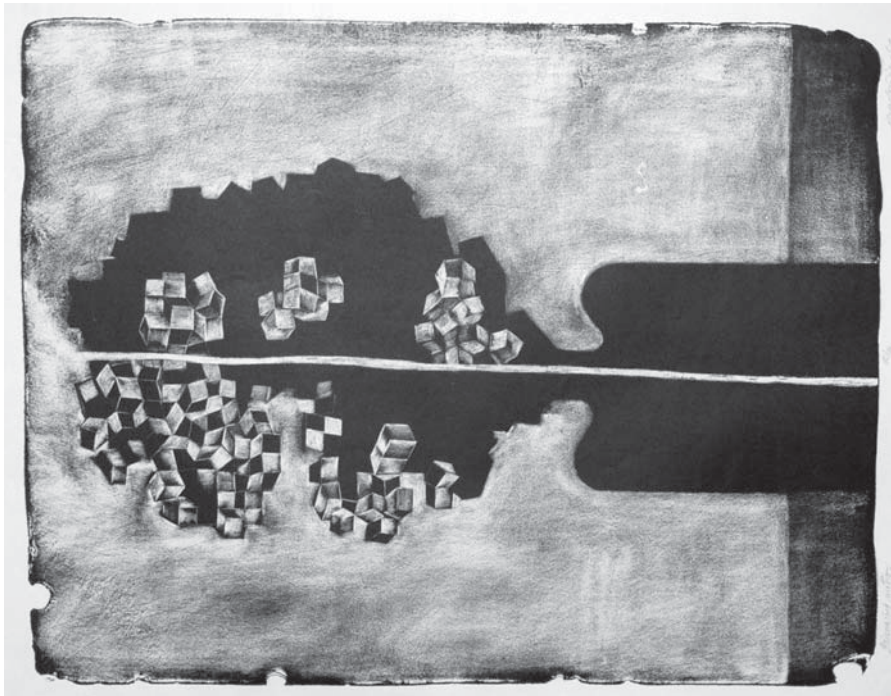
Jaško vo svojom a Mathej vo svojom jazyku si vymenili názory na túto literárnu svätosť a pár kvapiek z pramenistej kláštorskej vody z fľaše – krstiteľnice s neodmysliteľnou nálepkou Jankovica - skončilo na Jaškovej hlave. Skoro sme ho však pokrstili na JANKA, HRAŠKA.

A od prítomných umeleckých sudičiek (často s bradami) dostal veľkú popísanú plachtu prianí a kresieb na cestu životom.

Po odchode dieťaťa zo scény kohút odkikiríkal tvorenie. Literárna dielňa musela priniesť nový rozmer do inšpirácie autorov. A keďže Letavy boli i o divadle a medzi nami boli herci, všetci literáti sa na nich zmenili a hrala sa pantomíma. Kohút od vedľa bol štartérom pre jednotlivé roly.

Kto nehral, bol názvotvorcom. Trojslovne, poeticky, musel nazvať herecké výstupy. Korením sa pre nás stalo praskanie bránic, váľanie sa v krčoch a slzách. Všetko spôsobil smiech.

No boli sme tvoriví diváci, vzniklo skoro sto poetických názvov, nápadov na ďalšie tvorenie... Diváci i herci sa menili späť na básnikov a s názvami svojich predstavení sa roztratili... Sklonené hlavy, polihovanie v tráve, úsmevy do fotoaparátu, plnenie si brušiek, brnkanie na gitare – i to boli polohy tvorenia poézie. A Lydka popri dielni maľovala obraz. Umenia bola plná záhrada. A určite sa z neho čosi dostalo

i do sveta, lebo všetko sa odohrávalo len niekoľko centimetrov až metrov od Diery do sveta, ktorú sme nedávno vyhĺbili.

Umeniu však nebol koniec. Diela napísané na papier a len tak niekde zapotrešené, nemajú veľký význam. Začala sa ďalšia fáza našich umeleckých ambícií – recitácia. Mädokýš je moderný literárny klub a drží sa krok po kroku s pokrokovými technológiami. Všetko sa natáčalo. Bolo však treba svetlo. Povedz svetlo a Janko ho donesie.

Recitovať v takom intímnom svetle, vo vône dediny a s revom miešačky za chrptom, niečo také čarovné sa môže udiť len na našej literárnej chalúpke...

Dielňa – recesia – je na nej vidieť, že aj literáti môžu byť občas oplzlí...

PETER ŠRANK

Prvý útek po bodnutí

Ty si tráva
a ja bosý
hľadám žihadlenie
jazykom tvoje osy kosím
tvoje chcenie
už viem
ako chutí
prvý útek
po bodnutí

JANO CÍGER

Ťažké sranie v žihľave

Ťažké sranie v žihľave
vytláča oči pichľavé
zelená byl sa kníše pri hlave
a dolu, guľky boľavé.

Ťažko to tlačím, veru ťažko,
silnejšie to vie iba Jaško
a možno sliepka, keď má znášku,
akú mám v tejto chvíli triašku.

IGOR MIKULA

Insit vo mne

Nepi Jano nepi
ak nechceš byť slepý
Čo ti steká slza po líčku?
Jáj už vlastníš
bielu paličku...

ANDREJ ŠELIGA

Ľaptop ľala ťuk ťuk

Ľaptop, ľala, ťukťuk!
K Nútňovi kľeslo jabĺčko.
Ujo Nútň klaje,
ale,
Heľena je
blízko, tak ona ľen:
Nevrav – zle je -
dobro bude,
ostaň v klude,
na žalude
pozrieme sa.
Načo sú nám jablká,
toľko dubov rastie v hore,
sekeru je na topore,
postoj ešte, ostaň hore,
ponosím ho na rukách.

MATHEJ - NOCI A DNI V ZÁZRAKOC

(Symposion - námet k poviedke)

... Mohol by to byť obraz poslednej večere. Okolo prezidenta 13 literátov, v rukách červené víno a on si jediný zahrýza do chleba a paštety, ktorú zobral Garanovi. Darmo na neho hľadia, darmo piesne hrajú a spievajú, darmo hrozia valaškou. No archanjel Ján prináša ďalšiu manu pre hladné umelecké bruchá. Prezident je spokojný. Tolko priateľov, tolko citu, tolko veselosti. Sadol na prezidentskú posteľ, kde sa umiera a zaspal... Uprostred veselosti....

... Zákrčmie býva rozprávkové. Vždy keď si umyješ zuby valaškou, dokážeš vidieť veci inak. Stará rúra ponúka nekonečné možnosti - ak do nej vložíš pivo, začne sa variť a varí sa a varí, až je ho dost pre všetkých. No Strojslavovi to nestačí, keď dokosil zákrčmie, začali ho svrbieť dlane. Naložil fúrik doplna poetkami a šup s nimi do pece. Ale poetky sú v rozkročení, ťažko s nimi dnu. Preložiť ich na lopatu? Nie, Orsa vzal sekeru, dievky samy za plot naskákali. A hádzali kamenie...

... Priamo na strede cesty ležia na chrbte, hlavou k sebe, dve mokré ženy. Na oblohe ani mrážka, ale na ne dopadajú kvapky vody. To Andrejovi, vodníkovi z Vrúce, sa zachcelo mäska poetiek. Zdrapí ich za pasy a ťahá do vody. Ale dievčatá sa nedajú. Sú posilnené pivom a za pásom majú isto tymián. A vodník stráca sily, raz sú nad vodou, raz pod vodou. Podcenil ich, pluhane. Ceria naňho zubiská, gánia očiská a pomaly vychádzajú z potoka. Na ceste tri mokré flaky...

... Okolo diery do sveta zvláštne postavy. Devy - múzy, necudne odené nanovo, bradatý a obradený bardi a dvaja čudáci v bielych plachtách, jeden s vencom z čerešne a druhý so širákom. Určite to boli filozofi. Kto by tak divno vyzeral. A pustili sa do tvorby a možno do spánku...

... Noc bola opäť plná divov. Speváci spievali, tanečníci tancovali, milovníci milovali, múzy mužov zmužili, Ferrograf fotil a obrázky, čo vznikli, boli plné zázrakov. Stačí sa na ne zahľadieť a budete vtiahnutí na Symposium. Či tam však niekto bude?...

Najoblúbenejšou sa stala úloha s Platónom, kde sa v básni mala použiť skupina hlások tak, aby za sebou tvorili meno PLATON.

MATHEJ THOMKA

Mytológia

Vysmiali sa všetky múzy z boha Apollóna
vraj nesiaha Garanovi ani do poľ lona
Paľo zaspal, ale zato Šeliga!
Z rozšafnými bohyňami po vode sa šeligá.

ZUZKA ŠTEFANČÍKOVÁ

Platón

Platón vniká
do výstrihu
spraví ryhu
do srdca

dávam vinu
optimizmu
ruky miznú
na prsiach

ERIK ONDREJIČKA

xxx
stalo sa to vôbec
či sa mi to sníva
kým na plató nesie
čašník ďalšie pivá
tie predtým tak zmizli
že sa mi sny pletú
či sa mi svet prisnil
a či len ja svetu

Aspoň toľko malá ochutnávka...

6. AUTORI, KTORÍ VZIŠLI V POSLEDNÝCH ROKOCH Z LITERÁRNYCH KLUBOV...

ANDREJ ŠELIGA

NAR. 1977 (ŽILINA, TRNAVA)

O tom, ako hlboko prenikol tento mladý bohém do tajov literatúry svedčí nielen to, že momentálne pôsobí ako odborný asistent na Pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity, kde vedie semináre napríklad v oblastiach teórie literatúry, interpretácie umeleckého textu, literárnej kritiky, tvorby a v mnohom ďalšom, ale súčasne aj jeho skutočne silná vlastná originálna tvorba. Nie je mu cudzia ani recesia a v jeho podaní je to skutočný zážitok.

V roku 2002 vydal zbierku básní *Zatmenie panny* a získal cenu Ivana Kraska za najlepší debut. Za ňu získal aj hlavnú cenu v celoslovenskej literárnej súťaži Rubato 2002.

Vedie Trnavský literárny klub.

Výňatky z rozhovoru s Andrejom Šeligom...

• *Čo sa vám tak líbi na literatúre?*

A. Š. – Líbi sa mi ona celá, napríklad: keď tak ráno vstanem, a ona tu len v košielke, veď by bol priam hriech ju nelúbiť, nemôž' ani nelúbiť, ba ver' všetko na nej mosíš lúbiť.

• *Od koho sa oni učili všetky tie poetické kúsky?*

A. Š. – To nie ja som ich naučil, ale mňa oni naučili – podľa nich skákať, ako oni pištia, cvrlikajú a všelijako sa natriasajú, tak i ja potom s nimi tak.

• *Bez čoho by ani nebola báseň básňou?*

A. Š. – Bez takého, čo ja nazývam: čopočvapo. To je aj ťažko z nárečia môjho kmeňa takto do nárečia vášho, martinského, preložiť. Jeden môj obľúbený veru spisuwateľ, Mikulášom Kováčovie volali ho, kým on ešte žil, to raz takto povedal: „Jano, na toho si pozor daj. Nebije sa, ale čím si ťa predsa o zem hodí.“

• *Čomu sa nie je treba v básňach venovať?*

A. Š. – Tolkým veciam, jaj, to by veru bolo na dlhé posedenie nad minerálkou – až by z nej všetky bublinky vyprchali. Ale poviem to

takto: Napríklad tomu, či v tvojom katalektickom daktylskom verši je posledná ťažká doba iba tendenčne podkladaná slovnými prízvukmi, alebo sa v ňom každá téza konštantne prizvukuje. Ale to je len môj osobný názor, nemusia so mnou súhlasiť.

• *Ktorí autori ich nepopierateľne inšpirovali?*

A. Š. – Netrápia ma takými otázkami, do rána by sa dalo spisuvať, veľmi ich jaj bolo veľa. Ale keď to mosím predsať dáko obmedziť, spomeniem aspoň básnikov Trnavskej skupiny. Najmä Janíci Ondruš so Stachom, J. Mihalkovič, potom Štefan Strážay, ale už sa mosím stopnúť, bo počal bych tu litánie odriekať.

• *Na kom by si, pán Šeliga, vylámali poetické zuby?*

A. Š. – Ná, na všetkom, čo som nezažil, nevidel, nepamätám. Ale keď ja čo si nepamätám, to si domyslím, čo som nevidel, to si predstavím a čo som nezažil, to nikomu neradím.

Grimasy

Naslineným prstom stiera zo zrkadla prach:
Komu si to len požičal
svoju podobu? Otec...

Domov je navždy stratený,
chrup falošný.
A čo tá tvár?

Kto chce spomínať v starom dome,
nech najskôr vymietne pavučinu
z vlastného oka.

Báseň pod obraz

Maľoval som ten portrét fľaše
no fľaša nie a nie obsedieť
stále sa vrtí vyspevuje
z plného hrdla
vlní sa v pravidelnom rytme

pod povrchom zamknuté
sa pomaly prebúdzajú
dvíha sa to

klopká na oblôčik
zalieča sa
privoláva prstom

potom naraz vystrelí
všetko vykypí
je to potopa
obraz sa celý rozmazal
fľaša je už celkom opitá
pomaly zaspáva

Tanec, rýchla skica

Tancujú,
a ich telá sa zvliekajú do tmy
vyhnetenej v mieste dotýkania,
ponad ich odpečatené chcem ťa
ťahnu heliocentrické vtáky.

Tancujú rýchlejšie, opúšťajú telá,
kvapôčka potu je ako z tekutého skla:
triešti sa v tichu po dopade
do vykričaného,
modro svetielkujúceho
popola.

Tancujú. A ponad ich zapečatené
chcem ťa
ťahnu heliocentrické vtáky.

Zažíhanie

V srdci dediny je studňa,
v studni krištálový zvon.
V zvone leží dvor,
na dvore stojí voz
a na voze naložená dedina
so studňou uprostred.

Niekedy sa studňa rozochveje.
To sa v nej zažal zvon.
Čerí sa hladina a hľa:
Na dvore hrkoce voz
a na voze celá dedina
požehnáva detský plač.

Ťahavá pieseň vlkov

Je niečo prastaré v hrdelnom speve vlkov,
takom zduchovnenom, takom zvieracom,
keď za dlhých zimných večerov
vzývajú Mesiac. Je niečo
medzi magickou triaškou a náhle prepukajúcou
clivotou, tým tiahlym zavytím. Plač je mocný,
strháva so sebou
všetkých. Iba Mesiac sa nepohne, ostáva nad nimi,
bezcitný. Jeho bledé, nezdravé svetlo
pomaly steká dolu – no nezahreje,
a spev sa pod ním v mrazivom vzduchu láme.

Je niečo vlčie v ťahavej zimnej piesni
za mesačnej noci, keď z krivých pyskov stúpa
mrznúca para. Ozvena znásobuje priestor
všeobjímajúcej melanchólie – v jedinej piesni
spoznať celý ten nekonečný,
priepastný vesmír, s ktorým nakoniec každý
zostáva sám: každý prekročí kruh.
Vyjú vlci
spolu do chladnej samoty.

Je niečo obradné v drapľavom zavytí vlkov:
Zídi k nám, Mesiac. Prenikavejší
je lúč tvojho chladu, čím jasnejšie svietiš
tam, vysoko na severnom nebi, nedosiahnuteľný.
Je mocný tento vesmírny smútok, ťažký,
až opája. No nezahreje,
nezahreje, a volanie šelmy je zradné.
Nie, Mesiac, neschádzaj
dolu k nim, k vlkom, roztrhali by ťa, ich žiaľ je
nevyliciteľný. (Lež aspoň svetlom
ich prestaň trápiť – tvoj svit je
chladný.)

Je niečo strašnejšie
za týmto spevom vlkov.

RADOSLAV TOMÁŠ

NAR. 1982 (POPRAD, BRATISLAVA)

Získal ocenenia na viacerých literárnych súťažiach (Wolkrova Polianka, Literárna Senica L. Novomeského, Akademický Prešov, Literárny Zvolen, Múza, Poetický kväten...). Svoju poéziu publikoval v Literárnych krokoch, Dotykoch, Slove mladých, Slovenskom rozhlase a rôznych zborníkoch. V súčasnosti študuje posledný ročník žurnalistiky na FiF UK v Bratislave. Je aktívnym členom Spišského literárneho klubu.

V roku 2005 získal za zbierku básní Chlapec cenu Ivana Kraska.

Radko Tomáš o svojej tvorbe:

„Písanie sa pre mňa stalo utekaním (niekedy si myslím, že traja básnici – kamaráti, Osamelí bežci, pomenovali tento pocit najlepšie – tolko príbehov a metaforických rovín a tolko poézie snád nie je v nijakom inom oslovení nielen na Slovensku, ale v celom svete! Osamelý bežec. Nie je ním dnes každý z nás? A utekanie má v našom jazyku veľmi blízko k utiekaniu (sa). Čo mi tiež nie je nesympatické. Tak či onak, písanie – nech si kto chce, vraví, čo chce – je, popri mojom terajšom utekaní, neustále hľadanie, či už seba samého alebo niečoho.

Buzássy to niečo nazval túžbou byť milovaný, Aristoteles in-formovaním, Michaux iným tikaním blázna. Jednoducho, pri kontakte s poéziou (písaním) sa meníme (obohacujeme alebo redukuje), niekedy viac a inokedy menej, a to aj vtedy, keď nepíšeme alebo nečítame, len žijeme a komunikujeme. Ja som momentálne zaujatý mytológiou – tou, ktorú poznáme z čítaniek; tou, ktorú si dokážeme vytvoriť literárnou parabolou; či tou, ktorú si nosíme v sebe ako tajomstvá. Hľadanie a ut(i)ekanie sa – v čo najširších významoch – je v tomto ohľade inšpiratívne, no nie konečné. Nie som však natoľko márnivý, aby som teraz bežal k starej cigánke s vystretou dlaňou. Čakám a nechávam sa prekvapiť. Ak niekde tam vpredu aspoň trochu tuším seba, nebojím sa. A zisťujem, že byť v týchto veciach úprimný najmä sám k sebe, je romanticky zastarané, ale tak veľmi krásne.

Salome a Ján

1

Keď bola Salome malá

rástli na stromoch
anjeli

Viseli za vlasy
a hojdali sa vo vetre

*Maličká –
je ako anjelič
Roz-koš-ná* hovorili

Ak sa nik nepozeral
vytiahla nožnice a...

... chcela byť rýchlo dospelá

2

Ján sa premenil
na studňu

K jeho okraju celé roky
prichádzali ľudia

pozreli sa dolu
a vhodili dnu maličký kamienok

Keď sa studňa naplnila
Ján sa premenil naspäť

a každému vrátil
druhé – otcovské znamienko

3

*Celkom na počiatku boli
iba deti*

Aj smrť

*sa chcela hrať
ale zlí chlapci ju nepustili do kruhu*

*(či-je-o-na-a-či-on
ty-mu-síš-íšť-z ko-la-von)*

*V noci ležala smrť v posteli
a nemyslela na nič*

Chcela byť iba rýchlo dospelá

Salome
dlho
premyšľa

Nakoniec pokrčí papier
a zahodí ho
k ostatným

Vypadne jej prvý vlas
(Vlas)

4

K studni raz prišiel vlk

(Keď začal piť
sadla si na jej okraj

malá holubica)

Večer vlk zaspal
a ráno sa zobudil

ako človek

Pri odchode
hodil do studne
namiesto kamienka

dobiela ohlodanú
vtáčiu kostru

(Vlas)

5

Salome
spadne
z ruky
sadrový

a n j e l

Skúsi ho znova zložiť
no vyjde jej

l e n j a

(Vlas)

Vezme hlavu
a pomenuje ju

Ján

Zvyšok vyhodí

Hlavu schová do skrine

Raz za rok
skontroluje

či jej dorástli vlasy

6

Ján sa v noci
častejšie budí

Vo vnútri ho tlačí
pichľavá vtáčia kostra

Akoby z nej čosi rástlo

O pár týždňov
už v sebe krotí
malého anjela

Stále prudšie
poťahuje za uzdu

7

Salome sa v noci sníva
že má dieťa

*Je ako anjelič
Roz-koš-né*

Ráno napíše báseň o otcoch

Takú ostrú
že aj Boh si príde nabrúsiť žiletku
aby sa oholil

(Vlas)

8

*Prázdna lavička Prichádza muž a tehotná žena
Držia sa za ruky*

Žena: V noci sa mi snívало že som ťa nechala zabiť

Muž: To by si naozaj urobila?

Žena: Zobudila som sa a nemohla zaspať

Muž: Prečo si nezobudila aj mňa?

Žena: Písala som báseň

Muž: Tak mi ju prečítaj

Žena: Zahodila som ju Nebola dobrá

Muž: Možno by sa mi páčila

*Chvíľu je ticho Žena si z pliec
dáva preč spadnuté vlasy*

Žena: Som hladná Zjedla by som aj vlastné sny

Muž: Poďme domov

Žena: Ešte chvíľu ostanme Mal si aj ty nejaký sen?

Muž: Áno Spadol som do studne

Žena: A ako to skončilo?

Muž: Zobudil som sa

9

Salome vypadne posledný vlas
(Vlas)

Zodvihne ho
a schová k ostatným
do skrine

Raz za rok
skontroluje

či im dorástla hlava

10

*Celkom na konci nebol
už nikto*

Len smrť

sa chcela aspoň chvíľu hrať

*(či-je-o-na-a-či-on
ne-má-kto-ísť-z-ko-la-von)*

*V noci sa jej snívalo
že pije z akejsi studne*

Ráno sa v posteli zobudila ako vlk

*(Chlapec Ján
poskladá z papiera lodičku*

*hodí ju do studne
a verí
že voda pod zemou*

ju unesie ďaleko

ďaleko...)

PAVOL GARAN

NAR. 1978 (DOBŠINÁ)

Dobšinský básnik, člen Spišského literárneho klubu, v Čechách známy jako súčasť Mädokýš Slovakia. Víťaz a laureát všetkých významných poetických literárnych súťaží na Slovensku (Wolkrova Polianka, Literárny Zvolen, Literárna Senica...) i v Čechách (Literárny Vysočina).

V decembri 2007 mu vyšla dlho očakávaná zbierka *Smrť zahroteným prstom* v edícii DALI v Spolku slovenských spisovateľov.

Výňatky z rozhovoru s Pavlom Garanom:

• *Čo s tebou robí poézia?*

P. G. - To i ono. Otvára ma čitateľom. Na vlastné riziko. Moje aj ich.

• *Od koho si zdedil svoje poetické kúzlo?*

P. G. - Pokiaľ je mi známe, z mojich predkov sa nikto nikdy žiadnemu umeniu nevenoval. V tomto smere som úplný samorast... Ale prečo som sa chytil klíčiť na tej severnej, náveternej strane? Víly tu nezablúdia, neoprú sa o môj skrútený kmeň, vienok si neuvijú, ani nedajú. Ťuhája!

• *Bez čoho by nefungovalo tvoje tvorenie poézie?*

P. G. - So znepokojením pozorujem, že môj vrúcny vzťah k poézii metamorfoval na regulárnu posadnutosť. Nedokážem sa izolovať od podnetov. Je to vyčerpávajúce. V tomto štádiu by moje tvorenie nefungovalo azda iba bezo mňa.

• *Pre koho by si vedel obetovať svoju poéziu?*

P. G. - Asi ťa sklamem, ale túto obeť sa nehodlám priniesť. To myslíš, akože: miluj ma dievča a ja prestanem s tým daromným škrabáctvom, vrátim sa na zem, budem normálny, vezmeme si v Blave garsónku...?

• *Menuj autorov, ktorých tvorba ťa formovala!*

P. G. - V úplných začiatkoch najmä E. B. Lukáč – konvenoval mi jeho tragický pocit života. Neskôr Mihálik – uňho som sa učil najmä formálnemu ustrojeniu básne. Válek... To už bola konečne moderná lyrika – tá naliehavosť, duševná rozorvanosť.

• *O čom vypovedá Smrť zahroteným prstom?*

P. G. - O skľučujúcej nemožnosti lásky, o neznesiteľnosti bytia pod takou hrozbou a o dôstojnom vyrovnávaní sa s tým.

BÁSNE ZO ZBIERKY SMRŤ ZAHROTENÝM PRSTOM

No

Stále nám ide o krk... Ale o čí?
 Závet som poslal s veľkou vodou v malej kazete.
 Z čakania na zázrak ma rozboleli oči.
 Tajne si beriem čo mi nikdy nedokážete.

Z vychádzok do detstva sa vraciam negramotný,
 na cestu späť sa pýtam dobrých strašidiel.
 Vypi si na nás dvanásť pív a trinástym sa zotni.
 Vstaň z mŕtvych, aby si mi vrúcne závidel.

Som panák, ulaví si, kto mi jednu vrazí...
 Milenci nad fontánou ešte ignorujú svet
 a v lotosovom smäde odriekajú krásne frázy.

Milenci nad fontánou. Člapli do vody.
 Desím sa toho, čo som vyrozumel z viet.
 A voda iba dôvodí a dôvodí...

Taký malý horor

Tma pod lampou, tma nad lampou.
 Dobrú noc, drahé Pravdy, dobrú, Fakty.
 Spím,
 sníva sa mi Edgar Allan Poe
 s havranom na predlaktí.

(Čaká sa verdikt poroty.
 Bububu...
 bude koniec sveta.
 Chcem bývať inde –
 v dome oproti,
 kde ešte svietia.)

Tma pod lampou, tma nad lampou.
 Dobrú noc, drahé Pravdy, dobrú, Fakty.
 Dobrú noc,
 mama.

Spím,
sníva sa mi Edgar Allan Poe
s havranom na predlaktí.
Zjajknem –
a má ma.

Chvíľa s nožom

Za naklonenou hruškou
vedľa domu trvá aj táto jeseň
na svojom.
Trvá,
zatiaľ čo sa putovní vtáci od severu,
nad mestom
už-už križujú s horným tokom
lístia,
zatiaľ
čo si ja v chladnej izbe,
nad listom, ešte
sladkým
hrotom noža
naučeným pohybom prihládzam obočie,

a nemám,
komu by som sa takto celý odovzdal,

dobrotivý
Bože,

s tým
nožom.

Zatiaľ
čo
v napätom ovocí
na stole, celú
noc a
naozaj
dojemne

túpne
hmyz.

Večer idealistu

Ja neviem, ale moje dievča
to musí byť víla.
Musí sa vznášať
dvadsať čísel nad zemou
a hrať pritom
na harfu
tak,
že sa rozprší
marhuľový kvet...

opakujem si,
keď ponad pípu,
ponad zívajúci drez,
v zrkadlových fóliách
oproti
kontrolujem svoje pozície

medzi tequilou a ginom,
medzi pistáciami a brandy

a vykrúcam sa,
že nie som divný:

Aj ja sa rád otáčam za ženami,
iba si potom musím
nanovo roztriediť ruky:
ľavá, pravá.

Stále sa utvrdzujem,
že rýdza osamelosť nie je stav,
ale vlastnosť,
s ktorou sa nemožno rozísť.

Ešte vždy si naivne
smrť nechávam
na poslednú chvíľu.

A tiež som ešte nikdy
naživo nevidel

harfu.

JANO CÍGER Z MÄDOKÝŠA

NAR. 1960 (MARTIN)

Vlastnými slovami:

Emeritný pecivál, ctiteľ Bakcha a Afrodity, bonviván, mädoofil, smiechofil, zakladateľ vedného odboru hraškológia a jeho prvý samozvaný profesor, vymýšľač a spoluorganizátor literárnych akcií, vyhľadávač bubliniek a sponzorov, líder, šéfkuchár a financmajster Literárneho klubu Mädokýš v Martine. Píše a prezentuje poéziu aj prózu.

V roku 2006 debutoval knižkou poviedok Výbuch, za ktorú získal ocenenie – druhé miesto Debut roka. V súčasnosti pracuje ako podnikateľské batola v oblasti reklamy, módy, modelingu a public relation. Patrí medzi signatárov Združenia literárnych klubov Slovenska, jeho zakladajúci člen a nositeľ vízie.

MUŽ Z KRÍŽA

Paľo sa v polospánku pomrivil. Odlepil jazyk od podnebia a prehltol prekvasenú slinu. Pravé oko ostalo nedovreté. V opileckých mráčkach sa mu zjavil muž z kríža.

„Čo nedáš pokoj, Tarzan?“ pomyslel si otrtúleným mozgom. Keby ho mamka počula, bolo by zle-nedobre. Nemala rada takéto reči. Dávno ju už nerešpektoval a provokovať ju táraním proti náboženstvu, to ho veru bavilo.

„Paľo, Paľo, čaká ťa horšie utrpenie,“ nečujne vyslal signál pripitý muž.

„Dočerta, čo môže byť horšie ako boľavá hlava a bachor plný kyseliny?!“ viedol Paľo nemý dialóg a prdol do ťažkej periny. Polovica z nej bola ako veľké prasa zvalená na zemi. Chytil ju za uši a potiahol na dokrkvanú posteľ.

„Čo si to zase porobil, vyzeráš strašne,“ nedal sa odbiť muž z kríža. Paľo si mimovoľne prešiel jazykom po perách. Predok úst mal stĺpnutý a jazyk mu vletel do diery. Ešte včera tam boli zuby.

„Dočerta!“ zahrešil a posadil sa. Ťažká hlava ho zaraz privalila na vankúš. Hlavou sa mu rozkrútil podexponovaný film so spomienkami. Boli poprehadzované a nemali koniec.

„Teraz pomôž, ty mudrlant,“ zazrel pohrdavo na kríž na stene. Muž visel nepohnutý s hlavou odvrátenou od pripitého Paľa.

„U Fera som bol so škodovkou,“ brnelo mu pod vrchnákom, „spojku mi pripasoval...“, v garáži sme pustili zo desať poldecákov domácej. Tá písala, musela mať zo šesťdesiat percent. Eeeechšš!“

„Vidíš, starý, veď aj ty si nalieval a hostil partiu, hehehehe,“ rúhal sa Paľo.

Hlavu mal ako trezor na blesky, bolesť sa dostala až medzi oči. Myslel na Ferovu terkelicu, ako by mu rozpumpovala život na tento deň. Fero ju sám páľil v starej kôlni v rohu záhrady. Už ho aj ktosi udal, ale vždy vedel aparát dobre ukryť. Fero je beťárisko a jediný kamarát, ktorý mu zostal, keď sa Paľo vrátil z basy. A ľudia sú kurvy...

„Aha, v dedine bolo rodeo,“ vyvolával sa ďalej film so spomienkami, „patrí sa vyskúšať stroj po oprave.“

Besneli s autom po dedine a len-len, že starú Mačáčku nepribili o kandeláber. Uskočila ako sliepka a vari aj čosi zakotkodákala. Keby sa radšej naučila vajcia znášať. Chrapľavý smiech prebúdzať v Paľovi ďalšie výjavy z rednúcej hmly.

Fuj, už viem, čo ma tak dokrútilo. Veď sme boli hore v dedine v pube u Capa. Obyčajný pajzel a vraj pub. Fero rozkázal pivo a rum,“ grgol Paľo do prepitého puchu v izbe. Nezniesol túto kombináciu. Ktorý debil to vymyslel? Veď to vôbec k sebe nepasuje. Hej, keby mal rum chuť po klobáse, tak by mu chutil s pivom. Nuž, ale pozvanie od kamaráta sa neodmieta. A oldomáš, musel predsa aj Paľo zopár rúnd otočiť. Koľko? Už nevie.

Tam prišli aj tí zelení darmožráči. Malčák zo susednej dediny aj s nejakým sopliakom, čo doteraz hádam len poštu nosil.

„Paľo, to je tvoj šrot?“ pohodil hlavou k starej stopätke.

„A čo, veď nezavadzia,“ zastaral sa Fero, „stará ti nedala, keď tak snoríš?“ drzo pokračoval k bývalému spolužiakovi Malčákovi.

„Drž tú ožratú papuľu, volali nás, že nejakí blázni na zelenom aute si urobili z dediny autodróm... Ak dobre vidím, tá haraburda má zelenú farbu,“ pokračoval Malčák a mladý policajt vedľa neho dôležito prikyvoval.

„Tak to musel byť nejaký zlý človek,“ zabľabotal Paľo, „my s Ferim tu pokojne sedíme a do nikoho nerýpeme.“

„A ten šrot sem priniesli na štyroch koloch. Počúvaj, ty zasraný basman, nerob si zo mňa srandu. Museli ste sem prísť poriadne ožratí,“ začal zúriť policajt.

„No, to by si nám musel dokázať,“ uštípačne vřtal Fero.

Paľo sa už len klátil. Krvavé oči a slabé nohy by ho už k autu nedoniesli.

„Počkám si na vás, darebáci, a pánbožko s vami, ak sa len kľučky dotknete,“ vyhrážal sa strážca zákona.

„Hahahaha, Žabiak,“ zaškeril sa Fero do tváre policajta a vytiahol aj starú prezývku.

Film v Paľovej hlave sa zrazu pretrhol. Ešte sa mu zdalo, že vyspevovali dole dedinou tie najhnusnejšie pesničky, ale tak robili vždy, preto si nebol istý, či robili koncert aj včera.

„Doparoma, kde mám auto...?“ tupo rozmýšľal. Nevedel si spomenúť, či sa predsa na ňom nevrátil. Muž na kríži ho stále ignoroval, ale cítil, že mu chce zase pripomenúť nejakú budúcu oštaru.

Paľo prekonával zemskú príťažlivosť, po opici obzvlášť silnú. Posadil sa na posteli. Na stene sa mu rozkymácal kríž. Ten na ňom akoby zahrozil.

„Čo zasa chceš?“ zavrčal Paľo a padol do postele ťažko dýchajúc, „som zrelý na poldecák. Klin sa len tým klinom...“

„Toto je krv moja,“ halucinoval muž z kríža do Paľových predstáv a otrčal stigmy na rukách, „a teba čaká oštaru... oštaru... počuješ? Oštaru. Problém. Auto je problém. Ty si problém. Neveríš? Nikdy si neveril. Preto máš problém.“

Paľo sa prelakol a striasol. Otvoril oči a zlostne sa pozrel na muža na kríži. Ten visel nepohnutý ďalej. Hlava odvrátená od Paľa.

„Sníva sa mi? Sníva... dočerta! Veď to nie je možné. Kde je pravda?“ kmital očami pod zatvárajúcimi sa viečkami.

„Ja som pravda,“ ohlásil sa znova muž s krvavými dlaňami.

„No hej, aj mamka mi to vravela, keď som bol malý... A vraj si aj pravda, život aj cesta, tak mi už daj pokoj,“ spomínal si na mamkine chvíle s ružencom.

Otec sa vždy zlostil, že vraj chlapcovi balamutí hlavu hlúposťami. On ich v hore nepotrebuje a strom spadne aj bez Pána Boha. Keď po mŕtvici zomrel, farár odkázal, nech ho vraj pochová traktor. Tomu otec veril najviac.

„Pokoj, pokoj. Ten možno budeš mať, keď budeš triezvy,“ nemo sa vyjadroval muž na kríži, „a možno vôbec, keď sa všetko dozvieš.“

„Čo, čo sa mám dozvedieť? Do riti, keď si cesta, tak vieš, kde mám auto,“ nemo kričal Paľo.

Trochu sa mu zase rozjasnila myseľ. Boli s Ferom na zábave a predstava mu posotila dopredu Hanu Malíkovú, tučnú vdovu a majiteľku potravín pri moste. Fero jej chodil rúbavať drevo. Obyčajne potom na dve hodiny zavrela krám, aby otvorila svoje besné lono. Neraz sa mu nohy klepali, keď sa pobral od nej domov. Včera by nebol vládal. Hanu aj tak vykrúcal nejaký neznámy. Možno mu on vyrazil zuby. Počká si ho, sviniara.

Paľo sa znova posadil, a keď sa stabilizoval, podarilo sa mu aj postaviť. Tackavo sa prešiel okolo kresla a od dverí polonahý a bosý nazrel do kuchyne. Mamka nebola doma. Pozrel na staré pondusky. Bolo krátko pred pol deviatou.

„Ešte je asi v kostole,“ smrkol do seba Paľo a priložil rozbité ústa

k vodovodnému kohútiku. Chlípal studenú vodu ako smädný kôň. Začala sa zmiešavať s krvou. Zacítil tupú bolesť a potom prudký náraz chladu do jedného zlomeného zuba. Zabije ho, zabije, keď ho dostane do rúk. Ale koho? Koho má zahlušiť?

Na sporáku bublala polievka. Voňala mäsom. Tento osvedčený zázrak ho postaví na nohy. Mama, aj keď ho pucuje za všelijaké hlúposti, sa aspoň oňho postará.

Paľo sa ponáťahoval a vyšiel na dvor. Veľká brána bola otvorená.

„Zasa môžu ježibaby zízat,“ odplul si, ale zatvoriť nešiel. Vymočil sa za garážou a s trasúcimi sa kolenami vošiel do nej. Stála tam zelená stopačka, stopro bola jeho a bezchybne zaparkovaná. Museli ísť s Ferom zo zábavy pre ňu. Alebo išiel sám?

Paľo obišiel celé auto. Zdalo sa, že je v poriadku. Pri pravom prednom reflektore musel pripitú optiku zaostriť. Bol rozbitý aj so smerovkou. Na maske a časti kapoty boli rozprsknuté lúče krvavých kvapiek.

„Do riti, toto je čo?! To je len sen!“ prikryl si dlaňou oči. Vytackal sa cez pootvorené vráta garáže opäť von. Po ceste za otvorenou bránou sa trúsili ako mátohy staré babky odeté v čiernom. Pomazané kázňou, odľahčené o kôpky hriechov poberali sa vyrábať nové. Niektoré sa pristavili a nazerali do dvora. Paľo sa hneď schoval do azylu starého domu. Klokotajúca polievka v kuchyni ho upokojila aspoň na chvíľu.

Zrútil sa do periny. Bola príjemne chladná. Privrel oči. Pamäť nevedela vyvolať film o tom, čo sa v noci stalo. Chcel spať a prisnívať si niečo príjemné.

„Oštara, oštara, problémy... Už sú tu. Oštara... Čo si porobil?“ počul zase ten nemý hlas chlapíka na kríži.

„Chod' už do čerta, tam patíš... chod', chod' preč. Daj mi pokoj, zmizni!“ kričal Paľo úplne nepríčetne a trieskal si pästou po hlave.

„Kto má ísť do čerta, kto má zmiznúť, ty zver,“ z rozletených dverí vošla do izby mamka. Celá v čiernom, poblednutá, s vyplakanými očami do červena. Dokonca sa Paľovi zdalo, akoby sa jej do tváre vryli črty muža na kríži.

„Prečo sa tu rúhaš? Ty si diablom posadnutý. Čo si to zase vyviedol. Čoho som sa to ja dožila. Ty, ty ma posielaš do hrobu. Už som mohla radšej umrieť ako sa dožiť ďalšej hanby!“ kvíľivo kričala matka na nič nechápajúceho otrtúleného Paľa. Ten pozeral vytreštenými očami na matku.

„Veď ja som nič neurobil, len tento tu,“ ukázal rukou na kríž, „ma od rána serie.“

Mama sa prežehnala, vložila hlavu do dlaní a bolestivo pozrela na nevydareného syna.

„Tak ty si nič neurobil, ty... ty si nič neurobil? A kto potom šalel na aute po dedine? Vraj ste boli ožratí ako svine aj s Ferom. Mačáčka vám nevedela na meno prísť, vraj ste ju temer zabili. Ale za dedinou pri Podhorí nad ránom zrazilo auto mladý pár. Sú v nemocnici a vraj asi zomrú,“ vzlykala mamka a opakom ruky si utierala slzy. Paľo pocítil hrozný strach a zároveň mu prišlo mamky veľmi ľúto. Bol by ju aj objal, aby sa upokojila, ale nikdy to neurobil a aj teraz sa hanbil.

„Pred chvíľou prišli policajti k Ferovi a vraj si prídu aj po teba. Ľudia vraveli, ste to museli urobiť len vy dvaja,“ cedila slová cez slzy.

„Pre mňa? Pre mňa... veď ja som nič neurobil, ja nič neviem, ja si nič nepamätám,“ kričal vystrašený Paľo, „auto je v garáži, ja som nič neurobil. Nezrazil, nezabil... ja nie, nie...“

Spomenul si na rozbitý reflektor a krvavé kvapky. Vyletel z postele ako zmyslovzbavený. Len nie k policajtom, len nie do basy. Do basy nie. Nie, už nikdy.

Obliekol si montérky a v obrovskej rýchlosti sa obul. Rýchlo, rýchlo. Policajti už isto idú. Nie, nie, žiadni policajti. Nechcem. Nesmú ma dostať.

„Kam ideš, Paľo, to nesmieš, počkaj tu na nich, zle bude,“ márne sa ho snažila zastaviť matka.

„Nie, mamka, ja sa nedám zavrieť, nechcem ísť do basy,“ jachtavo vyrazil zo seba nepríčetný Paľo.

„Nechod, nechod, možno to urobil Fero a možno niekto druhý, počkaj, Paľko,“ úpela žiaľom mamka.

„Druhý? Iný? Hodia to na mňa, lebo ja som už sedel,“ v behu zvolal Paľo a predstavil si kapitána Malčáka, ako mu nasadzuje s úškrnom putá.

Preč, len preč, kým je čas. Preč odtiaľto. Paľo naštartoval auto a vyletel cez pootvorené dvere garáže. V nej nechal aj posledné zvyšky zdravého rozumu. Divoko prešiel cez otvorenú bránu na ulicu a rútil sa smerom z dediny. Po ceste a na chodníku mu uskakovali ľudia idúci z kostola. Asi po dvesto metroch stretol policajné auto. Prudko brzdilo. Preletel popri nich, minul Malíkovej predajňu a v dobrej stovke sa blížil ku koncu dediny. Na jej konci za zákrutou je kríž a prejazd cez dve koľaje. Paľo bol prikrčený za volantom. V zrkadle zbadal blikajúci maják, ktorý sa aj s autom približoval. Nie, nie, nesmú ma chytiť. Plynový pedál bol na podlahe. Kríž sa približoval. Ach nie, zase je tam on. Muž z kríža. Prečo mi aj on nedá pokoj.

„Ja som cesta, pravda aj život,“ počul nečujné slová.

„Tak ak si cesta, tak mi ju ukáž,“ motalo sa Paľovi v hlave.

„Poď, poď. Poď sem, Paľko,“ volal hlas.

Paľo vletel autom do koľajiska. Vzápätí mu prešlo myslou, kde ho

muž z kríža volal. Počul praskať kosti a prudko mu zvrtilo hlavu. Bola tma. Vytreštené mŕtve Paľove oči civeli na prasklinu v tvare kríža na prednom skle.

MILOŠ ONDRUŠEK

NAR. 1978 (ŽILINA)

V roku 2006 debutoval básnickou zbierkou *Začiatok obdobia dažďov*, vyšla mu v žilinskom vydavateľstve Artis Omnis. Miloš bol ocenený na viacerých literárnych súťažiach - Gorazdov literárny Prešov, Literárny Zvolen, Wolkrova Polianka, Poetická Lubovňa... Vede žilinský literárny klub Silans a rediguje rovnomenný klubový časopis.

Básne z jeho zbierky *Začiatok obdobia dažďov*

Babie leto

jeseň
je ako každá iná baba
rada nosí krátke sukne
randí s vetrom
a farbí si vlasy
načerveno

Rozlúčenie

pieseň
malých anjelov
tancujúcich
na končeku
zhrdzavenej
kosy

do domčeka
z panelov
svetlom
z kríža
odpustenie
nosí

krivoslov

ja nie som básnik

iba krivím slová
aby veta ak vznikne
necítila sa tak holá
ako dievča
čo dá každému

tajomná krása
s ktorou rád
hrám sa
raz vykope
mi hrob

samému

začiatok obdobia dažďov

VIII

až keď sa naučím
čítať leto z pavučín

a jeseň nachytám
na hruškách

až keď prijmem
múdrošť
lastovičiek

a budem mať sťahovavé srdce
(vždy v teplých krajinách)

až potom
ma možno prebolíš

vánok

vetroplachý
strážca leta
naučí ťa lietať
vznášať sa nad domami
ako pesničku ktorú si pískaš
každý deň keď zarábaš
na chlieb
pre svoje deti

slobodne a predsa
nie bez puta

prienik II

sú dni
keď sa ma pýcha
pýta na meno

keď po tebe
hádzem kameňom

a vina mi visí z nosa
ako chlapcovi ktorého
prichytili pri rozbitom okne

sú dni
malé a boľavé
keď kľáčim
- moknem
a do dlaní zvieram
modlitbu

ale sú aj také
keď nemusím vôbec nič
len ďakovať

7. ZDRUŽENIE LITERÁRNYCH KLUBOV SLOVENSKA

7.1 ČO PREDCHÁDZALO VZNIKU ZDRUŽENIA LITERÁRNYCH KLUBOV SLOVENSKA

JANO CÍGER Z MÄDOKÝŠA:

Už si ťažko niekto spomenie na počiatkové sympatie, obdiv, pochvalu pri stretnutí ľudí z klubového literárneho života, keď sa prvý raz začali prehlbovať vzájomné medziľudské vzťahy. Isto to bolo už veľmi dávno, možno pred desiatkami rokov. Umelci sa samozrejme stretávali už dávnejšie a vznikali o tom legendy, typická je známa bratislavská kaviareň Štefánka. Boli ale stretnutia individuálne a umelecky vyprofilovaných osobností a z úctivej dialky cez kúdoly cigaretového dymu sledovali umeleckú bohému tí ostatní. Občas tieto kruhy narušil nejaký novinár a ak mal šťastie, tak možno aj náhodný prišelec s hrubšou peňaženkou. Umenie bolo výsadou užšej skupiny ľudí, nevynímajúc z toho ani literatúru. Smrek, Kostra, Gašpar, Šándor, Novomeský... Zlomok z radu známych mien.

Dnes je literatúra, jej tvorba masovejšia. Rozhodne sa pod tento stav podpísalo vzdelanie ľudí, silné literárne vzory z domova aj zo zahraničia, dostupnosť kníh, výchova v škole aj v rodinách. Synergia tu naozaj mala motor na plné obrátky.

Ľudia, ktorí sa od detstva stretávajú s knižkami, absorbujú ich múdrosť, štýl, príbehy a v istom období, skôr či neskôr, je tu snaha začať napodobňovať, alebo na báze načítaného skúsiť stavať vlastné výpovede.

A sú tu prvé pokusy. Niektorí vydržia, niektorí nie, niektorí si pšu sami pre seba, ako sa hovorí do šuplíka, iní skúšajú ohurovať členov rodiny, priateľov. Kto sa dostane do tejto fázy, že odvaha je už väčšia ako umenie, urobili prvý dobrý krok vpred, aby získali tzv. „spätnú väzbu“. Priatelia sú poväčšine zhovievaví, nehovoriac už o ockovi, alebo mamičke, ktorí majú až nekritický obdiv k výtvorom svojich potomkov. V každom prípade je to celkom normálna cesta a posúva autorov ďalej, aj keď rozhodne nie v kvalite. Tu je fáza vytvárania kontaktov na ľudí s podobným nadšením pre literatúru. Šťastnejší objavia literárny klub a etablujú sa v ňom, odvážnejší si ho rovno založia. Takýchto ľudí sú na Slovensku stovky, možno tisíce. Klub sa samozrejme profiluje, vyvíja, ľudia sa menia, prichádzajú, odchádzajú,

zostávajú. Z tých zostávajúcich sa niektorí stávajú lídrami, ťahúňmi, iní učiteľmi, ďalší kritikmi, talentovaní píšu a získavajú dobré meno na literárnych súťažiach, rodia sa organizátori. Je to proces, ktorý trvá relatívne dlho, môžeme hovoriť o rokoch. V tých začiatkoch drží ľudí pohromade nadšenie a postupne prichádzajú spoločné ciele, hľadanie náročnejších projektov, plnenie si osobných aj spoločných túžob.

V tomto smere nie je výnimkou ani Literárny klub Mädokýš a genéza, ktorú som v horných riadkoch spomínal, sa práve v ňom potvrdila. Ak by sme išli klub po klube a hovorili s ich dlhodobejšími členmi, narazili by sme pravdepodobne na rovnaké vyjadrenia a potvrdenia podobného vývoja.

S ľudským, osobnostným, umeleckým rastom a s vytváraním kontaktov na širšej báze sa vytvára situácia, keď literárne kluby sa stávajú so svojou činnosťou významnou zložkou literárneho a kultúrneho diania. Je snaha prepojiť sa na literárne špičky, ale aj štátom riadené organizácie, ktoré jednoducho môžu istý čas evidovať vznik takéhoto pohybu prechádzajúceho do hnutia a neskôr ho rešpektovať a zaradiť ho do svojho programu podpory.

Doteraz sa celý napísaný text orientuje na všeobecné tvrdenia a vyjadrenia, ale tieto sa opierajú o úplne potvrdené skutočnosti.

Opäť pohľad do histórie – literárne kluby sa z dôvodu vzájomného spoznania, možno prezentácie a výmeny skúseností začali stretávať už dávnejšie, najmä kluby pracujúce v rôznych knižniciach. Svoju tradíciu začali mať stretnutia v Oravskej knižnici v Dolnom Kubíne. Isto to bol krok vpred v integrácii, v hľadaní spoločného menovateľa, v hľadaní podpory na oficiálnej pôde. Myslím si ale, že celému tomuto pokusu chýbal trochu hlbší ľudský rozmer, so silnou gravitačnou väzbou medzi konkrétnymi osobnosťami v jednotlivých literárnych kluboch. Tieto sa začali vytvárať pred tromi-štyrmi rokmi a Literárny klub Mädokýš v tomto procese zohral nezastupiteľnú a nesmierne záslužnú robotu...

Stretnutia jeho klubistov už dávnejšie prekročili formálnu podstatu: napíšem, prečítam, vypočujem si názor, poviem svoj názor a „vypadnem“ preč. Rozhodne na túto žičlivú situáciu mali vplyv osobnosti v klube. Každý z nich iným spôsobom vytváral silné väzby. Triumvirát – Thomka, Vnučáková, Cíger – takmer dennodenne vdychoval život, sršal nápadmi, organizoval dnes už legendárne stretnutia v cukrárni Pasáž. Bola to skvelá konštelácia.

Mathej Thomka, už pred rokmi úspešný účastník a neraz aj víťaz literárnych súťaží, zároveň učiteľ slovenčiny so skvelou teoreticko-praktickou výbavou v oblasti poézie aj prózy, nezištný poradca, ochotný celé hodiny tráviť s členmi klubu a radiť, usmerňovať, odporúčať, iniciovať. Výborne mu v tomto procese sekundovala Zuzka

Vnučáková, vtedy už tiež úspešná literárna autorka. Drobnú robotu, ktorú odvádzala, by zvládol málokto, lebo jej bolo nesmierne veľa, najmä v organizačnej oblasti.

Ak sme hovorili o medziludskej, vzťahovej oblasti, tak tu už celé roky realizuje svoje nápady Jano Cíger z Mädokýša. Ním organizované stretnutia v jeho starom dome v Kláštore pod Znievom majú v sebe už punc legendy. Na ilustráciu spomeniem slávnú Poéziu na kláti-koch, Symposion, Dieru do sveta... Poskytnutím tohto nesmierne zaujímavého priestoru sa vytvorila možnosť pozývať na turčiansku pôdu aj členov iných literárnych klubov, pretože okrem tvorivého a inšpiratívneho priestoru, kde genius loci nikdy nespí, je tu dost času aj na neformálne rozhovory pri vínku, snaha hostiteľa byť štedrý a jedna dôležitá možnosť a tou je spánok.

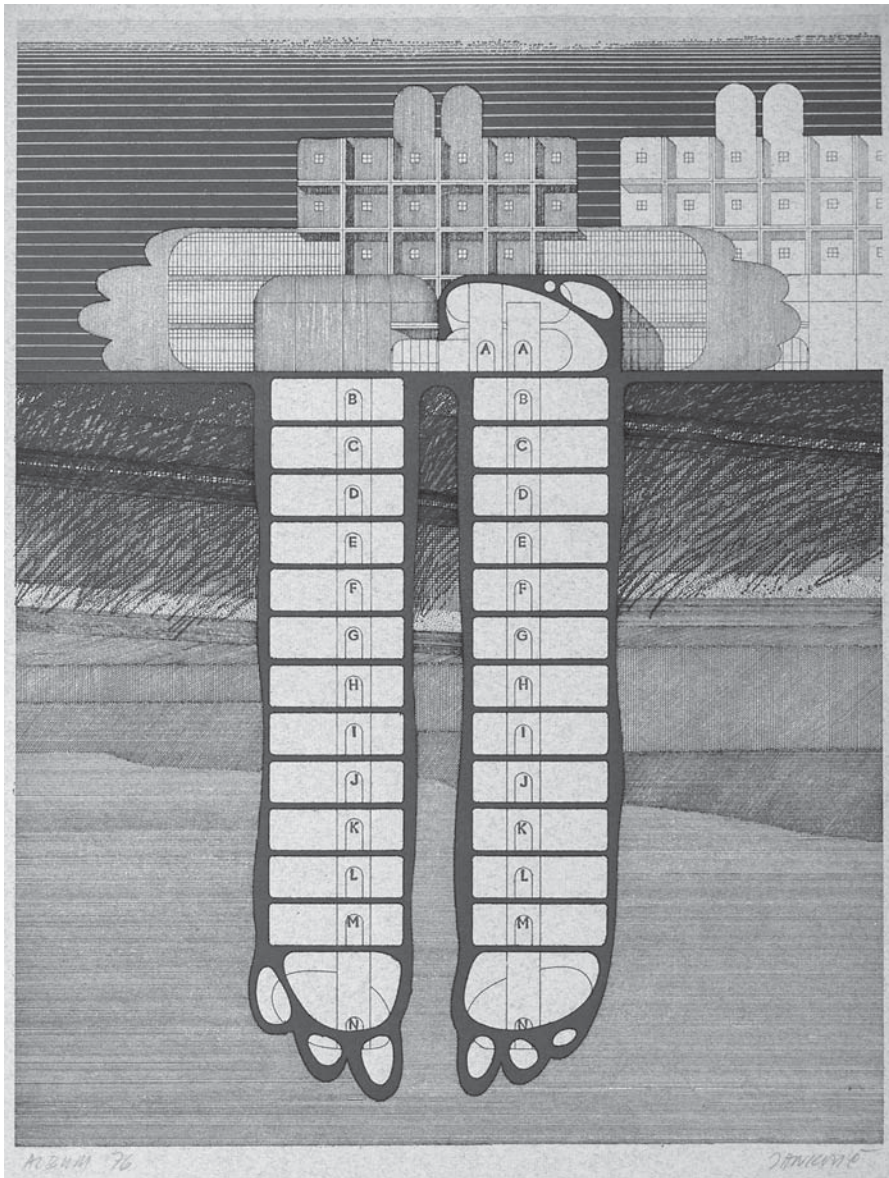
Dom je pomerne veľký a nezriedka sa počet priateľov blíži k trom desiatkam. Možno sme si ani nestihli akosi pripustiť, uvedomiť, ale tým, že za celé roky, keď sa na tejto, dnes už literárnej chalupe, objavovali manželia Tomaščíkovci z Bratislavy, Andrej Šeliga z Trnavy a Žiliny, manželia Ondruškovci z Jablonového, Martin Štreba, Zuzka Novanská, Janka Kapelová z Trnavy, Erik Ondrejička z Bratislavy, Paľo Garan z Dobšinej, Irenka Velichová z Plzne...

A to je len skutočný zlomok, že tu kdesi vznikajú také silné vzťahy a inšpirácie, motivácie a nápady, že ich realizácia sa stala lahôdkou nielen pre týchto vymýšľačov a organizátorov, ale aj pre to najširšie ľudské okolie.

Na stretnutiach počas vyhodnotení literárnych súťaží si už boli títo ľudia veľmi blízki a to sa nedalo prehliadnuť. Vedeli o sebe, nalievali život do diania, hovorili historky... Zo vzťahov medzi ľuďmi sa začalo tvoriť a formovať skutočné literárne hnutie, presahujúce už nielen rámec klubového života, ale aj tvoriace mohutný kultúrny tok.

Začiatkom roka 2007 a možno aj trochu skôr, prišiel na túto scénu spisovateľ, riaditeľ Oravskej knižnice v Dolnom Kubíne Milan Gonda. Doniesol zaujímavý nápad. Prvý bol ten, že otvárací prejav slávneho Hviezdoslavovho Kubína ponúkol Janovi Cígerovi z Mädokýša. A tak zrejme vo viac ako polstoročnej existencii tohto podujatia, takúto poctu prvý raz dostal člen literárneho klubu.

To nebolo všetko, Milan Gonda Janovi Cígerovi vnukol aj nápad nejako oživiť tradičný program súťaže. Myšlienka urobiť stretnutie zástupcov literárnych klubov s názvom Hviezdoslavov Klubín vznikla takmer okamžite a spontánne. Aj program podujatia sa začal rýchlo naplňať a tvoriť. Skúsenosti predsa boli veľmi veľké, jediné čo limitovalo účasť, bol počet zástupcov a samozrejme peniaze. Pohostinnosť a láskavosť ľudí z knižnice a osobne Milana Gondu bola bezhraničná. Potvrdzovali sa a silneli všetky atribúty klubového života a z hľadiska integrácie to bol tiež geniálny ťah.

Pripravovaná myšlienka toto literárne hnutie zoficiálniť, pomenovať a zhmotniť rešpekt sa podarila. Svedčia o tom podpisy signatárov pod oficiálnymi dokumentmi.

Prečo dať hnutiu meno, akúsi reálnu, rukolapnú podobu?

Dôvod je jednoduchý, tak ako iné organizácie a zoskupenia tzv. tretieho sektoru, tak aj tento kultúrny prúd si zaslúži pozornosť už nielen prijímateľov ich výsledkov, ale aj pozornosť vládnych a iných oficiálnych štruktúr. Aby hnutie mohlo ďalej existovať, mohutnieť a rásť, aby vytváralo silné kultúrne a literárne podhubie, aby bolo atraktívne a zaujímavé, malo by dostávať v rôznych podobách podporu. Nie vždy ide o finančnú pomoc, aj keď v rôznych modifikovaných podobách sa takáto potreba objavuje.

Hnutie si buduje svoje štruktúry, svoje kontakty a má vytvorenú aj internetovú stránku. Prirodzene nechce riadiť klubovú činnosť, kluby sú úplne autonómne a také aj musia zostať vo svojej činnosti. Hnutie má reprezentovať klubovú scénu, motivovať ju k činnosti, koordinovať a informovať o akciách, aby nedochádzalo k duplicite akcií. Svoje miesto môže zohrať pri organizácii a pomoci v literárnych súťažiach. Tu sa už dostávame k Združeniu literárnych klubov Slovenska a k jeho koordinačnému výboru.

A tak skupina najaktívnejších členov z literárnych klubov pod vedením Janka Cígera z Mädokýša a Milana Gondu zvolala koncom septembra 2007 do Dolného Kubína v rámci Hviezdoslavovho Kubína stretnutie literárnych klubov. Na stretnutí sa zúčastnili zástupcovia sedemnástich literárnych klubov a vytvorili Združenie literárnych klubov Slovenska. Zásadným výstupom z celého podujatia je Memorandum literárnych klubov Slovenska.

7.2 PREAMBULA MEMORANDA ZDRUŽENIA LITERÁRNYCH KLUBOV SLOVENSKA

Literárne kluby sú živou silou literárneho diania, jeho pevnou a tradičnou zložkou, čo dokazujú i tieto aktivity; stretnutia autorov, podpora začínajúcich autorov, verejná prezentácia tvorby, tvorivé dielne a stretnutia s renomovanými autormi pre verejnosť i školy, hudobno-výtvarné presahy, vysoká úspešnosť v celoslovenských i zahraničných literárnych súťažiach, publikačná a edičná činnosť (literárna revue Mädokýš, LITER, Žiarelkoviny, Silans, almanachy a zborníky), organizovanie literárnych súťaží (Janko Hraško ešte žije..., Ihnatove Hanušovce...), organizovanie literárnych festivalov (Trnavské literár-

ne slávnosti, Hviezdoslavov Klubín, Literárne pódium a Poézia v uliciach Martin, ArtBus Nitra, MAPOJ – Martinská poetická jeseň...)

Na stretnutí v Dolnom Kubíne 28. – 30. septembra 2007 pri príležitosti 53. ročníka Hviezdoslavovho Kubína sa zástupcovia literárnych klubov dohodli vytvoriť Združenie literárnych klubov Slovenska.

7.3 CIELE ZDRUŽENIA LITERÁRNYCH KLUBOV SLOVENSKA

Členovia Združenia literárnych klubov sa rozhodli dať vedieť, že literárne kluby na Slovensku skutočne fungujú, že ich rôznorodá klubová činnosť má veľký význam a nemožno na kluby zabúdať.

Preto spísali Memorandum Združenia literárnych klubov a určili si tieto základné ciele.

- koordinácia činnosti literárnych klubov Slovenska
- podpora činnosti a spolupráce literárnych klubov Slovenska
- zjednocovanie postupu pri rokovaní s oficiálnymi verejnými, štátnymi, kultúrnymi a spoločenskými orgánmi a inštitúciami
- spolupráca so združeniami aj s jednotlivcami s rovnakými, alebo podobnými cieľmi v rámci celého Slovenska a tiež so zahraničnými organizáciami
- vytvorenie spoločného informačného, komunikačného a publikačného priestoru
- organizovanie spoločných programov a stretnutí súvisiacich s plnením cieľov združenia

• • •

Klubové hnutie je podhubie, ktoré prepája celý písmenkový les. Kde tu z neho vykukne utešená „rodinka“, inde veľký solitér, výstavný kus. Vďaka klubom to v slovenskej literatúre žije aj mimo oficiálnych štruktúr, oslovujúcich v podstate niekoľko desiatok viac-menej profesionálnych spisovateľov a publicistov.

V BUDMERICIACH O MENŠINÁCH

VLADIMÍR SKALSKÝ

Slovensko-český klub organizuje už od roku 2006 s podporou Medzinárodného vyšehradského fondu a spolu s partnermi projekt Visegrad – Terra Interculturalis, venovaný vzájomným národnostným menšinám. Projekt má popri kultúrnej aj odbornú zložku, v rámci ktorej sa na sklonku roku 2007 na zámku v Budmericiach konal už druhý ročník rovnomennej medzinárodnej konferencie. Zámok či kaštieľ, inak tiež Domov slovenských spisovateľov, hostil už druhý rok predstaviteľov vzájomných národnostných menšín v krajinách V4, a tentoraz aj na Ukrajine, ako aj predstaviteľov štátov a odborníkov na problematiku. Projekt osobne podporili osobnosti ako podpredseda vlády SR Dušan Čaplovič i jeho predchodca, predseda SMK Pál Csáky, či ministerka vlády ČR a predsedníčka Rady vlády pre národnostné menšiny Džamila Stehlíková i jej predchodca na poste predsedu rady, vtedajší podpredseda vlády a minister spravodlivosti ČR Pavel Němec, alebo tiež ďalší bývalý podpredseda vlády ČR a člen Slovensko-českého klubu Egon T. Lánský.

Na čele organizačného výboru stojí veľvyslanec SR v ČR Ladislav Ballek, ktorý predniesol aj úvodný príhovor. Na konferencii sa zúčastnili aj veľvyslanec Maďarskej republiky na Slovensku Antal Heizer a Chargé d'affaires poľského veľvyslanectva v Bratislave Bogdan Wrzochalski. Zaznel tiež príhovor podpredsedu vlády Dušana Čaploviča. Na diskusii sa zúčastnilo množstvo predstaviteľov menšín vrátane poslankyne za Stranu maďarskej koalície a bývalej štátnej tajomníčky slovenského ministerstva kultúry Ágnes Biró, predsedu Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku Jána Fuzika, predsedu Asociácie národnostných menšín v Českej republike Petra Liptáka, predsedu Csemadoku Bélu Hrubika, predsedníčky Slovensko-českého klubu Nade Vokušovej, či autora týchto riadkov ako predsedu Svetového združenia Slovákov v zahraničí. Riaditeľ Literárneho informačného centra v Bratislave Alexander Halvoník predstavil spolu so svojím zástupcom Antonom Balážom aj novú literárnu antológiu krajín V4.

Účastníci sa zhodli na tom, že národnostné menšiny predstavujú obohatenie kultúry krajín, v ktorých žijú, ako aj krajín svojho pôvodu. Upozornili na skutočnosť, že za hranicami svojej vlasti žije tretina maďarského i slovenského národa, štvrtina poľského a šestina

českého. Vyjadrili prevažne dobré skúsenosti s aplikáciou medzinárodných noriem ako Rámcový dohovor Rady Európy o ochrane práv národnostných menšín či Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov, súčasne však kritizovali, že grantový systém Európskej únie je nastavený tak, že dostatočne nepodporuje aktivity vnútorných a vonkajších národnostných menšín, drobnú prácu ich združení, namiesto toho sa sústreďuje na malý počet veľkých projektov, organizovaných často samoučelne agentúrami, vytvorenými iba s cieľom čerpania týchto prostriedkov. Konferencia podporila úsilie organizácie Európania vo svete (Europeans Throughout the Europe – ETTW) dosiahnuť vytvorenie samostatnej politiky EÚ voči príbuzenským menšinám v iných krajinách EÚ či v tretích krajinách, teda inde vo svete, a to vrátane vytvorenia nového grantového programu. Na úrovni jednotlivých krajín účastníci konferencie odporúčajú posilniť možnosť menšín podieľať sa v súlade s obsahom Rámcového dohovoru o ochrane práv národnostných menšín na riešení otázok, ktoré sa ich týkajú. Odporúčajú tiež zvážiť možnosť pomáhať nielen finančne, ale aj metodicky národnostným menšinám prostredníctvom inštitúcií, ako sú štátom zriadené menšinové agentúry a osvetové centrá.

Vyberáme niekoľko málo z najzaujímavejších príspevkov, ktoré na konferencii odzneli...

O KULTÚRACH NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

LADISLAV BALLEK, VEĽVYSLANEC SLOVENSKEJ REPUBLIKY V ČESKEJ REPUBLIKE

Konferencia Visegrad – Terra Interculturalis na zámku v Budmericiach konala sa práve tam, kde sa na túto tému medzi slovenskými spisovateľmi a ich kolegami zo zahraničia hovorilo zakaždým s predstihom, inak aj oveľa skôr ako hoci medzi politikmi a na oficiálnej úrovni vcelku, keď jedno z dávnejších stretnutí spisovateľov českých, slovenských a maďarských na túto tému konalo sa tu ešte pred vznikom V-4. Už v duchu tejto budmerickej tradície dovoľm si pri tejto príležitosti o kultúre povedať, čo platí o nej odjakživa a zároveň navždy: predbieha udalosti, čas, lebo naozaj prvá zo všetkých ľudských

prejavov vie, čo sa môže, a najmä čo sa bude s nami diať... Veď je, ako sa o nej vyjadril aj básnik J. W. Goethe, životom života. A príspevkom na tému kultúry a života národnostných menších národov z krajín V-4 (a stredoeurópskych vcelku) v štátoch V-4 nech je aj táto informácia: Na Blízkom Východe žije etnická skupina Samaritánov, a hoci ich dokopy nie je už viac ako päťsto, svoju kultúru, jazyk, tradície, spôsob myslenia, duševný, myšlienkový svet si strážia a udržujú povyše 2500 rokov... A ešte k nej dodám – mysliať tu, áno, predovšetkým na menšiny národov z krajín V-4 (stredoeurópskych vcelku) v štátoch V-4, na ich osobitosť, kultúru, duševný, myšlienkový svet... - výrok filozofa Platóna: „Ak sa staráme o šťastie iných, nájdeme aj to svoje.“ V kultúre to platí nepretržite.

Na tému budmerického stretnutia vcelku: Kultúra rešpektuje našu rozličnosť a bez nej medzi ľuďmi vskutku niet porozumenia. Ak nám chýba, ťažko sa s čímkoľvek nad rámec našich zvykov a obyčaj vyrovnáme, sami v sebe pokonáme... a slobodnejšie dokážeme hovoriť sami so sebou. Poznanie a prijímanie všetkého nového a nečakaného závisí od našej vnútornej slobody, od otvorených brán do nášho skrytého sveta duchovného. Čo spoznáme prostredníctvom kultúry, to nám už nikdy nebude cudzie, a najmä nie lahostajné. Áno, jej pričinením a vďaka nej slobodnejšie volíme, ľahšie prijímame zmeny v našom svete a naše nové osobné postavenie v ňom.

Ak si založíme v sebe samých kultúrnu vzájomnosť, sotva ju už niečo načisto naruší, a len čo si oblúbime kultúru iných, už sa nám žiada aj napriek akýmkoľvek udalostiam v krajine jej pôvodu. Tí, čo rástli a vyrastajú v dvoch či aj viacerých kultúrach, ani jednu už neopustia. Majú z nich svoj osobný úžitok: viac kultúrnych totožností. Vidia viac, tak aj viac vedia, keď najmä o sebe, premýšľajú hlbšie, slobodnejšie, rýchlejšie napredujú - cítia viac príčin k vlastnému sebaaprekonávaniu... Spojiť dnes hoci celú Európu - priblížiť všetky jej národy väčšmi k sebe a vyvolať medzi nimi pocit a potrebu solidarity - bez kultúry vskutku nie je možné. A nie náhodou práve Robert Schumann, jeden z otcov myšlienky zjednotenia nášho kontinentu, povedal, že keby s európskym zjednotením začínal znova, začal by kultúrou.

Kultúra, ako sám rád zdôrazňujem, jediná dokáže aj tú najväčšiu zemepisnú vzdialenosť zmeniť na psychologickú blízkosť. Zemepisné dialky nám supersonické lietadlá skracujú, ale naše duše na ceste k iným ľudským dušiam sú naďalej pomalšie ako hoci naše nohy...

Vzďaľovanie sa kultúr jednej od druhej nie je užitočné pre nijakú z nich, a zblížovanie naopak... - už porovnávanie sa navzájom je pre každú veľkým úžitkom. Mysel, ktorá nič s ničím neporovnáva, zleňuje, až zaspí... Kultúra kultúre býva tou najväčšou výzvou: hľadať si ďalšie cesty nahor a napred, a kultúry menších sú nám ich najvidi-

telnejšími zástupcami, tými najlepšími a najvplyvnejšími veľvyslancami. Máme ich na očiach. A majme. Príčinou zachovať kultúru každej z menšín medzi nami nech je najmä tá, že nás oslovuje... a všetkým nám sa páči.

ZÁKON O PRÁVACH NÁRODNÝCH A ETNICKÝCH MENŠÍN V MAĎARSKU – PO 15 ROKOCH

JÁN FUZIK, PREDSEDA CELOŠTÁTNEJ SLOVENSKEJ SAMOSPRÁVY V MAĎARSKU

Na zákon o právach národných a etnických menšín, ktorý umožnil vznik rozsiahleho systému miestnych, teritoriálnych a celoštátnych menšinových samospráv v Maďarsku, sa nemienim sústrediť len ako predseda jednej z nich, Celoštátnej slovenskej samosprávy. Tejto ojedinelej právnej norme sa dostalo už nemálo medzinárodnej pozornosti a uznania. Hlavný komisár pre národné menšiny Európskej organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu vo svojom hlásení napísal napríklad, že národnostný zákon v Maďarsku z roku 1993 je jednou z najambicióznějších inštitucionálnych foriem, ktoré slúžia účasti menšín vo verejnom živote.

Ale skôr, než by som vám priblížil niektoré aspekty nášho menšinového zákona, chcel by som stručne poukázať na vývojovú cestu, ktorá k tejto významnej zákonnej norme viedla. A to už aj preto, aby som sa nevyhol koreňom dodnes aktuálnej diskusie u nás: vzťahu menšinovej samosprávnej a občianskej, civilnej sféry.

Počas desaťročí totality Maďarská ľudová republika v duchu tzv. leninskej národnostnej politiky deklarovala síce všestranné práva národností, ale uznávala len štyri takéto komunity: Nemcov, Rumunov, Slovákov a tzv. juhoslavanskú národnosť. Tieto mali svoje celoštátne demokratické zväzy – bez možnosti organizovať sa na miestnej alebo župnej úrovni. O otázkach národnostného školstva, kultúrneho života, novín, rozhlasových a neskôr televíznych vysielaní sa rozhodovalo na rôznych straníckych fórach, národnostné zväzy mali určité obmedzené kompetencie iba v realizácii straníckych smerníc. Nič na tom

nezmenil ani fakt, že v posledných rokoch totality mali národnosti svojich delegovaných poslancov – predsedov zväzov – aj v maďarskom parlamente.

Jedným z prvých výsledkov transformácie spoločenského zriadenia bolo v roku 1988 prijatie nového zákona o spolčovaní sa. Po dlhodobom utlmení rôzne politické strany a občianske organizácie – medzi nimi aj národnostné – sa začali množiť ako huby po daždi. Vzniklo aj viac celoštátnych slovenských organizácií, spomedzi ktorých tie záujmové sa definovali najskôr ako alternatívne oproti dovtedajšiemu, ale tiež obnovujúcemu sa Zväzu Slovákov v Maďarsku. Súdom boli registrované niektoré odborné celoštátne spolky, ako napríklad združenie spisovateľov a umelcov, kresťanský i folklórny spolok. Zakladali sa pritom a vznikajú dodnes miestne i regionálne slovenské organizácie, ktorých je v súčasnosti do tridsiatky. Je pritom zaujímavé, že spomedzi pôvodných piatich-šiestich celoštátnych organizácií zostali činné už iba dve: Zväz Slovákov v Maďarsku a Organizácia Slovenskej mládeže v Maďarsku. Občianska sféra to vysvetľuje tým, že sa ich pôvodná politická váha a štátne finančné dotácie presunuli na samosprávny sektor. Je v tom mnoho pravdy, lebo napríklad rozpočtový finančný rámec vo výške 110 miliónov forintov ročne (440 tisíc EUR), ktorý rozdeľuje menšinový parlamentný výbor na ich podporu, nebol zvýšený aspoň päť rokov. Ale čo sa týka politických práv a zákonných kompetencií, toho času si aj samotné občianske organizácie museli uvedomiť, že na záchranu hodne asimilovaných menšín so zoslabnutou, alebo už takmer nulovou národnostnou identitou bežné právomoci a možnosti občianskych organizácií nemôžu postačiť. Predpokladali a neskoršie neúspešné volebné pokusy ich o tom aj presvedčili, že cesta etnického stranického politizovania je neschodná. Bolo im tiež jasné, že národnosti v súperení v civilnej sfére nemajú - a pravdepodobne nikdy ani mať nebudú - také rozsiahle politické, finančné a odborné zázemie i lobbying, ako napríklad rôzne záujmovo-ochranné, podnikateľské, cirkevné či umelecké spolky. Preto experti stále pestrejšej národnostnej obce založili svoje politicko-odborné fórum, tzv. Menšinový okrúhly stôl, ktorý, na základe Maďarskom už ratifikovaných medzinárodných dokumentov a ústavy krajiny, začal pracovať na menšinovom zákone. Prvá poprevratová demokratická vláda bola v tom partnerom - netajene aj v prospech maďarských národnostných menšín, žijúcich najmä v susedných krajinách. Novozriadený vládny Úrad pre národné a etnické menšiny napomáhal a koordinoval spoluprácu Menšinového okrúhleho stola s expertmi parlamentu a patričných ministerstiev, a tak po viacročnej tvorivej legislatívnej práci mohol maďarský parlament 96-percentnou väčšinou poslancov schváliť Zákon o právach národných a etnických menšín. Do platnosti vstúpil 7. júla 1993.

Bol a je to nesporne priekopnícky zákon. Nemal ani predobraz, ani obdobu v našom širšom európskom priestore, čím možno vysvetliť i jeho početné nedostatky. Nebolo vydané k nemu vládne nariadenie, neobsahuje potrebné garancie na uplatnenie zabezpečených práv, neurčuje dostatočne vzťahy k ostatným právnym normám. Nedalo sa však predvídať, že sa budú zneužívať najmä jeho volebné predpisy a v duchu etnobiznisu sa budú zakladať menšinové samosprávy aj tam, kde menšiny vôbec nežijú. U nás, u Slovákov, v predchádzajúcom volebnom cykle už každá desiata zo stoštrnástich miestnych slovenských samospráv bola takáto „neoprávnená“. Na novele zákona sa pracovalo aj kvôli tomuto dlhé roky, napokon bola schválená na jeseň 2005, ale pracuje sa na nej aj v súčasnosti – najmä na volebných predpisoch a otázkach fungovania samospráv i prevádzkovania ich inštitúcií.

Ale teraz sa už stručne pozrime na samotný Zákon o právach národných a etnických menšín. Vychádza z Ústavy Maďarskej republiky, ktorá hovorí, že národné a etnické menšiny, žijúce na území krajiny, sú štáto tvornými činiteľmi, majú právo na kolektívnu účasť vo verejnom živote, na vytvorenie svojich miestnych, teritoriálnych a celoštátnych samospráv. Majú ďalej právo na pestovanie vlastnej kultúry, na používanie materinského jazyka, na školstvo v materinskom jazyku, ako aj na používanie mien vo vlastnom jazyku.

Pri praktickom uplatňovaní ústavou garantovaných práv aj menšinový zákon uvádza individuálne a kolektívne práva menšín, pričom právo prihlásiť sa k národnej alebo etnickej identite považuje za základné ľudské právo, ktoré prináleží rovnako jednotlivcom i spoločnostiam.

K individuálnym právam zaraďuje ďalej pestovanie národnostných tradícií v rodine, vykonávanie cirkevných obradov v materinskom jazyku, evidenciu v matrike vo vlastnom jazyku, právo na spoznávanie a rozvíjanie vlastnej kultúry, na vzdelávanie v materinskom jazyku, udržiavanie kontaktov s materskou krajinou a právo na ochranu osobných údajov súvisiacich s národnou príslušnosťou.

Ku kolektívnym právam patrí popri spomenutých kultúrnych a školských vymoženostiach napríklad právo na prezentáciu v orgánoch masovej komunikácie v materinskom jazyku, používanie vlastných národných symbolov, právo na zakladanie menšinových samospráv a zastúpenie v parlamente. Je známe, že parlamentné zastúpenie sa ani po 15 rokoch po prijatí zákona nevyriešilo, i keď na jar roku 1998 sa o tom v zákonodarstve hlasovalo a na potrebnú dvojtretinovú väčšinu chýbali iba tri hlasy poslancov. Na novom návrhu zákona o parlamentnom zastúpení menšín sa pracuje aj v súčasnosti v spolupráci s parlamentným ombudsmanom pre práva národných a etnických menšín, úrad ktorého vytvoril taktiež menšinový zákon.

Zákon taxatívne vymenúva 13 národných a etnických menšín, predkovia ktorých žijú už aspoň 100 rokov na území krajiny, ich členovia majú maďarské štátne občianstvo, od ostatných obyvateľov sa líšia vlastným jazykom, kultúrou a tradíciami. Súčasne preukazujú vedomie spolupatričnosti, ktorá je zameraná na zachovanie týchto hodnôt a na vyjadrenie a chránenie záujmov svojich historicky vytváraných spoločenstiev.

Podľa tejto definície sa za etnické skupiny autentické v Maďarsku považujú: etnická skupina arménska, bulharská, cigánska, grécka, chorvátska, nemecká, poľská, rumunská, rusínska, slovenská, slovínka, srbská a ukrajinská.

Vymenovanie bolo podľa abecedy, ale podľa odhadovaného počtu, ale aj štatistík zo sčítania obyvateľstva je najviac Cigánov (Rómov), Nemcov, Slovákov, Chorvátov – v prípade posledných dvoch je to okolo sto-stotisíc, potom Rumunov okolo 25 tisíc a tak ďalej menej početné menšiny. Maďarsko má približne 10 miliónov obyvateľov a menšiny tvoria podľa odhadu spolu asi 10 percent.

Ak sa hodlá zaradiť aj iná menšina do radu zákonom uznaných etnických skupín, musí podať predsedovi Celoštátnej volebnej komisie zbieracie hárky s podpismi aspoň 1000 voličov patriacich k danej menšine. Predseda Maďarskej akadémie vied sa má vyjadriť o existencii zákonných podmienok žiadosti.

Ako zaujímavosť by som pripomenul, že Židia sa toho času ohradili od zákonnej taxácie tým, že nie sú etnickou, ale konfesijnou menšinou. Prednedávnom isté židovské občianske organizácie iniciovali podpisovú akciu, ale nepozbieral sa potrebný počet podpisov. Vyše 1000 podpisov pozbierali Huni, ale v ich prípade Maďarská akadémia vied nepotvrdila existenciu vlastného jazyka, kultúry a spoločenstva. V súčasnosti sa hovorí o snahách samostatnej zákonnej identifikácie etnickej skupiny Bunevcov, ktorí tvoria súčasť chorvátskeho národa a tiež chorvátskej národnosti v Maďarsku.

A teraz niečo o kompetenciách menšinových samospráv, ktoré prevyšujú možnosti občianskej sféry. Je pravdou, že obe formácie sú právnické osoby, ale iba menšinová samospráva má nárok na štátnu dotáciu, určenú v rozpočtovom zákone. Menšinové samosprávy sa volia počas komunálnych a špeciálnych celoštátnych volieb pod dozorom štátnych volebných orgánov, takže ich legitimita je evidentná. (S výnimkou, keď sa porušuje alebo zneužíva zákon na etnobiznis, ale tu sa už urobili významné kroky zavedením volebnej listiny menšinových voličov a výlučným kandidovaním národnostných menšinových organizácií.)

Treba ešte dodať, že menšinové samosprávy sú ako partneri priradené k obecným, župným samosprávam a na najvyššej úrovni k vláde.

Pravda, ich váha je iná, ale v žiadnom prípade nie sú v podradenom stave. Ich zákonnú činnosť a hospodárenie sústavne sledujú kompetentné štátne kontrolné orgány. Pri takejto legitimitate a transparentnosti činnosti možno zabezpečiť menšinovým samosprávam aj zvýšené právomoci.

Miestne menšinové samosprávy majú po piatich poslancoch, zasadajú aspoň štyrikrát do roka a sami si určujú rozpočet, ktorý je súčasťou rozpočtu obecnej samosprávy. Predseda menšinovej samosprávy sa zúčastňuje s rokovacím právom na zasadnutiach – aj na uzavretých! – obecnej samosprávy. Má právo v ktorejkoľvek otázke, týkajúcej sa miestneho národnostného obyvateľstva, žiadať informácie, podať návrhy, iniciovať opatrenia, alebo vysloviť nesúhlas. Miestna samospráva bez jej súhlasu nemôže prijať nariadenie v oblasti miestneho národnostného školstva, médií, pestovania kultúrnych tradícií a kolektívneho používania jazyka. Je to vlastne právo veta, ktoré sa vzťahuje napríklad na vymenovanie, či odvolanie riaditeľa národnostnej školy, alebo aj na schválenie rozpočtu inštitúcie. Rozpočet školy je súčasťou rozpočtu osady, teda miestna menšinová samospráva môže teoreticky svojím vetovaním blokovať aj život celej osady. To je samozrejme veľká zodpovednosť, v praxi k tomu u nás ešte nedošlo. Ale viac príkladov už máme na to, že slovenská menšinová samospráva nesúhlasila so zlúčením slovenskej školy s maďarskou, lebo sa obávala, že zanikne slovenská výučba. Takto zachránila aj slovenskú národnostnú školu v Novom Meste pod Šiatrom, ktorú napokon vlni prevzala do prevádzky Celoštátna slovenská samospráva.

Najnovšie vypukol škandál v obci Mlynky, kde ako v jedinej osade tvoria Slováci aj štatisticky vyše polovicu obyvateľstva. Obecná samospráva chcela premiestniť slovenskú samosprávu a slovenský regionálny spolok z tzv. Slovenského domu do inej kancelárie. Slovenský zbor s tým nesúhlasil, ale keďže nešlo o nariadenie, právo veta nemal. Škandál prekročil aj štátne hranice, vyjadrila sa k nemu i slovenská vláda. Vyšetrowanie parlamentného ombudsmana odhalilo však ďalšie nezákonnosti, takže aféra a sebaobrana slovenskej samosprávy i spolkov pokračuje.

Miestne menšinové samosprávy majú právo aj na preberanie a zakladanie vlastných inštitúcií, dokonca aj škôl, ale finančné a technické podmienky na to nie sú zabezpečené. Vo vyše 20 prípadoch však prevzali od obecných samospráv prevádzkovanie dedinských múzeí a národopisných zbierok, v niektorých prípadoch dostali dokonca aj do majetku tieto budovy, ktoré – napríklad v Békešskej Čabe – prostredníctvom grantov pekne rozvíjajú.

Pri posledných voľbách bolo v Maďarsku zvolených spolu vyše dvetisíc miestnych a župných menšinových samospráv. My, Slováci, máme 116 obecných samospráv, z toho 14 v budapeštianskych obvodoch. Maďarsko má 19 žúp, v jedenástich z nich žijú Slováci, ale

len v piatich župách sa založilo aspoň 10 miestnych slovenských samospráv, takže tu sa mohli voliť v roku 2006 aj deväťčlenné zbory župných slovenských samospráv. Tieto novozvolené zbory si ešte hľadajú svoje miesto, ani ich financovanie nie je dostatočne vyriešené. Okrem spomenutých právomocí miestnych zborov môžu disponovať kompetenciami v oblasti školstva na strednom stupni, stredoškolských internátov a verejných služieb obvodného rázu. Tu treba dodať, že Slovenská samospráva Budapešti ako teritoriálna samospráva funguje od počiatku, teda už štvrtý štvorročný volebný cyklus a vyvíja veľmi pestrú a bohatú kultúrnu činnosť.

Celoštátnych menšinových samospráv je podľa počtu národných a etnických menšín trinásť. Počet poslancov ich valných zhromaždení sa pohybuje podľa počtu miestnych samospráv medzi 15-53 členmi. Valné zhromaždenie CSS má 39 poslancov. Aj keď úlohy, možnosti a dotácie vyplývajúce z rôznorodého počtu menšín sú v prípade celoštátnych samospráv rôzne, ich zákonné kompetencie sú rovnaké. Sú akýmisi menšinovými parlamentmi. Prislúchajú im všetky právomoci – samozrejme v celoštátnom rozsahu – o ktorých som hovoril v prípade miestnych a teritoriálnych samospráv. Majú navyše právo určiť symboly a štátne sviatky danej národnosti, zakladať inštitúcie s celoštátnou pôsobnosťou, pripomienkovať právne normy, týkajúce sa národnosti už v prípravnej fáze. V oblasti školstva – keďže slovenská národnosť disponuje školským systémom – má CSS právo súhlasu pri vytváraní základnej náplne slovenského školstva v Maďarsku. Zúčastňuje sa na odbornej kontrole školských zariadení, kde prebieha výučba slovenčiny, od základných škôl až po univerzity. Schvaľuje vydavateľský plán národnostných učebníc ministerstva školstva. V týchto úlohách popri vlastnom školskom výbore samosprávy hrá dôležitú úlohu aj tzv. Celoštátny menšinový výbor, ktorý je poradným orgánom ministerstva školstva a do ktorého delegujú členov i celoštátne menšinové samosprávy.

Podobná komisia s názvom Národnostná rada pre kultúru fungovala aj pri ministerstve kultúry, ktoré je teraz zlúčené so školským rezortom. Súčasne sa obnovuje niekdajšie Národnostné informatické kolégium pri ministerstve hospodárstva, ktoré pred niekoľkými rokmi zabezpečilo počítače s patričným príslušenstvom a napojením na internet vyše polovici miestnych slovenských samospráv. Podľa mediálneho zákona celoštátne samosprávy majú právo spoločne delegovať svojich zástupcov aj do kuratórií dvoch verejnoprávných televízií a rozhlasu.

Ale skôr, než by som pokračoval vo vymenúvaní týchto mimoriadne dôležitých zborov z hľadiska účasti na rozhodovaní, niekoľko slov o nemenej dôležitej príprave zákonov a vládnych či rezortných nariadení. Spravidla máme možnosť pripomienkovať návrhy rôznych zákonov

a nariadení, problém býva s krátkym časovým intervalom, určeným na tento proces. Už viac rokov však nedostávame na pripomienkovanie návrh zákona o štátnom rozpočte, ktorý sa nás samozrejme živelne týka.

Pripomienkujeme aj plnenie medzinárodných dohôd, alebo sa na ich plnení priamo zúčastňujeme. Na základe Zmluvy medzi Maďarskou republikou a Slovenskou republikou o dobrých susedských vzťahoch a priateľskej spolupráci, podpísanej v roku 1995, pracuje desať medzivládnych a medzirezortných zmiešaných komisií v oblasti školstva, kultúry, hospodárskej, pohraničnej spolupráce a podobne. V polovici z nich máme zastúpenie. Samozrejme aj v tej prvej medzi rovnoprávnymi, v Slovensko-maďarskej zmiešanej komisii pre záležitosti menšín, ktorej, okrem iného, môžeme ďakovať aj za obnovenie dvoch našich škôl a teraz pracujeme na tretej. Podobné zmiešané menšinové komisie pracujú aj v maďarsko-rumunskom, ukrajinskom, srbskom, chorvátskom a slovinskom zložení.

Zúčastňujeme sa taktiež na pripomienkovaní hlásení a štátnych správ, ktoré podáva Maďarská republika o plnení záväzkov z ratifikovaných medzinárodných dokumentov, najmä Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov a Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín Rady Európy.

Národnostný zákon toho času trochu hmlisto naznačoval aj možnosť vytvárania tzv. kultúrnej autonómie menšín. Malo to znamenať preberanie, zakladanie a prevádzkovanie vlastných inštitúcií, predovšetkým na poli kultúry a školstva. Právne a finančné podmienky boli na to zabezpečené až po desiatich rokoch, ale potom sa tento proces rapídne zefektívnil. V súčasnosti prevádzkuje 13 celoštátnych menšinových samospráv asi 40 rôznych inštitúcií a s netajenou hrdosťou môžeme konštatovať, že spomedzi nich je každá štvrtá slovenská.

V našich troch školách – ktoré sme prevzali buď už kvôli spomínanej záchrane, alebo preto, aby sme zabezpečili ich nehatený rozvoj – sa učí vyše 700 detí a pracuje 150 zamestnancov. Máme noviny, divadelný súbor, výskumný ústav, dokumentačné, osvetové a pedagogické metodické stredisko, ako aj hospodársku spoločnosť Legatum, ktorá hlavne odborne a finančne napomáha miestnym slovenským samosprávam v prevádzkovaní obecných múzeí a národopisných zbierok. Pre znázornenie týchto obrovských zmien by som poznamenal, že pred deviatimi rokmi, keď sme nemali ani jedinú inštitúciu, ročný rozpočet Celoštátnej slovenskej samosprávy bol okolo 50 miliónov forintov (200 tisíc EUR) a náš tohoročný finančný plán presahuje 920 miliónov forintov (3,68 milióna EUR). Je to vyše osemnásobný vzrast, čo pre úrad CSS s prakticky nezmeneným počtom 10 zamestnancov znamená nemalú úlohu.

Musíme sa snažiť o ďalšie zlepšovanie našich finančných a osobných podmienok, k čomu nám môže dopomôcť aj neustále zvyšovanie úrovne participácie v rozhodovaní na politickom a hospodárskom dianí v krajine. V súčasnosti pracujeme v troch pracovných skupinách pri Úrade vlády, aby sme dosiahli riešenie parlamentného zastúpenia menšín, čím najvýhodnejšiu novelu menšinového zákona, zlepšenie financovania našich novín a menšinovej sféry vôbec.

Uvedomujeme si, že bez ďalšieho zlepšovania a zvyšovania našej účasti na rozhodovaní vo vyšších sférach to nepôjde. Ale sme si vedomí aj toho, že sme si už vybudovali dôležitý segment nášho života, sieť vlastných slovenských inštitúcií, kde už nejde iba o participáciu. Tu rozhodujeme v našich veciach už my sami! Vďaka v prvom rade Zákonu o právach národných a etnických menšín z roku 1993.

POLSKÁ NÁRODNOSTNÍ MENŠINA V ČESKÉ REPUBLICE – PŘÍLEŽITOST KE VZNIKU KULTURNÍHO MOSTU

GRZEGORZ GAŚSIOR

Problém polské menšiny v České republice sahá do roku 1920, kdy k tehdejšímu Československu byla připojena část území historického knížectví těšínského, se zde žijící 120-tisícovou polskou komunitou. Tehdy v polské terminologii vznikl pojem „Zaolzie“ – odvozen od názvu řeky Olzy, na které byla částečně ustanovena nová hranice.

Slovo „Zaolzie“ zohledňuje polskou perspektivu. V české terminologii neexistuje přesný ekvivalent. Pojem „Těšínsko“ se neomezuje pouze do území dvou historických okresů Fryštát a Český Těšín, obývaných soustředěnou polskou domorodou komunitou. Těšínsko je především prostorem kulturního pohlavní Čechů a Poláků, doposud

však neplní úlohu kulturního mostu. Bránily tomu tragické události, které během 20. století postihly tento region, a vzpomínky na vzájemné křivdy. Vědomí obyvatel kraje a postupující asimilace pramenily z častých změn hranic a národnostní politiky střídajících se vlád.

V roce 1938 „Zaolzie“ bylo připojeno k Polsku, rok na to po útoku III. Říše na Rzeczpospolitou, bylo přičleněno přímo k Německu. Stejně jako na jiných územích Polska přivtělených k Říši nacisté přijali národnostní politiku směřující k úplnému odstranění Poláků cestou vysídlení, fyzické likvidace a germanizace. V situaci ohrožení (život, ztráty majetku nebo uvěznění) velká část obyvatelstva Těšínska se hlásila k nově zavedené národnosti slezské, a později pod nátlakem byla nucena přijmout volkslistu. Cílem okupační politiky bylo získat „kanonenfutur“ pro wehrmacht. Po ukončení 2. světové války, kdy Těšínsko znovu připadlo Československu, podstatná část dříve polského obyvatelstva se začala hlásit k české národnosti, což bylo důsledkem psychologicky pochopitelného konformismu a zoufalství v podmínkách stále měnících se hranic a vlád a při touze po odvetě ze strany některých českých politických sil a veřejného mínění, která tehdy existovala. Větší část polských majetků z doby I. republiky (během německé okupace zabavena Němci) byla konfiskována na základě Benešových dekretů. Polské politické strany neměly možnost obnovení své činnosti a z československých stran jedině Komunistická strana Československa zohledňovala ve svém programu polskou menšinu. Mnoho Poláků vidělo v KSČ jediného garanta své budoucí existence. Během komunistického režimu polská národnostní menšina fungovala v rámci Polského kulturně-osvětového svazu (Polski Związek Kulturalno-Oświatowy), který byl pod plnou kontrolou KSČ. K zastavení asimilace to nevedlo.

Oba totalitní systémy – nacistický a komunistický – měly destruktivní vliv na vnitřní poměry v polské společnosti na Těšínsku. Nevytvořily podmínky pro vznik kulturního mostu a prostor pro výměnu myšlenek. Během období oficiálního internacionalismu potlačené vzájemné předsudky znovu ožily po roce 1989. Stále přetrvávající dvě pravdy o minulosti, nechota ji společně poznávat, nechápání a nenaslouchání druhé strany, neustále odmítavé postoje k různým nárokům se často skrývají pod povrchem, při zdánlivě korektním spoluzití obou národností v regionu. Historická debata neexistuje. Obě skupiny alergicky reagují na hlas druhé strany – neuznávají jeho smysl. Vědomosti o dějinách regionu obyvatelstvu nejsou známy. Přitom většině obyvatelstva regionu je cizí historický kontext. Staré konflikty a křivdy se odrážejí v dnešních stereotypch a předsudcích, nezakládajících se na řádné informovanosti a vědomí společných kořenů. Početné přistěhované obyvatelstvo a mladší generace jsou lhostejní k historii. Nevědomě

jsou však zatíženi minulostí, která je dohání a zastihuje nepřipravené stavět se korektně a vstřícně k těžkým problémům vůči jiné kultuře.

Po roce 1989 na Těšínsku vznikly nebo obnovily svou činnost různorodé polské zájmové organizace. Polská menšina konečně může využívat demokratická práva a rozvíjet svou aktivitu samostatně, bez svírající kontroly všemocné strany. Demokracie však zastihla polskou menšinu velmi oslabenou a nepřipravenou čelit prohlubující se asimilaci. Dnes k polské národnosti na Těšínsku se hlásí pouze třicettisíc obyvatel. Snad teprve teď, po uplynutí nějaké doby od změny politického zřízení, přichází doba na kritickou úvahu a položení si otázky o úloze polské menšiny v České republice. Nelze zvrátit dějinný vývoj a odčinit bolestné události z minulosti, nejde je také zamést pod koberec. Když už došlo ke vzniku problému polské menšiny, není třeba ho pojmát jako zátěž, ale lze spatřovat v něm úplně novou kvalitu. Není to možné bez jisté změny ve způsobu myšlení na obou stranách. Především menšina ve snaze o zajištění své existence v budoucnosti musí znova určit svůj postoj. Nelze uskutečňovat vzájemnou diskusi na základě vznášení nároků a nekompromisního mravního nátlaku. Je nutno se otevřít na majoritní společnost a usilovat o pochopení její názorů a postojů vůči polské menšině. Naslouchat také hlasu majority a projevit zájem o její historii a problémy. Bez těchto předpokladů nemůže být řeč o dialogu a vzájemném pochopení. Je třeba kriticky hodnotit vlastní minulost a spáchané chyby a všimnout si křivd, jaké potkaly jiné obyvatele kraje. Uzavírání se ve vlastní skupině hrozí ztrátou kontaktu s vlastní mládeží, která nezažila dávné tragédie a nechápe příčiny zaujatosti. Jí přitahuje globalizovaný svět vyznačující jiné směry – otevřený a atraktivní. Jednou z důležitějších oblastí, ve které jsou největší nedostatky, je již zmiňovaný problém historického povědomí. Objektivní pochopení společných dějin tvoří základ dobrého soužití a vzájemného porozumění.

V posledních letech v Těšínském Slezsku se objevilo několik nápadů, ve velké míře uskutečňovaných právě příslušníky polské menšiny. Jedním z nich jsou například jednou za měsíc pořádané osvětovou radou při Hlavním výboru PZKO velmi přínosné přednášky vynikajících polských a českých vědců (hlavně z humanitních oborů) z kraje, ale i z dalších končin. Problémem této Mezigenerační regionální univerzity (Międzygeneracyjny Uniwersytet Regionalny, MUR) je však zatím malá návštěvnost a minimální zájem ze strany mladé a střední generace. Především studenti vysokých a středních škol by měli být povzbuzováni k účasti v tomto programu a k účasti ve výměně myšlenek, což vytváří předpoklady k jejich zapojení do života občanské společnosti.

K dalším iniciativám patří dva projekty spolufinancované Euroregionem

Śląsk Cieszyński – Těšínské Slezsko v rámci fondu mikroprojektů Interreg IIIA. Prvním je společný projekt Kongresu Poláků v České republice a Księżnicy Cieszyńskiej „Společné prameny – Wspólne Źródła“, jehož cílem je podporovat transhraniční historický výzkum a regionální edukaci. V rámci toho od 2004 vychází série pramenů „Bibliotheca Tessinensis“ ve dvou podsériích – „Series Polonica“, kterou vydává Księżnica Cieszyńska a „Series Bohemica“, kterou uskutěčňuje Dokumentační centrum Kongresu Poláků v ČR. Dosud byly publikovány následující svazky:

- *Materiały genealogiczno-heraldyczne do dziejów szlachty księstwa cieszyńskiego / Leopold Jan Szersznik ; wydał Wacław Gojniczek, Cieszyn 2004.*

- *Stát, církve a národ v československé části Těšínského Slezska (1945-1953) / editor Józef Szymeczek, Český Těšín 2004.*

- *Zaolzie w świetle szyfrogramów polskiej placówki dyplomatycznej w Pradze oraz Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie 1945-1949, pod red. J. Friedla, Czeski Cieszyn 2007.*

- *A. Kauffmann, Gedenkbuch der Stadt Teschen, Cieszyn 2007.*

Tyto publikace vykračují mimo otázky života Poláků v Těšínském Slezsku – jejich obsahem jsou univerzální hodnoty. Ukazují mnohokulturnost regionu a bohatství jeho dědictví.

Druhým projektem, který získal podporu Euroregionu Śląsk Cieszyński – Těšínské Slezsko je „XX wiek na Zaolziu – XX. století na Těšínsku“. Je realizován ve spolupráci Kongresu Poláků v ČR, Księżnicy Cieszyńskiej a Ośrodka KARTA se sídlem ve Varšavě. Bezprostředním cílem projektu je zachovat a zachránit před zapomenutím vzpomínky nejstarších obyvatel regionu pomocí metody „oral history“, zachycující celoživotní příběhy pamětníků. V rámci projektu jsou nahrávány osoby, které reprezentují různé národnosti, náboženství, společenský původ, povolání a historické zkušenosti. Předsevzetí vyžaduje překonávání vzájemné nedůvěry, bariéry, které bránily uskutečnit podobný projekt v minulosti.

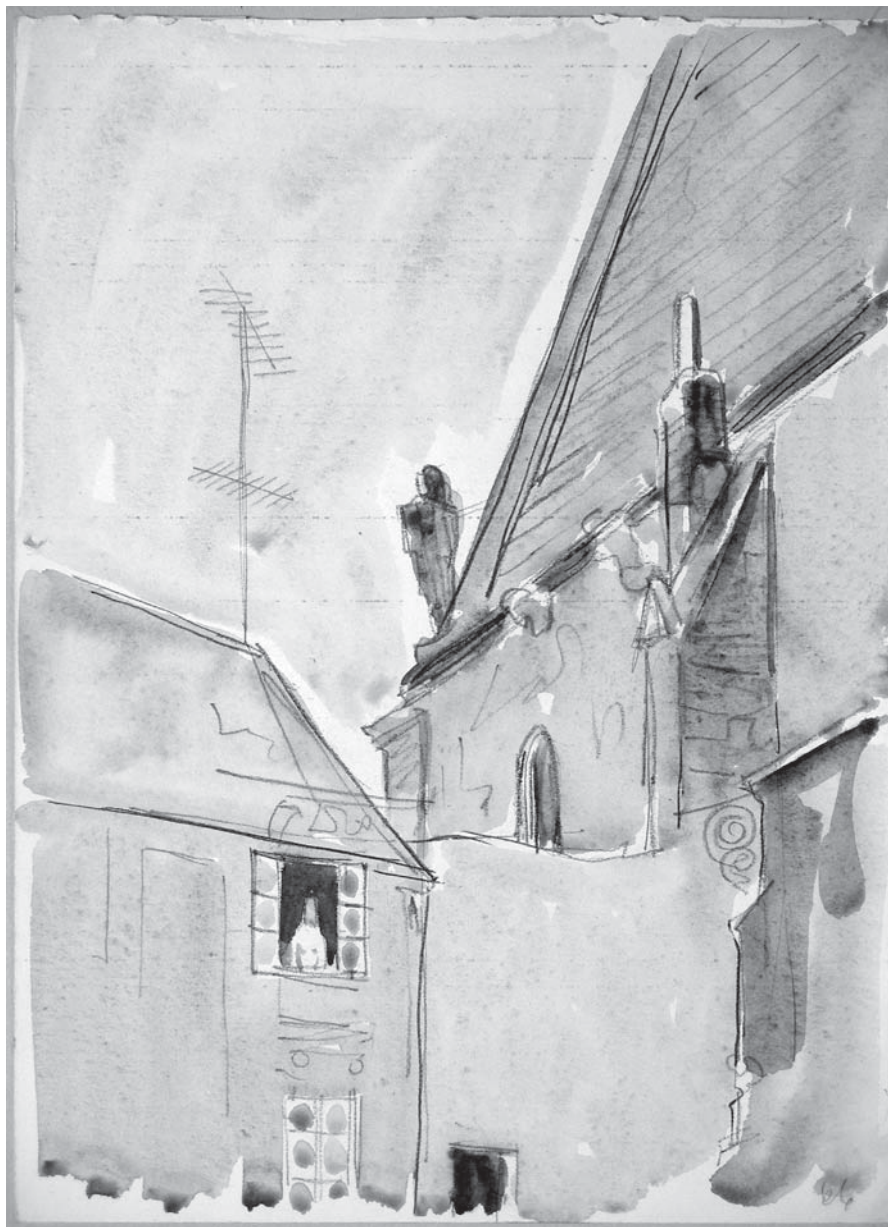
Právě „Zaolzie“ je velmi atraktivním objektem výzkumu pro „oral history“ vzhledem k tomu, že tu žijí představitelé různých národů a různého původu. Kromě rozdílů národnostních mezi Poláky a Čechy (do roku 1945 také Němci), existuje také skupina lidí nazývajících se Slezany, což není vždycky totožné s chápáním této identity jako pocitu příslušnosti k samostatné slezské národnosti.

Vzpomínky nahrávané metodou „oral history“ jsou archivovány v Domu Spotkań z Historią Ośrodka KARTA ve Varšavě a Dokumentačním centru Kongresu Poláků v ČR a jsou jedinečným pramenem k poznání světa prožívaného místním obyvatelstvem. Není cílem projektu omezit se na zachycení jen polského pohledu, nýbrž na celé

bohatství a zkušenosti obyvatel Těšínska. Cílem je ukázat mikroregion, ve kterém koexistují představitelé různých kultur.

Oba zmiňované projekty jsou zaměřeny k ochraně a propagaci historického dědictví Těšínského Slezska a vytváření pocitu sounáležitosti k regionální identitě na základě svědomité znalosti tématu, k odstranění stereotypů a předsudků. Všechny tyto iniciativy znamenají novou kvalitu v působnosti místních menšinových středisek a dovoluji mít naději na to, že činnost polské národnostní menšiny může být přínosem ke kulturnímu spojení Poláků a Čechů a stanovit tak inspirující prvek pro většinovou společnost.

Je to všechno teprve začátek dlouhé cesty k budování porozumění a hrdosti na svůj region. Snad jestli se povede, Těšínské Slezsko bude moci sloužit jako příklad pro jiné pohraniční nebo národnostně smíšené oblasti Střední Evropy.

tvorba

NAŠEPKANIE K ŠEPKÁROVI

ANTON BALÁŽ

Peter Krištúfek (1973) je výrazným predstaviteľom mladej prozaickej generácie v súčasnej slovenskej literatúre. Absolvent filmovej a televíznej réžie na VŠMU v Bratislave, ktorý nakrútil viac ako dvadsať autorských dokumentárnych filmov, kratšie hrané filmy *Noci na slnku* a *Aký nádherný svet*, v súčasnosti realizuje celovečerný dokumentárny film o legendárnom slovenskom hudobníkovi Dežovi Ursínym a pripravuje sa na nakrúcanie celovečerného filmu podľa vlastného scenára *Viditeľný svet*. Krištúfek je zároveň autorom troch prozaických diel, dvoch kníh poviedok *Nepresné miesto* a *Volným okom* a novely *Hviezda vystrihnutého záberu*. Aj pre ne je charakteristické filmové videnie, ozvlášťňuje ich práca s tajomstvom, ich postavy sú ľudia z okraja spoločnosti a ich príbehy sa často odohrávajú na hrane sna a skutočnosti. *Našepkávač* je prvým autorovým románom a uvádza nás do menej viditeľného sveta politických manipulácií, v originálnom príbehu divadelného našepkávača nastavuje groteskné zrkadlo súčasnosti s jej krutými realitami show i neprekonanou a nestrávenou nostalgiou po časoch KOMU-SHOPU. Román bude iste patriť k objavom pôvodnej literárnej tvorby na Slovensku v roku 2008.

ŠEPKÁR

PETER KRIŠTÚFEK

(ÚRYVKY Z ROMÁNU)

Byt, v ktorom Krištof býval, bol celkom veľký, ale priestor v ňom zmenšovali predmety, čo v obrovských množstvách nakupovala jeho matka. Pri dlhoročnom stoickom a uvážlivom pohľade na všetky tie košele z polyesteru, lampy s bakelitovými tienidlami, keramické zvieratá a plastové popolníky, Krištof postupne uveril v existenciu akéhosi zvláštneho miesta, ktoré je nevyčerpatelným zdrojom podobných výtvorov.

119

Z KRIŠTÚFKOVHO PRIPRAVOVANÉHO ROMÁNU

Raz – keď matka odcestovala do kúpeľov – vzal kľúče od jej bytu a kompletne ho prehľadal. Nazrel do každej zásuvky, pod posteľ, aj do skríň, obrátil naruby pivnicu a komoru, pozeral za obrazy a zrkadlá, či sa tam neskrýva nenápadný trezor, prezrel škáry medzi parketami, preklepal steny, zroloval koberce... Ale bez úspechu. Nenašiel žiadne tajné zásoby. Nič.

Zlomilo ho to.

Uveril v existenciu KOMU-SHOPU.

Iné vysvetlenie si jednoducho nevedel predstaviť.

Podľa Krištofových predstáv to musel byť špeciálny tajný obchod, možno bývalá diplomatická predajňa... ktovie? Proste jediné miesto, kde sa ešte dali kúpiť staré dobré socialistické výrobky, aké už inde vymizli z pultov akoby sa po nich zlahla zem.

Nikdy sa na to matky neodvážil spýtať, keď videl, že nadšene čaká so žiariacimi očami a s prstom na zvončeku ako malé dievčatko, a s márne potláčaným nadšením drží v ruke ďalší uterák s modrobielym vzorom jeleňov v ruji alebo ďalšie sivé tesilové nohavice. Okrem toho si bol stopercentne istý, že je viazaná prísnymlčaním, takže na priamu otázku by sa určite len nechápavo usmievala a nakoniec by všetko zahovorila. Postupne sa s tým zmieril, naučil sa s týmito predmetmi žiť, ba v poslednej fáze sa mu naozaj začali páčiť.

Párkrát sa aj pokúšal svoju matku na ceste do KOMU-SHOPU sledovať, ale zvyčajne sa mu beznádejne stratila v dave. Už-už mal pocit, že ho odhalil, ale nakoniec sa z toho vyklul zelovoc alebo obchod so starožitnosťami.

Jedného dňa bol Krištof zrazu celkom blízko. Sledoval matku asi hodinu. Chodila po uliciach stále dookola už tak dlho, že to celé nedávalo zmysel. Ibaže by sa chcela niekoho striasť. Neustále sa obzerala. A potom v istej chvíli zastala pred veľkou železnou bránou a urobila krok k nej... Obzrela sa. Zaváhala.

Zvrtla sa a rýchlym krokom odišla preč.

Krištof si bránu pozorne prezrel. Nič zvláštne na nej nevidel. Chcel vojsť dnu, ale bola zamknutá. Priečelie nad vchodom zdobila ošúchaná freska s robotníkom a roľníčkou na pozadí zapadajúceho slnka, za nimi sa týčili komíny a zvlnené pole žal sotva viditeľný kombajn. Celý výjav ožarovala veľká hviezda, ktorá podľa všetkého kedysi mala červenú farbu. Fresku takmer nebolo vidieť. Po celom meste zostalo takýchto zabudnutých reliéfov ešte stále dosť. Vojaci Ludovej armády, robotníci so zaťatými päťami, šťastní pionieri...

Krištof hodil rukou, zvrtol sa a šiel preč. Potom mu postupne došlo, že to všetko bol asi len zastierací manéver. Matka teraz určite veselo nakupuje v pravom KOMU-SHOPE a teší sa, ako ho dostala! Chcel sa ešte za ňou rozbehnúť, ale rozmyslel si to. Možno mal byť opatrnejší. Asi niečo vytušila.

• • •

Pondelky v divadle nebývali nijako zvlášť hrozné, skôr naopak. Ibaže v ten pondelok sa stalo niečo, čo Krištofa vážne znepokojilo.

Po skúške si zbehol do bufetu po kávu – vyvádzali tam herci poprezliekaní za ženy, vykrikovali jeden cez druhého repliky, plieskali sa po obnažených rukách a stehnách - a keď sa vracal do šepkárskej mušle, neopatrne strčil do stojana. Ten voľným pádom stiahol so sebou všetko, čo mu stálo v ceste. Boli to zväčša scenáre. V mihu sekundy pokrývala dlážku kopa papiera.

Krištof nebol poverčivý, i keď za tie roky v divadle sa na vás všeličo nalepí. Napríklad ako šepkár nikdy nepľul ani nekopal hercov pred predstavením pre šťastie. Nerobilo sa to. Také niečo prinášalo vraj smolu. Na javisku nikdy nejedol, na skúškach netlieskal a pokiaľ scenár, nedajbože, niekedy spadol na zem, zodvihol ho, oprášil a sadol si naň. To vraj malo zaručene pomôcť.

No ale čo s takouto kopou? Premýšľal, či to bude mať nejaké vážne následky. Pomalými pohybmi sa pustil do zbierania.

Zrazu začul ostré pískanie spätnej väzby a tupé údery. Nieкто zrejme na javisku neopatrne držal mikrofón. Keď sa Krištof mimovoľne pozrel hore, videl iba podvozok dlhého auta. Tento nezvyčajný úkaz ho natoľko zaujal, že sa postavil na stoličku a vystrčil cez otvor šepkárskej mušle hlavu.

Auto stálo zaparkované v strede pódia. Bola to veľká naleštená limuzína. Na zadnom sedadle sedel tučný muž v obleku a silne sa potil. Nervózný zvukár mu práve ukazoval, z akej vzdialenosti treba hovoriť do mikrofónu. Potom mu ho strčil do ruky a rýchlo odbehol do zákulisia. Poloprázdne hľadisko očakávalo, čo potiaci sa muž povie.

Muž habkal nejaké slová ako - *odvaha... česť... hrdinovia... pravda... zodpovednosť... láska... prosperita...* – v tomto, alebo v inom poradí. Koniec-koncov, na tom ani nezáležalo. Vyzeralo to, akoby si nevedel spomenúť na nejaký text. A preto sa z neho rinul pot.

Diváci sa evidentne nudili a roztržito zízali do prázdna ako keby ktosi medzitým nečakane vyhlásil prestávku.

Krištof nemal rád potiacich sa ľudí. Pot mu bol odporný už od detstva. Tú masťnú, mazľavú, páchnucu tekutinu neznášal. Vždy, keď videl potiaceho sa človeka, chytala ho úzkosť, ktorá neskôr prerástla do paniky. Niekedy dokonca nemohol potlačiť nutkanie a zvracal. Pre tento účel všade so sebou nosil zopár papierových vreciek z lietadla, ktoré si ako suveníry z cesty do Moskvy priniesla jeho matka.

Teraz ho však chytil naozajstný des. Krištof horúčkovo premýšľal. Vôbec nevedel, že už začalo predstavenie! Veď nie je ani sedem! Alebo mu idú zle hodinky?! Počkať – dnes sa predsa nemalo hrať!

Asi zase na niečo zabudol. Kde len môže byť ten scenár? A čo to je vôbec za hru?! Chaoticky sa hrabal v papieroch rozhádzaných po zemi. Toto ešte nezažil! V strese mu nič neschádzalo na rozum. Mal totálne okno.

Žalúdok mu zvieralo ako v zlom sne, v takom, čo sa zvyčajne sníva pred premiérou: herec nevie repliku a vy mu nemôžete našepkať, pretože ste sa práve stratili v texte, ba čo viac – ani za nič na svete si nevieťe spomenúť, aká hra sa to, dopekla, vlastne hrá! Ten sen sa mu sníval v rozličných obmenách a variantách. V mnohých prípadoch bol aj hercom na javisku on sám.

Lenže toto nebol sen.

Tučný spotený muž zatiaľ ešte vyplul niečo ako – *nádej... sloboda... zmierenie...* – vyzeralo to tak, že sa premenil na telnatú rybu, uväznenú vo veľkom sklenenom akváriu. Pozoruje ju huf ľudí a ona z úst vypúšťa len bezmocné veľké bubliny. Iba bubliny. Nič viac.

Krištof sa snažil aspoň trochu upokojiť. Prudko dýchal a neustále si opakoval, že je predsa profesionál a musí vedieť zachrániť akúkoľvek situáciu vo svojom divadle. Oči mu behali zo strany na stranu. Viditeľne sa triasol.

Muž zatiaľ opakoval do mikrofónu – *spravodlivosť... spravodlivosť predovšetkým... spravodlivosť...*

Vzdych preťal tlmený zvuk. Šepot. V trápnom tichu určený len pre uši jediného človeka. Človeka, ktorý sa potil vo veľkom aute.

„Nebyť k ničomu, klamať svojho blízkeho, nedodržať dané slovo, byť darebákom a klamať!“

Muž v aute prekvapene zbystril sluch. Prestal rozprávať úplne.

„Nebyť k ničomu, klamať svojho blížneho...“ znel nástojčivo hlas.

V hľadisku sa niekto zasmial, potom aj iný, ktosi začal polohlasom rozprávať, v diaľke ďalší kýchol. Zvuky rástli a naplnili celé divadlo chaosom.

„Nebyť k ničomu...“

„Nebyť k ničomu, klamať svojho blížneho...“ začal spočiatku zadŕhavo, potom čoraz menej váhavo opakovať spotený muž. Nemal inú možnosť. „Nedodržať dané slovo, byť... byť darebákom a klamať...!“

Sála pomaly tichla.

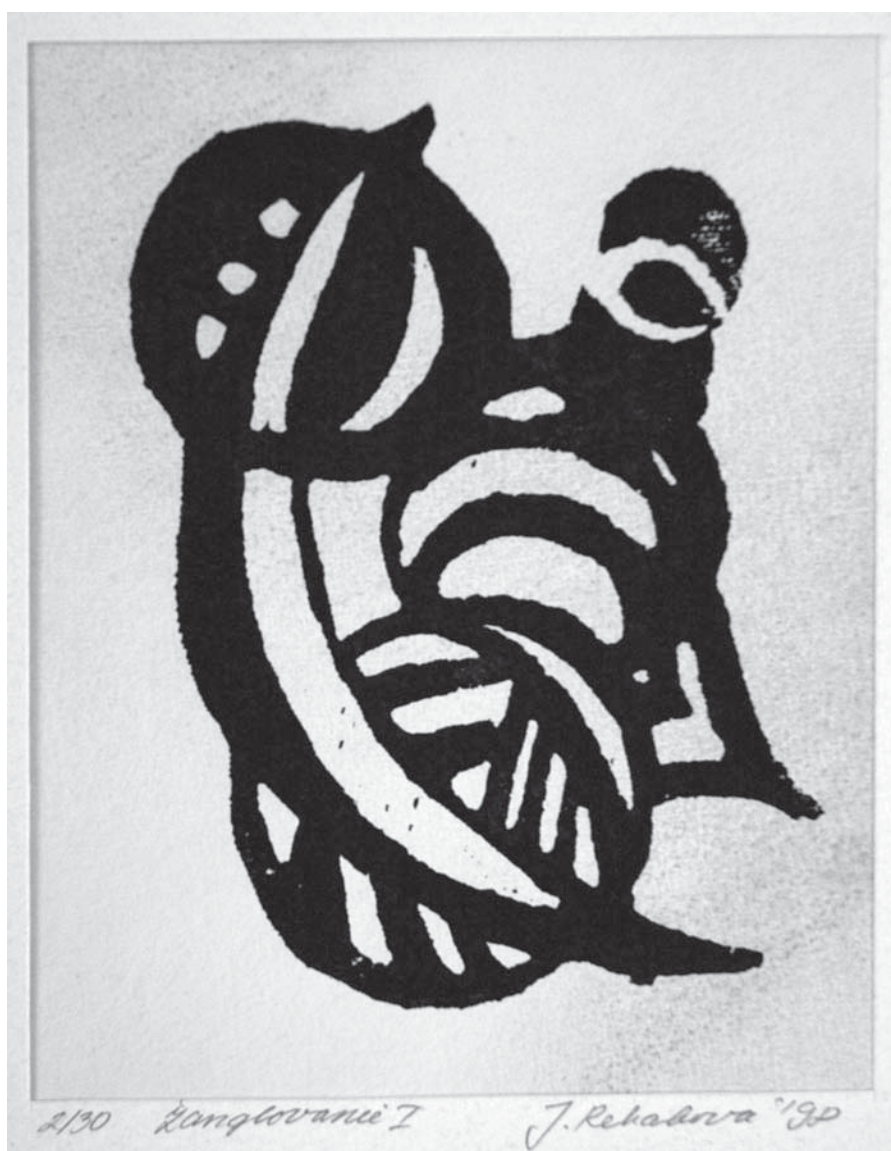
„To je túžba veľkých postáv tohoto zlorečeného sveta!!“ sipel Krištof.

Ktovie prečo natrafil práve na scenár *Hamleta*. Ten jediný totiž nespadol na zem. Krištof ním mal podložený kvetináč s obľúbeným kaktusom. Práve kvitol.

„To je túžba veľkých postáv tohoto zlorečeného sveta!“

„Kto sú títo ľudia?“

„Kto sú títo ľudia?“ opakoval tučný muž.

„Odkiaľ prichádzajú? Z akého sú cesta?“

„Odkiaľ prichádzajú? Z akého sú cesta?“

„Len sa dobre pozrite...“

„Len sa dobre pozrite! Čo myslíte, že robia? Pripínajú si vyznamenania! Dvere k hostinám nenávisťi sú stále dokorán, vyčerpaná zem sa pokrýva mŕtvym drevom šibeníc, krv tých, ktorých vy nazývate spravodlivými, zdobí ešte múry sveta! A čo robia oni? Oni si pripínajú vyznamenania! Radujte sa, budete mať svoje slávnostné reči. Pozor, tí, ktorí píšú históriu, sa vracajú! Budeme sa zaoberať hrdinami!“ opakoval muž v limuzíne do ticha, ktoré ovládlo vzduch. Všetci prekvapene počúvali.

„Je spravodlivosť...“

„Je spravodlivosť tá, čo ma znechutila. Áno, vy začnite znovu. Ale to už nie je moja záležitosť. Nepočítajte so mnou ako s dokonalým vinníkom, melanchólia nie je mojou cnosťou.“

„Áno, odchádzam...“

„Áno, ale nejasajte, som sám so sebou spokojný. Aj tu sme dobre pracovali. Mám rád rozruch, ktorý sa robí okolo môjho mena, a viem teraz, že na mňa nezabudnete! Pozrite sa na mňa...!“

Tu Krištofovi chýbal kus textu. Zrejme ho omylom vytrhol, keď si potreboval zapísať telefónne číslo. Alebo odložiť žuvačku. Alebo z nejakého iného dôvodu.

„Pozrite sa na mňa...“ zopakoval ešte raz muž v limuzíne. Chvíľu váhal a potom ukončil: „Pozrite sa na mňa!“

Vzduch naplnilo ticho, ktoré trvalo pár sekúnd. Potom sa ozval prekvapený potlesk. Dvere limuzíny sa zatvorili. Kolesá sa mäkko rozbehli a sunuli auto popod klesajúcu oponu preč.

Krištof si vydýchol. Upokojil sa a teraz už len spokojne načúval. Potlesk. Tento zvuk mal naozaj rád. Pravdupovediac – bol to jeho najobľúbenejší zvuk zo všetkých. Krištofa zaplavovalo šťastie.

Všetko dobre dopadlo.

Vďaka nemu.

Niekoľko ďalších dní Krištof pocítoval zvláštne mrazenie v zátylku. Netušil, čo to môže byť. Pomaly si prechádzal rukou po hladkej koži až zašiel do vlasov. Neprestávalo to. Akoby mu tam niekto pritláčal ľadový prst. Niekedy slabšie, inokedy silnejšie.

Najmä keď kráčal po ulici. Alebo stál v obchode.

A potom si všimol to auto. Vyzeralo ako všetky ostatné, naozaj sa ničím neodlišovalo. Ibaže ho spozoroval raz pred domom, raz pred divadlom... Potichu stálo pri krajnici so zapnutým motorom, keď išiel navštíviť matku...

Niekedy z auta vystúpil vysoký muž a fajčil cigaretu. Správal sa

nenútene, ale Krištofovi sa zdalo, že ho nenápadne, po oku sleduje.

Inokedy muž kráčal za ním, keď šiel na autobusovú zastávku. Akonáhle sa Krištof obrátil, muž predstieral, že ho zaujalo niečo vo výklade niektorého z obchodov. Alebo zodvihol psie hovno a zabalil ho do papierovej vreckovky a hodil do kontajnera.

Takto to išlo niekoľko dní. Krištof si postupne vysokého muža prestal všímať. Zvykol si naňho, akoby nejakým zvláštnym spôsobom k sebe patrili. Možnože je to nejaký blázon, no zdá sa, že našťastie nie je nebezpečný. Nech si teda chodí kade chce.

Antigonu nikdy nemal rád. Herci sa neustále plietli, kradli si repliky, menili slová a nakoniec zostalo na ňom, aby to všetko dal do poriadku.

Keď cez prestávku vo svojej mušli pod javiskom lovil mince z kvetináča, aby zašiel do bufetu na rande s Oidipom, ktorý si chcel ešte poslednýkrát zbehnúť text dlhého monológu, za jeho chrptom sa niečo pohlo. Bol to čudný zvuk. Niečo ako krátke pískanie. Dvere za ním ústili na chodbu, ktorá viedla k bočnému vchodu. Krištof sa obzrel, ale nič nevidel.

Znovu sa sklonil nad kvetináč. Vtom sa to ozvalo zas. Krištof sa započúval. Pomalým, opatrným krokom vyšiel von a rozliadol sa. Chodba bola prázdna. Bočným vchodom zvyčajne nosili kulisy na javisko a väčšinou ho zamykali. Teraz boli dvere dokorán. Podišiel k nim a zastal na prvom schode.

Na ulici stála veľká limuzína so zhasnutými svetlami. Čakala.

Metalízované dvere sa otvorili. V hĺbke interiéru nejasne vytušil postavu. Z tmy sa oddelila práve pohybom, ktorý ho pozýval dnu.

„Bolo to dobré, stavec! Kto, kurva, vlastne si?“

„Som... šššep-šep-pkár...“

„Héj? A ako to, že si vedel tak rýchlo zareagovať?“

Krištof preglgol. Zaváhal.

„Nuž, pane, človek nikdy nevie. To je moja životná zásada, ak dovoľte, pane, aby som mohol mať zásady.“

„Čo sú to, kurva, za reči?! Myslíš si, že som úplný debil?!“

„Hovoríte až neuveriteľnú nepravdu, keď tvrdíte, že si vás nevážim. Je pravda, že som si nevážil vašu predchádzajúcu drzosť. Prečo by som si ju aj mal? Nevážil som si váš intelekt, pretože môj vlastný je lepší.“

„Čo to trepeš, ty kretén?!“

„Mojou špecialitou je mať pravdu, keď sa druhí mýlia. Keby ste so mnou súhlasili, nemusel by som tu ani byť...“

„Kari, vyhoď ho!“ Zaklopkal nervózne muž na sklo, ktoré ho delilo od šoféra. „Okamžite!“

Vysoký šofér sa zdvihol zo sedadla.

„Hlavu hore, pane, hlavu hore. Keď dôjde na lámanie chleba, každý muž sa zľakne. Ale často sa to skončí veľmi dobre, dobre a šťastne, pane – aspoň dakedy!“

Posledné slová povedal už po sediačky na studenom asfalte. Kari sa ho práve chystal zraziť pästou.

„Počkaj! Ešte ho budeme potrebovať!“ povedal tučný muž a v tejto chvíli sa mu Krištof konečne poriadne pozrel do tváre. Poznal len jeho auto.

„Som Berger!“

Hlava sa mu zlievala s mohutným krkom, takže pripomínal tuleňa. Bol veľmi tučný. Šikovné prefíkané očká, vo veľkej tvári drobné ako špendlíkové hlavičky, si Krištofa zvedavo a panovačne prezerali. Celému výzoru dominovali mäsité pery, ktoré vyzerali, že zhltnú všetko, čo sa vyskytne dostatočne blízko. Nos bol široký a rozplasnutý, s veľkými dierkami, ktoré viedli kdesi do hlbokaj tmy Bergerových útrov.

„Nalož ho!“

• • •

Lincoln prechádzal širokou chodbou parlamentu. Kolesá auta takmer nehlučne bežali po dláždení z čierneho a bieleho mramoru.

„Tu mi zastav!“ zavrčal Berger.

Lincoln pribrzdil pri chrómovom zábradlí, o ktoré sa opieral muž s tvárou mopslíka trpiaceho basedovou chorobou. Jeho vypúlené oči živo žiarili v prítmí. Mal lesklý zelený oblek a fajčil. Rozprával sa o niečom so svojimi dvoma spoločníkmi. Kari stlačil príslušné tlačidlo a dymové sklo začalo klesať.

Berger sa vyklonil a žmurkol na Krištofa.

„Okradli ste nás o svoju vzácnu spoločnosť!“ zaševelil medzi perami šepkár.

„Okradli ste nás o svoju vzácnu spoločnosť!“ žoviálne zopakoval Berger.

„Odpustite, ale mal som takú súrnu prácu, že slušnosť musela ísť bokom,“ povedal Mopslík a vyfúkol kúdol dymu.

Krištof spozornel. Nečakal takúto odpoveď.

„To vám uznám. Pri takej súrnej práci, ako čo ste vy mali, slušnosť musí ísť nabok.“

„To vám uznám. Pri takej súrnej práci, ako čo ste vy mali, slušnosť musí ísť nabok,“ bodro hučal Berger.

Mopslík obrátil hlavu k Lincolnu.

„Prosím vás, na čo to zase myslíte?!“

„Na to, na čo aj vy!“

„Na to, na čo aj vy!“

„Nie celkom. Ja na slušnosť, vy na neslušnosti.“

Krištof sa znepokojene pomrvil. Prezeral si postavu za mužovým chrbtom. Bol to malý chlapík s veľkými ústami. Tváril sa akoby nič. Krištofovi sa na tom celom niečo nezdalo.

„Ale čo?! Len vás lutujem, lebo to aj zmorí človeka, tak sa celú noc ukláňať.“

„Ale čo?! Len vás lutujem,“ hlaholil ďalej Berger, „lebo to aj zmorí človeka, tak sa celú noc ukláňať.“

Teraz sa mu zazdalo, že malý chlapík niečo povedal.

„Veru, od poklôn môžu zabolieť kolená,“ usmial sa Mopslík.

„Alebo kríže,“ vzrušene šepkal Krištof. Bol to teda súboj.

„Alebo kríže!“

„Ty sa v tom vyznáš, ako vidím!“

„No, veď ja som výkvet slušnosti.“

Krištof hypnotizoval malého chlapíka, ten zas kdesi za dymovým sklom tušil Krištofa. Pátral po ňom pohľadom.

„No, veď ja som výkvet slušnosti!“ hrdó opakoval Berger.

„Ak si ty kvet, tak iste klinec, Mercutio!“

„Klinec?“

Berger trochu pochybovačne hodil pohľadom nabok na Krištofa.

„Klinec?“ zopakoval dôraznejšie šepkár.

„Klinec?“ zobudil sa Berger.

„V topánke.“

„Ty Romeo. Ty musíš tancovať!“ žiadalo sa Krištofovi povedať nahlas, ale len to zašepkal.

„Ty Romeo...“ nechápavo opakoval Berger. „Ty musíš tancovať...“

„Nemôžem ver. Vy máte ľahké nohy, aj srdcia,“ blabotal Mopslík, znepokojene blúdil očami zo strany na stranu.

Malý chlapík sa tváril ako vo vytržení. Pery sa mu nepoznateľne pohybovali. Upretým pohľadom takmer zoškraboval dymový povlak na Krištofovom okne. Ten napäto počúval.

Mopslík zmätene pokračoval: „Mňa však olovený žiaľ pritláča k zemi... Kdeže tancovať...“

„Len poď. Mám úmysel s tebou dobrý!“ stroho vystrelil Krištof. Išlo do tuhého.

„Len poď. Mám úmysel s tebou dobrý!“

„Hej, dobrý... Ale vravím ti, že niečo zle sa tu skončí!“

„Chod!“ štekol Berger.

Auto prudko vyrazilo. Dymové sklo zapadlo do svojej drážky.

„Čo to bolo za blbosť?!“ kričal nepríčetne Berger a udieral tučnými pästami do potahov Lincolnu, ktorý so zasvišťaním prešiel cez kobe-

rec v prijímacej sále a opustil budovu parlamentu.

„A-a-así sssom sa ne-nech... nechal u-uuniest...“

„To si, kurva, nabudúce nedovoľuj, hej?! Odkiaľ to mohol vedieť on, čo?! Ako mi to vysvetlíš?!“

„Ča-ča-čarodej-ník dr-rruhe-j ka-ka-tegérie...!“

„Čože?!“

„H-h-hneď mi bol pp-povedo... mý... Ten-t-ten s tými veľkým-mi ústa...ú-ústa-mi.“

„Čo s ním?!“

„Mmm-má sss... svoj-ho ššš... šš-šep-kára!“

„To nie je možné!“

„Nuž, pane, človek nikdy nevie. To je moja životná zásada, ak dovoľíte, aby som mohol mať zásady.“

„Choď do riti!“

• • •

Celú krajinu zachvátila hystéria okolo reality show LAST MINUTE. Jej ústrednú melódiu si pospevovali deti v parkoch, vo veľkom si vymieňali podpisové kartičky a každý večer, keď sa show vysielala, pritiahla k televízorom státisíce divákov. Prepadla jej aj Krištofova matka, ktorá nadšene posielala SMS-ky takmer všetkým súťažiacim.

Do reality show LAST MINUTE sa mohol prihlásiť ktokoľvek, kto súhlasil s tým, že televízny štáb nakrúti jeho posledné minúty pred smrťou a samotný odchod na druhý svet.

Záujem bol veľký. Hlásili sa ľudia v poslednom štádiu rakoviny, ženy s vysoko rizikovým tehotenstvom, obeť dopravných nehôd s rozsiahlymi vnútornými zraneniami (ak sa ocitli aspoň chvíľku pri vedomí), zasypaní baníci, väzni odsúdení na smrť, a medzi prihlásenými bol dokonca aj nešťastník, ktorému v krčme omylom naliali namiesto vodky Savo.

S tým všetkým bola pravdaže spojená aj súťaž, v ktorej diváci tipovali posledné slová umierajúceho a ich presné znenie. Ako show bežala, súťažiaci si ich starostlivo začali pripravovať a komponovať vopred, takže občas sa zmenili na zložité filozofické traktáty o stave súčasného sveta a spoločnosti. Veľkým trhákom sa v týchto pohnutých časoch stala knižná publikácia *Slávne posledné slová* od Paula Johnsona, pretože z nej často súťažiaci čerpali inšpiráciu. Televízni diváci mohli okrem toho tipovať, kedy dotyčný vlastne umrie. Bolo potrebné uhádnuť deň, hodinu a minútu. Na túto tému sa dokonca uzatvárali veľkolepé stávky. Podľa pravidiel súťaže - kto sa so svojím tipom najviac priblíži termínu smrti, získa luxusný osobný automobil svetovej značky.

Pre Krištofovu matku však bolo najvzrušujúcejšie, že ak sa jej nebudaj podarí poslať najviac SMS hlasov zo všetkých, vyhrá nádherný pohreb prvej kategórie – s vencami, hudbou podľa vlastného želania, plačkami a exkluzívnym náhrobkom, ktorý bude už naveky ďalším generáciám pripomínať jej úspech v reality show LAST MINUTE. Za hriech by určite stála aj jazda prepychovým pohrebným vozom na miesto konania poslednej rozlúčky. Preto poctivo hlasovala počas každého priameho prenosu.

Celkom na záver reality show, vo veľkolepom finále, mal byť vyhlásený *Supernebožtík*. Najsympatickejší, najdojímavejší, najzaujímavejší... proste ten najlepší nebožtík zo všetkých. Nositeľovi tohto titulu televízia uhradí výdavky s pohrebom, nech už budú akékoľvek. Navyše *Supernebožtík* získa lukratívne hrobové miesto na historickom cintoríne s dych vyrážajúcim výhľadom a náhrobným kameňom z kararského mramoru v hodnote milión korún.

Tvorcovia LAST MINUTE i diváci boli vskutku nadšení. Konečne sa na obrazovkách objavila veľkolepá show o základných veciach života, určená širokému okruhu televíznych divákov, zrozumiteľná naozaj pre všetkých.

Počas nakrúcania sa často podarilo zachytiť skvelé hádky nad nebožtíkom o to, kto bude financovať pohreb, diváci mimoriadne oceňovali handrkovanie pozostalých o rozdelenie dedičstva, ovplyvňovanie umierajúceho pri písaní testamentu a podobne. Toto sa vždy stretlo s nadšeným ohlasom celého národa a zvyšovalo reitingy, ktoré stúpali do závrtných výšok.

Na čiernom trhu sa vo veľkom kšeftovalo so vstupenkami na finálový večer, kde mali byť okrem iného vystavené voskové figuríny všetkých súťažiacich v nadživotnej veľkosti (Súčasťou scény mali byť aj figurky súťažiacich, ktorí vypadli z hry, lebo nešťastnou náhodou vyzdraveli, alebo ich smrť už nespádala do plánovaných dvadsiatichšiestich častí reality show - diváci to považovali za nefér a bulvárne denníky neustále obviňovali televíziu zo zlého výberu účinkujúcich, čo pochopiteľne prispievalo k závrtnej sledovanosti.). Tak isto vysoký kurz mali aj prísne strážené oficiálne visačky LAST MINUTE – ŠTÁB, pretože diváci sa chceli stoj čo stoj dostať na miesto nakrúcania tejto skvelej show, vypočuť si osobne posledné slová aktérov, prípadne dotknúť sa ich chladnúceho tela.

Reality show LAST MINUTE zaznamenávala neuveriteľné úspechy – v nedávnom vydaní diváci poslali vyše šesťstotisíc SMS-iek so svojimi tipmi a hlasmi. Preto bola relácia priam prešpikovaná reklamou. Reklamné bloky často trvali aj niekoľko desiatok minút a tak sa raz stalo, že umierajúci skončil práve počas spotu na čistiaci prášok (so sloganom: *Svieža čistota, čo prebudí aj mŕtveho!*). Aby sa to viackrát

nezopakovalo, vedenie televízie si vyhradilo právo v takejto situácii vysielanie reklám prerušiť.

Najhorúcejším kandidátom na titul *Supernebožtík* sa po tvrdých bojoch stal poslanec Pinter, zvaný Pampers – áno, tento dobrý muž známy svojou všestrannosťou a nečakanými zámlkami. Nešlo ani tak o jeho charizmu – o tej popravde nemohlo byť ani reči – skôr všetkých dojal jeho životný príbeh. Poslanec Pampers bol totiž čestný, skromný, poctivý a výsostne rodinne založený človek.

Keď sa mu už podarilo zaplaviť polovicu hlavného mesta svojimi rodinnými príslušníkmi dosadenými na dôležité miesta, prišla tá osudová operácia. On, ktorý sa vždy riadil železným pravidlom, že deti dedia skvelé vlastnosti po svojich rodičoch (presadzoval napríklad, aby sa novým riaditeľom veľkého podniku stal mentálne retardovaný syn bývalého riaditeľa, a keď mu ponúkli významné miesto v správnej rade istého divadla, dosadil tam svoju štvorročnú dcéru), si nenechal odstrániť slepé črevo nikým iným, ako synom slávneho chirurga, ktorý operoval už jeho otca na zápal pobrušnice. Iných odborníkov kategoricky odmietal. Zmiený syn slávneho chirurga bol síce iba začínajúcim stomatológom s ročnou praxou, ale náš *Superkandidát* na svojom výbere trval zo všetkých svojich ochabujúcich síl. Napriek všemožným protestom lekárskej komory a ministerstva zdravotníctva sa operácia naveľa-naveľa začala.

Stomatológ s roztrasenými rukami urobil prvý rez (za nesúhlasného krútenia hláv zúčastneného personálu) a z brušnej dutiny poslanca Pampersa sa vyvalili vnútornosti. Prakticky zmýšľajúca manželka onoho skvelého pacienta chcela ešte zachrániť čo sa dá a rýchlo privolala štáb relácie LAST MINUTE.

A tým sa jej muž stal hviezdou prvej veľkosti.

„Myslíš, že povie *Beda, zdá sa mi, že sa stávam Bohom*, alebo *Nechajte trávu* – ako George Sandová?“ drgala stále do Krištofa matka a v ruke žmolila ošúchaný mobil.

Krištof mykol plecami a ďalej sledoval ako sa Pampersovi už-už zavreli oči, ale potom ich znovu s nadľudskou námahou otvoril. Jeho úzke zreničky prezrádzali, že je pod silným vplyvom utišujúcich liekov. Za ruku ho držala uplakaná manželka a okolo nemocničnej posteľe stáli všetky jeho deti v slávnostných šatách a oblekoch.

„Vždy som ťa milovala!“ hovorila precítene žena. „V našom dlhom spoločnom živote nebol ani deň, ktorý by sme nestrávil spolu!“

„Jéžiši! Tie kecy nech si nechá! Šup-šup, lebo nestihnem tú novú panamskú telenovelu!“ súrila Pampersa Krištofova matka a nervózne šúchala po koberci papučami. „No tááák, no tááák!“

Nasledoval veľký detail na Pampersovu tvár. Prudko otvoril oči

a a z hrdla sa mu vydral chrapľavý hlas:

„Ta... ta...“

„Počkaj, počkaj!“ Krištofova matka vzrušene listovala v *Slávnych posledných slovách*.

„Mám to! Mám to! *Taste meč a prebodnite ma, aby ľudia nepovedali: Utíkla ho žena!* Už aj im to posielam! Dúfam, že nebude preťažená sieť!“

V rýchlosti vyťukávala na displeji písmená.

„Uuu... uuu....!“

„Čo to povedal?! Pssst! Ešte raz!“

„Uuuuuuuuu...!“

Krištofova matka prehodila list v knihe, čo jej ležala na kolenách a horúčkovo behala prstom po riadkoch.

„Aha! Takže: *Umierajúcemu nejde nič ľahko!* Benjamin Franklin! Výborne! Výborne!“

„Ooooooooo...!“ zaúpel Pampers.

„Čo? Čo? Čože?!!! M...! N...! O... o... o...! Tu je to! Hm, hm – žeby *Okrem daní? Alebo Ó, to chutí báječne, dakujem!* Kto to povedal? Brahms! Skúsime!!!“

Pampers sa ešte zachvel, zdvihol hlavu a dopadol na vankúš s vyvrátenými zreničkami.

„Čo je, doparoma?!! Héj! Čo to malo byť?!!!“

„Po-po-po-vedal, žže: Oooooo... a po-potom ko-ko-ko-niec.“

„Nič viac?!!!“

„N-n-no... nič.“

„Tak na to sa mu môžem zvysoka vysrať!“ zúrila Krištofova matka a schmatla papuču.

Dobre mierenou ranou trafila do obrazovky televízora. Ten sa zaknísal, zošuchol sa zo stolíka a s rachotom dopadol na zem. Obrazovka zablikala a zhasla. Potichu praskala na dlážke.

„Tak, a je aj po telenovele!“

• • •

Krištof sa pomaly pohol. Nevedel ako dlho ležal na ceste, keď zacítil dotyk. Bolo to niečo studené a mäkké. Odtiahol ruku.

„Neboj sa... To som ja...“ ozval sa šepot celkom blízko pri jeho uchu. Krištofovi sa zdalo, že mu znie kdesi vo vnútri hlavy. „Ja, Def... Def Leopard... Čo si už na mňa zabudol?“

Krištof pokrútil hlavou, celá ho bolela. Mal pocit, že keď ju zdvihne, rozpadne sa mu na drobné kúsky. Skláňala sa nad ním tvár s rozbitými okuliarmi. Defovi vzrušene žiarili oči.

„Viem, kde je KOMU-SHOP!“

Krištof hodil rukou.

„Môžeme tam hneď ísť...! Hneď teraz, čo povieš?“

„Ako? V-veď nemá... ne-nemáme a-ani a-a-auto... A-a-a zzza chvíľu tu z-z-z... zamrz-zz-nem.“

„Keď je človek mŕtvy, ide všetko ľahšie!“

„Č-č-č... č-čože? Č-čo s-si to po-po-po-pove-dal...?“

„No, že keď si mŕtvy...“

„Ale j-ja n-nie sssom mŕ-mŕtvy! Ž-žijem! Aha... je-je mi z-z-z-zima... Poču... ješ-šš ako mi drko-drko...c-cú-cú z-z-zuby?!“

„To len tak zo zvyku... Atavizmus, ktorý si si priniesol zo života. Neboj, prejde to. O deň, dva to bude v poriadku! Môžeš mi veriť. Tak ideme?“

Krištofovi sa zakrútila hlava. Zdalo sa mu, že je ľahký ako vánok.

Nie, ešte ľahší.

Ani nevedel ako sa tam dostali, ale odrazu stál spolu s Defom pred veľkým červeným závesom. Zazdalo sa mu, že počuje hudbu. Áno – bola to hudba! Keď ho odhrnul, ozvala sa hlasnejšie.

„Sajúz nérušímyj, respúblik svabódných...!“ znel zbor mužských hlasov do orchestra v plnom nasadení.

Pustil záves a vtom zbadal, že je to vlastne obrovská zástava so žltým kosákom a kladivom. Flasla ho po tvári a dopadla na svoje pôvodné miesto. Prikryla dvere, ktorými prišli. Ale... boli tam vôbec dvere? Krištof zástavu nadvihol. Za ňou sa týčila len vysoká tehlová stena. Zmätené sa zvrtol. Def ho vzrušene ťahal za rukáv.

Pred nimi stála štíhla bruneta v červenom kostýme.

„Máte bony, soudruzi? Nebo budete platiť v korunách?“ vítala ich s úsmevom.

Def zalovil vo vreckách a vytiahol pohúžvanú dvadsaťkorunáčku. Bol na nej Jan Žižka z Trocnova. Pokúšal sa ju vyrovnáť medzi prstami.

Bruneta s úsmevom prikývla. Pokynula rukou a vykročila ako prvá.

Na jednej stene bola veľká mozaika v sorealistickom štýle. Zobrazovala robotníka a roľníčku so zapadajúcim slnkom na pozadí. Za nimi žal pole kombajn a v diaľke sa ťahali k nebu vysoké dymiace komíny. Celý výjav ožarovala obrovská červená hviezda.

Mierili priamo k mozaike. Bruneta v červenom sa letmo dotkla hviezdy a v stene sa objavil priechod.

Usmiala sa: „Pojďte, soudruzi!“ A zmizla v otvore. Krištof a Def ju nasledovali. Hviezda sa hlučne zabuchla. Za ňou sa otvárala rozsiahla sála ožiarená krištáľovými lustrami. Na zemi ležal ohnivočervený koberec.

Krištof pozeral okolo seba. Všade sa týčili vitríny a police s rozlič-

nými predmetmi. Všetko naleštené a pripravené. Krištofovi nápadne pripomínali detstvo. Až ho poštekli kdesi pri srdci.

Veľké stropné ventilátory rozháňali vzduch nad chladiacimi pultami a regálmi. „SPRÁVNA VÝŽIVA – JEDNO VAJCE DENNE!“ hlásal nápis nad pokladňou, kde sa predavačka v bielom plášti s čipkou na hlave práve natahovala za žuvačkami *Pedro*. Na červenom obale bol mexický chlapec so sombrero. Stará vráskavá žena, ktorá ju o ne žiadala, si to však rozmyslela a vypýtala si radšej *Sevak* – tie majú krajšiu zelenú farbu a jemnú mentolovú chuť.

Celá predajňa bola obložená zanesenými kachličkami. Krištof zacítil typický zápach, ktorý ho na chvíľu omráčil. Stál práve vedľa chladiaceho pultu plného sáčkového mlieka. Sáčky boli priehľadné a stálo na nich červeným – *plnotučné* a modrým – *polotučné mlieko*. Museli ste ho doma prevariť, aby sa nepokazilo. Niektoré boli deraivé a obsah sa povylieval naokolo. Aj na striebřisté kocky *Čerstvého masla*. V detstve často rozmýšľal, či je „čerstvé“ už navždy. Vanilkový a kakaový *Miláčik* sa pokazil väčšinou hneď na ďalší deň. Jednoducho skysol. Boli ich tu celé kopy.

Obdieleč viseli veľké kusy maďarskej salámy v bielom obale s trojfarebnou, bielo-červeno-zelenou nálepkou, za nimi vo fľašiach stál mrkvový sirup *Karota*, pomarančový a citrónový *Zeus* v plechovkách a nealkoholické pivo *Pito*. V regáloch sa vršili cukríky *Besip*, *Pinzky*, *Lipo* a *Lesanky*. Jahodová šumienka *Vitacit* a *Pigi čaj* im robili spoločnosť o kúsok ďalej. Hneď vedľa boli úhľadne naaranžované béžové plechové dózy praženej kávy *Extra špeciál, netto 100 gr., mletá* – hlásal nápis v zelenom poli, obklopený hnedými kávovými zrnami. A pod veľkým plagátom „SOVĚTSKÝ TISK, NEOHROŽENÝ BOJOVNÍK ZA MÍR!“ ležali ruské sardinky v „tomátnom souse“. Starci a stareny, ktorých tu všade bolo neúrekom, ich hŕfne nakladali do svojich košíkov.

„TOULAVÍ PSI SNIŽUJÍ STAVY LOVNÉ ZVĚŘE A OCHUZUJÍ STŮL PRACUJÍCÍCH!“, čítal práve na nástenke Krištof, keď doňho strčil Def.

„Dal by som si banán...“

Banány sa kopili na jednom z pultov. Def žmurkol na tučnú predavačku so sieťkou na hlave:

„Dajte mi dva...!“

Za jeho chrbtom sa ozvalo reptanie.

„Musíte sa postaviť do radu, súdruh!“ odvrkla predavačka a viac sa s ním nebavila. Krištof sa obzrel. Na banány stál dlhý rad, ktorý zatáčal okolo vody po holení *Pitralon* a zubnej pasty *Erylex* až k prezeratívmu *Primeros* (za týmto názvom stál tajomný nápis *gum* s otáznikom).

Postavili sa až celkom na koniec. O chvíľu už za nimi čakali ďalší ľudia a netrpezlivo prešlapovali. Na Krištofovo plece dopadla ruka. Zvrtol sa. Stála tam bruneta v červenom kostýme.

„Promiňte, prosím, ale tady soudruh je nositelem řádu *Za vynikající práci*, budete ho muset pustit! Děkuji...!“

Gulatý dôchodca, páchnuci dôverne známym puchom cigariet *Clea*, ktorý pripomínal trojdňové ponožky, sa s úškľabkom postavil pred nich.

O chvíľu tu bruneta bola zas.

„Tady soudružka má 255-ku!“ povedala rozhodne.

„Akú 255-ku?!“

„Průkaz účastnice odboje za druhé světové války, je mi to líto, soudruzi, ale...“

Krištof zostal stáť ako prilepený.

„Slyšíte mně soudruhu?!“

Ani sa nepohol. Pozeral niekam na opačnú stranu.

„Ukažte mi stranickou legitimaci, prosím!“

Krištof mlčal, Def si hrýzol pery. Chcel niečo povedať, ale potom si to rozmyslel. Ľudia v rade sa začali pohoršene otáčať a krútili hlavami. Starena v čiernych kapcoch doňho zúrivo strčila.

„Oportunista!“ zaškriekala.

„Smradlavý trockista!“ pridal sa aj stavec v baranici.

Bruneta prebodávala Krištofa prísnyim pohľadom.

„Jak jste se sem vlastně dostali, když nemáte legitimaci?! Budu muset zavolat příslušníka esenbé!“

Krištof sa bezradne obzeral. Všade videl len nevraživé pohľady. Bruneta už držala v ruke veľké čierne telefónne slúchadlo a vytáčala číslo.

„Kašli na to...! Počuješ...?“ šepkal Def.

Krištof neváhal. Priskočil k pultu, na ktorom stála veľká Leninova busta a schmatol ju do rúk. Zdvihol ju vysoko nad hlavu.

„Je tam esenbé?“ zašvitorila do slúchadla bruneta. „Čest...! Jeden soudruh nám tady...“

Krištof zdvihol bustu ešte vyššie. V dave to zašumelo. Predavačka pri pokladni, kde sa dalo platiť peniazmi všetkých spriatelených štátov – v jej ruke sa zelenela hĺba stokorunáčok – zhĺkla.

„Soudruhu, né! To nesmíte! Soudruhu!“ vykričla bruneta.

„N-nie...?“ posmešne sa na ňu pozrel Krištof.

„Néééééé!!!“

Krištof sa napriahol a z celej sily tresol bustu o zem. S rachotom sa rozletela na kusy po špinavej kachličkovej dlažbe.

Vtom všetko zachvátil prudký vír. Krištof sa cítil ako v snehovej víchrici. Celkom pri ňom sa vynorila zamračená tvár Defa Lepparda.

Rútili sa dolu výťahom. Prešli už desiatky poschodí a kabína stále padala obrovskou rýchlosťou. Krištof sa chúlil a čakal čo sa stane. Na stene sa mihol nápis „ešte 30 sekúnd“, bol napísaný aj v ruštine. Def zúrili:

„Čo si to spravil!? Čo si to len spravil...!!!?“

Ale aj jeho tvár sa po chvíli rozpustila. Všetko sa stratilo.

Zostali len tvrdé hrudy zeme pod Krištofovým telom a studený vzduch, čo mu do tváre šlahali letiace autá. Ale on nič necítil.

Bol predsa mŕtvy.

MILUJEM SE ČÍM DÁL VÍC!

PAVEL CMÍRAL

Poezie pro náctileté, pro „citlivé hrubiány a flegmatiky“, to je velmi úzký artikl. A tak vznikla knížka „na objednávku“, která tuto mezeru vyplňuje. Albatros vydal na 50 básniček a písňových textů Pavla Cmírala (1945).

Pavel Cmíral se narodil 27. prosince 1945 v Přerově, absolvoval strojní průmyslovku v Uherském Brodě, pak odešel do Liberce, kde napsal první text pro divadlo Ypsilon. Od roku 1971 žil v Brně, pracoval jako externí literární redaktor v Československém rozhlasu a stal se profesionálním textařem. V roce 1976 přesídlil do Prahy. Psal rozhlasové hry pro české i slovenské posluchače, s Ondřejem Brouskem ml. napsal pro Divadlo na Fidlovačce muzikál Carmen, pro totéž divadlo texty do muzikálu Kabaret, pro divadla v Mostě a pod Palmovkou texty do představení Edith a Marlène. Vydal dvě knihy pro děti, jedna se jmenuje Cajdák, fígl, prskolet a druhá Pohádky z vánočního stromku. Neobyčejná šíře tvorby Pavla Cmírala sahá od písniček pro dva české slovenské šansoniéry Hanu Hegerovou a Igora Šebu přes divadelní písňové texty, libreta televizních pohádek až k textům pro Petra Kotvalda či Karla Gotta.

Knížka „Milujem se čím dál víc“ byla nominována na výroční cenu nakladatelství Albatros 2007.

(vs)

Škola má pět pavilonů
a já sedím v Africe
a ty právě v Austrálii
což mě trápí velice,
dělí nás ty spousty vody
Indického oceánu,
toužím do něj aspoň hodit
seznam věcí, co mám v plánu,
ale školník brousí kolem,
u Asie zametá
a kdyby můj dopis našel,
sprovodí ho ze světa!

Takže aspoň potichoučku
přečtu ti, co v plánu mám!
Jednou s tebou začnu chodit,
za tebe se jednou vdám,
s tebou budu sbírat body
za nákupy v Delvitě,
s tebou budu mít pět dětí,
řekni to své Určitě!,
ať mám šťastné odpoledne,
sladkou celou noc.

P.S. ty můj Australane,
miluju tě moc!

<p>Hodina sexuální výchovy. Stydíme se stejně jako vy. Vaše těla, naše těla odlišná i stejná zcela, schována taktně za slovy.</p> <p>Hodina sexuální výchovy. Tváře nám jemně znachoví. Vaše činy, naše zmatky, vaše akty bez památky. Pravdu tak těžko vyslovit.</p> <p>(55 % žáků naší osmé B počato bylo nechtěně. 45 % žáků naší osmé B když taťka si vyprosil na ženě dalšího potomka dědice.)</p> <p>Hodina sexuální výchovy. Učit se, učit se, učit se...</p>	<p>Naše vesnice je jedna dlouhá silnice a v čísle pět roste nevěsta pro kluka z čísla šestnáct a v třiaosmdesátce roste čarodějnice, která jí ho po svatbě svede a v čísle patnáct roste kněz, který je ale nerozvede a tak se budou na E sedm trápit tři lidé do smrti.</p> <p>Naše vesnice je jedna dlouhá silnice a v čísle čtyři roste hrobník. A do pětkrát zalomeného hada bude si silnici podle čísel skládat za hřbitovní zdí.</p> <p>Kam až tě hledám ptáš se mile. Hledám tě, hledám do košile. Za to mě hledej do kůže.</p> <p>S hledáním přestat nemůžem!</p> <p>Bez lásky šel bych světa kraj a skočil bych. A zmizel. Zbyl by jen klobouk ve křoví.</p> <p>Píšu to všem, ať jednou ví jaký jsem měl svízel.</p>
<p>Od mámy dostáváme panenky, od táty autíčka. A od koho rakovinu?</p> <p>Z češtiny máme jedničky, z matiky dvojky. A z čeho máme infarkt?</p> <p>Ve čtrnácti nás potká první láska.</p>	<p>Ve třiceti velký úspěch. A proč nás potká náhlá příhoda mozková?</p> <p>Ten se moc doví, kdo se ptá!</p> <p>Ale já drze zvedám hlavu – a kdopak z toho radost má když jednou k cíli nedoplavu?</p>
<p>Se mnou máma mluví. S tátou ne. Se mnou táta mluví. S mámou ne. Když odejdu, rozhostí se mezi nimi ticho třesuté, které nám už rozbilo 1 popelník z hutního skla</p>	<p>3 talíře ze svatebního servisu 1 tátův půllitr na pivo a dveřím 2 skleněné výplně.</p> <p>Možná bych nikdy neměl odcházet.</p> <p>Ale co když pak ticho bude třeskutější a jednoho večera rozbije i mě...?</p>

Dostal jsem kouli z češtiny.

A je už třetí, mami.

Ve slohu píšu koniny,
kecám, že žiješ s námy,
a ty víš dobře, je to leš.

Děláš si jinde jen co chceš,
od starejch vánoc žiješ sama.
A já tu brečím nad hrubkama
a čekám, kdy mě obejmeš!

Propadneš, říká češtinářka.

A já vím, že už propadám jsem.
Tobě jsem propadám mezi prsty
když jsi mi vloni před domem

poslala z auta letmou pusou.
Zavolám, křiklas z okýnka.
Stovku jsem našel na ubrusu.
Mám jenom tebe, maminka.

Mám jenom tebe,
vrat se, mami.
Dostal jsem kouli z češtiny.
Slohovku zase podělal jsem.
Popsat jsme měli vidiny.

Vidívám všude vlastní mámu,
protože doma chybí my.

Besedu máme. S pamětníkem.
Přiblížit má nám staré časy.
Římány...? Řecko? Dny, kdy vlasy,
které teď nemá, ještě měl?

Narvaná velká tělocvična.
Co bych vám, děti, pověděl,
zeptá se tiše drobný chlapík.

Hamburgery tenkrát neměli jsme,
zato jsem chodil na vlašák,
a že jsme žili bez mobilů,
byli jsme volní jak ten pták,
celá vlast byla bez signálu,
měli jsme věčný rodeo,
všichni jsme vlítli do tanečních
v bývalým kině Odeon,
zbyly v něm lóže
a v nich, bože,
holky jsme prvně líbali,
frájevě v bílejch rukavičkách,
byly to pusu pomalý,
pomalý jako dlouhý život.
Pak jsme si dali malý pivo
v bufáci paní Olinky.
A k němu, jasně, topinky!

Ředitel vrtí nevěřičně
zrzavou hlavou hlavy školy.
A jaký obor jste si zvolil,
zeptá se rychle, aby pivo
do kouta zamet', za činky.

Šel jsem se učit na frézaře
a když jsem byl pak na vojně
- to Janda zpíval rock and roll -
pomalou pusu dalo mně
děvče z tý vilky u nádraží,
která tam stojí dodneška.
Šeptala, že chce se mnou zažít
všecko, ta moje Anežka,
a taky spolu zažili jsme
výlety na Hrad do Prahy,
Semafor, tanky, holej život.
Ty jsi můj bobřík odvahy!,
říkala moje pěkná žena,
když jsme pět kluků počali.

Prvního v bytě u rodičů,
druhého v noci u hřbitova,
třetího v Polsku -

a vy oba, do řeči skočí zástupkyně,
právě když máme jako v kině
vypnutý samou zvědavostí
fakticky všechny mobily,

čím jste se vlastně bavili
ve volném čase svého mládí?

Vždyť vám to říkám! Milováním!
Kudy jsme šli,
jsme milovali
druhého jeden,
naše děti,
a kdyby měly tyhle vaše
nevědět nic, než jednu věc,
ať ví, že tohle za to stálo.

A ještě větu na konec,
jestli zde třídní dovolí mi.

Když jsme si chtěli koupit džíny,
který vám dělají pěkný zadky
musel si jeden sehnat bony
anebo zdrhnout... Je tak krátký
to naše zemský pobývání,
vzdychne pan Novák z družstevňáků,
tam, co je OBI s Albertem.

Ale to vážně neberte,
směje se bodře angličtinář
(dvadsať tři, hobby: chat a hry).

Neberem, zařve osmák Tony
(hobby: boj s akné, cíle: free).

Ve škole kolem právě zvoní,
a když se zapnou mobily,
je tu zpět svět náš rozmilý
v báječném našem století

a padá sníh
a místní zvony
do Říma brzo odletí.

kritika

ROMÁN O GENERÁCIÁCH A DVADSIATOM STOROČÍ

ALEXANDER HALVONÍK

Miro Bielik: Skutočnosť. Benátsky diptych I. Kniha prvá *Neistý čas, isté miesto*, Vydavateľstvo Matice slovenskej 2007

O románopiscovi Mirovi Bielikovi sme dosiaľ nepočuli. Počuli sme len o Miroslavovi Bielikovi (1949), autorovi dvoch básnických zbierok a jednej knihy o Klačianskej doline, o bibliografovi, publicistovi, organizátorovi knižničného života a matičnom činovníkovi. Ide však o toho istého Bielika, ktorý takmer celý dospelý život skromne prelopotil v Martine, a nie je ani žilinským brankárom, ani akademickým výskumníkom, ani bratislavským podnikateľom, hoci románový neistý čas a isté miesto by mohli zvädzať aj k takejto neistote. Miro Bielik je ten, čo svojím zrelým románopiseckým výkonom a suverénnymi textami na rozlohe vyše tristo strán prekvapí nejedného znalca slovenskej prózy a vytrie zrak mnohým klasicizujúcim i (post)modernizujúcim slovenským autorom, ktorí už čosi vedia o mukách pri hľadaní akurátneho modelu na vyjadrenie entropizujúceho sa človeka a jeho situácie.

Iste nebude ďaleko od pravdy, že Bielik má ambíciu zatriať slovenskou literárnou realitou románom, prinajmenšom generačným, intelektuálnym a vypovedajúcim prinajmenšom o zvelebovanom i zatracovanom 20. storočí, ktoré sa tak rado chválilo racionalitou, ale pritom vynieslo umenie na najvyšší možný piedestál, aby ho napokon zdegradovalo na nástroj najneracionálnejších civilizačných megaprocesov. (Veď o čomže inom by už mal byť román, ak nie o tomto, všakáno?) Prozaického debutanta v jeho ambicióznom sebaprojektovaní nezastavili ani neriešiteľné paradoxy obsiahnuté už v tomto konštatovaní, ba ani výstrahy predchodcov, ktorí už vraj všetko, čo sa dalo spísať, spísali, a takým kapacitám ako napr. R. Sloboda, D. Mitana alebo S. Rakús zostalo len zmierenie s tým, že román už jednoducho nie je možný. Darmo sa tento smutný osud spája s absurdným hermetizmom minulého režimu, keď úchvatná spravodlivosť románu sa dnes neroztvára ako z ruže puk ani tam, kde režimizmus neexistoval, ani tam, kde už dosť dávno definitívne existoval. Je teda Miro Bielik začiatočnícky trúfalec insitne obchádzajúci literárnu skúsenosť, alebo

výron novej kreativity, ktorá skúsenosť prekračuje tým, že vidí za jej obzory? To je otázka! Asi sotva sa bude dať na ňu odpovedať krátkou recenziou, ale bolo by dobré, keby aspoň načrtla inakosť Bielikovej románovej výpovede

Predovšetkým: na celej rozlohe Bielikovho textu počuť potmehúdske pochechtávanie. Potmehúdske pochechtávanie, nie smiech, nie veselosť za každú cenu, nie necudné výzvy k zábave, nie bezradné ironizovanie, nie cynické vysmievanie ľudskej biedy. Toho je v našej súčasnej próze toľko, že to pôsobí ako masový štýl založený na povinných cvikoch postmoderny. Potmehúdske pochechtávanie počuť, keď si Bielik poctivo, pri všetkej vážnosti a na celej rozlohe problému chce zodpovedať na otázku bytostnú pre román: kto rozpráva román? Prakticky i teoreticky, ale najmä s jemnou bravúrou predvedie možné podoby rozprávača od hlasného po tichého, od vševedúceho po ironizujúceho, dokonca podľa zmyslu rozprávania pomenuje postavy (najmenej štvorjediný Ilja Píš zvaný Eliáš, Sláv, horár i auditor Faber, dvojníci), ale nad všetkým počutelné tajuplné potmehúdske pochechtávanie je podľa všetkého hlavným príznakom rukopisu tmeliacim onen nonšalantne tečúci prúd vedomia (joyceovský *stream of consciousness*), v ktorom môže vedľa seba koexistovať skutočné s neskutočným, minulé s prítomným, autorský výmysel s časom overenými pravdami iných autorov, pravda za zrkadlom i pred ním, skutočnosť virtuálna i faktická. Takže opravdivá intertextualita s decentným pochechtávaním. Intertextualita (citáty, odkazy, rozprávanie o literatúre a jej hrdinoch) je vzdelanie, pochechtávanie by mohlo byť novým fenoménom Bielik, ktorý chce dokázať, že román je nielen možný, ale priam sebazáchovne nevyhnutný.

Ďalej: v Bielikovom opuse je toľko strategicky vybudovaných tajomstiev, že priam tvoria protiváhu tomu, o čom román naozaj je (skutočnosť, na obálke dokonca www.skutocnost.com). Aspoň v tejto prvej knihe (dúfajme, že druhý diel bude pokračovať v ich chechtavom rozkrývaní) nič nie je dokončené, hoci všetko, čo sa dalo povedať, je povedané, a to veľmi presne a s noblesou, hoci sú deje i situácie vyfutrované nevnucujúcim sa napätím s výrazne intelektuálnymi parametrami.

Bielikov zvláštny román je naozaj o generácii a dvadsiatom storočí. Naozaj som ešte nečítal plnokrvnejšiu a uveriteľnejšiu výpoveď o generácii, ktorá má o sebe vedomie, že je nevypovedateľná, a o storočí, ktoré sa preklopilo do nového tisícročia, a ani si poriadne neuvedomilo, že zavrhlo civilizačnú etapu, po ktorej všetko bude inak.

SKUTOČNOSŤ. BENÁTSKY DIPTYCH I.

MIRO BIELIK

V CARPÁNE KÁVIČKUJÚ PEKNÉ SLEČNY

Prechádzka Hlavnou ulicou Košíc je pre mňa vždy príťažlivá. Nikdy predtým som si napríklad nevedomil, koľko tvárí na tejto ulici jestvuje. Potom som kdesi čítal v Zápiskoch Malteho Lauridsa Briggeho od Rilkeho, *že na svete je množstvo ľudí, ale ešte oveľa viac tvárí, lebo každý ich má niekoľko. Niektorí nosia jednu tvár roky a tá sa, pravdaže, opotrebuje, zašpiní, popraská do vrások, vyťahá ako rukavice, ktoré nosili na cestách. Sú to šetrní, jednoduchí ľudia; tí si tvár nevymenia, ba nedajú si ju ani vyčistiť. Ešte zbaví, tvrdia, a kto im dokáže opak? Keďže majú viacero tvárí, vzniká otázka, čo robia s ostatnými. Odkladajú ich. Budú ich nosiť ich deti. Ale niekedy ich nosia aj ich psy. Prečo by aj nie. Tvár ako tvár.*

Iní ľudia si strašne rýchlo nasadzujú jednu tvár za druhou, a všetky obnosia. Spočiatku sa nazdávajú, že im vydržia navždy, no leďva dovŕšia štyridsať, už nosia poslednú. V tom je istá tragika. Nie sú zvyknutí šetriť si tváre, za týždeň sa im opotrebuje aj tá posledná, je deravá, na mnohých miestach tenká ako papier a postupne sa dostáva na povrch podklad, netvár, s ktorou potom chodia po svete.

Stalo sa mi, že ma niekto oslovil vlastným menom na tejto ulici a tvár toho človeka bola pre mňa neznáma. Hovoril som s ním dost dlho a nebadanými otázkami hľadal vybavenie známej tváre. Zo školy? Z vojenčiny? Dokonca sme si dohodli o týždeň stretnutie v kaviarni. Doma som dlhé večerné hodiny prezeral staré fotografie a vyjavoval si neznámeho. Mal som sa mu radšej hneď priznať, že ho nepoznám, a nie sa hrať na detektíva. Neostávalo mi nič iné, len kapitulovať pred týmto človekom, ktorý vedel o mne priveľa na to, aby bol neznámy. O týždeň som ho čakal s napätím už dobrú polhodinu vopred. Neprišiel. – Nevermore, veru nie, nikdy, ver, neborák, – kráka Havran Edgara Allana Poea.

Neviem, kde sa tu berú krdle vrán. Nížina priťahuje predjarie. Odkedy som prvýkrát vkročil na túto ulicu ako anonymný vojak, čatár absolvent, či podporučík, vždy ma sem niečo ťahá. Nenamýšľam si,

že ma tu niekto čaká. To nie. Ani stopa po minulosti. Odyseus, kde sú tvoje moria? Kde sú moria dvadsiateho storočia? *Nebola to len cesta, ale blúdenie na ohmat a poslepiačky...* – čítal som kdesi v súvislosti so stále neznámym nositeľom Nobelovej ceny Josifom Brodskim, ktorého Paula objavila v benátskych súvislostiach. – Hádaj, prečo niektorí velikáni ducha chcú nielen vidieť, byť, ale i umrieť v Benátkach? – spýtala sa ma raz večer, keď som provokačne spomenul Benátky. Nedopovedala mi to. Len som si prečítal akýsi úryvok z čohosi: ... *vo svete rútiacich sa hodnôt videl cestu v obrátenej perspektíve: k Itake sa nepribližuje, ale vzdaluje, postupne mizne. Spôsob prepravy i cieľ je nepodstatný, oveľa dôležitejšie je miesto začiatku cesty – bod, od ktorého sa začína metafyzické putovanie.* Zaujímavé... Sirény. Nausikaá! Slnko sa ti už stačilo oprieť o prsníky. Zvláštne, Košičanky sa neboja obnažiť ňadrá ani v zimnom čase.

Keď som sa tu pri vojenskom cvičení a ničnerobení neverne prechádzal s teraz známou sopranistkou, vždy sme zapadli do Carpána. Idem, akoby ma tam čakala. Už ani neviem, ako som sa s ňou zoznámil. Tuším som ju len tak oslovil na ulici. Nudila sa. Práve skončila školu, čakala na angažmán, bola bez peňazí, prijala pozvanie na kávu, zaviedla ma do Carpána, objednala koňak, cigarety... Kto to bude platiť? Potrebovala rýchlo vytlačiť navštívenky. Hlásila sa na konkurz do SND, hľadala dobrého korepetitora.

Mám možnosť intervenovať, aby sa umiestnila? Hovoril som áno. Nemal som. Ale bola dobrá. Neviem, ako som to vytušil, veď som ju nepočul zaspievať ani stupnicu. Ba raz áno. Ukázala mi dom vo vedľajšej ulici, kde bývala s rodičmi. Spáva nahá. Spí dlho, takmer do poludnia. Potom sa rozcvičuje. Neveril som jej. Potajomky som sa vkradol na jej ulicu a čakal hodinu, dve. Nič. Zrazu vyšla z brány. Áno, určite to bola ona v károvanom zimníku, rozhalená a za ruku viedla dieťa... Štyri-päťročné dievčatko. Skryl som sa za novinový stánok. Meravo čakám ďalej. Po dlhých minútach sa vrátila. Potom sa na poschodí to okno otvorilo dokorán. Po chvíli sa ozval kvílivý spev. Zuna – preblesklo mi pamäťou. Vtedy som ešte nevedel, že hlasové cvičenie sopranistky spájam s predstavou Švantnerovej Nevesty hôľ. Zuna! Tak mi zostala v pamäti.

Ani som si neuvedomil samovoľnosť krokov, ktorými som odbočil z Hlavnej ulice. Odrazu som sa ocitol na starej známej Mäsiarskej... Okno mám problém identifikovať, akoby sa domy i poschodia rokmi preskupili. Na susednom dome čítam: *V tomto dome prežil svoje detstvo významný maďarský spisovateľ Sándor Márai (1900–1989).* Na návštevu pamätnej izby sa treba ohlásiť a na to už nemám vôľu. Až tu budem niekedy v stredu popoludní, alebo v nedeľu... Na akomsi imaginárnom paneli čítam: *Jediná chvíľa samoty, sebapoznania, keď*

si pokoril svoju pýchu, dala viac tebe, aj svetu, než čokoľvek, s čím sa pred svetom kekešíš. Jediný prejav pokory je väčším hrdinstvom než akýkoľvek precítený herecký výkon, ktorému národ zatlieska. Mysli na to, kým nie je neskoro.

Máš pravdu! Chvíľa samoty je víla múdrosti, ktorá si ťa nájde aj uprostred najhlučnejšieho davu. Tak to pociťujem i pri túlaní sa starými známymi ulicami. Kráčam opäť na Hlavnú a mierim do Carpána.

Večer pri koňaku sa ma spýtala, či mám deti. Oklamal som ju a zopakoval jej otázku. Povedala: mám štvorročnú Henrietku, starajú sa o ňu naši... Ak chceš, môžeme sa s ňou v nedeľu prejsť do Čermela. Kde? Do lesoparku.

Nedeľa popoludnie. Typická rodinka. Ocko dôstojník, mamička panička, vyobliekané dievčatko.

– Počuj, – vravím po chvíli, – prečo Henrietka len mlčí a mlčí. Nie je jej zima? Zdá sa mi, že tie topánočky veľa tepla nedajú.

– Vidíš, musíš jej kúpiť nové, – vraví bez rozpakov.

– A prečo si jej nedala rukavičky? – stískam jej maličkú studenú rúčku. Neodpovedá.

– Potrebujem cigarety, – vraví po chvíľke.

– Neblázni, mala by si si šetriť hlasivky.

– Veď práve preto potrebujem cigarety, nevieš, že sopranistka nemá byť dlho na mraze? Ha–ha...!

Neodporujem, dávam jej stovku, aby v bufete kúpila aj niečo teplé pre malú. My sa zatiaľ poprechádzame.

– Henika, čo povieš? Dobré?

– Jóvan...

– Nerozumiem. Koľko máš rokov?

– Három... – Tak teda három. Opäť ticho. Neplač, mama sa vráti. Nerozumieš? Ani ja. Len už toľko neplač. Príde. Išla kúpiť pa–pu...

Zmizla. Nechala ma s tou maličkou skoro hodinu. Keď sa vrátila, mala pri oku malú, ale viditeľnú modrinku. A oči sčervenené. Od slz, od zimy... Čo sa stalo? Mlčala. Iba ruku si vsunula pod moju pazuchu.

– Mala si mi povedať, že dievča nerozumie po slovensky.

– Naši hovoria doma len po maďarsky, – povedala po chvíli a čosi vysvetľovala malej.

Kde si? Kde ste? V Carpáne kávičkujú pekné slečny.

Objednávam si kávu a minerálku, i keď tu podávajú kávu, ako sa po pansky patrí, s minerálkou, a – gruzínsky koňak.

– Gruzínsky? – spytuje sa pre istotu mladý čašník.

– Ako vždy, gruzínsky, – vravím isto. Nech je z toho

jeleň. Veď kto už dnes pije gruzínsky koňak? Whisky, balantínky, soberána a kadejaké fernety...

Pri vedľajšom stole sedí bielovlasý bradatý „vládca“ miestneho podsvetia v čiernom roláku so striebornou reťazou na hrudi. Ako gestikuluje s holohlavým spoločníkom, na vzdychajúcom pupku sa mu hýbe – korytnačka. Alebo je to veľký drôtený a štylizovaný pavúk? Podľa syčiaceho hlasu ten chlap je had. Ustavične čosi vykladá a z hlasiviek sa mu vydiera nezrozumiteľný chrapot. Čo ma po ňom! Pokúšam sa myslieť na zajtrajší program. Ale pamäť nie a nie preladiť. Ba kdesi v zabudnutom kúte vyhrabala obraz z dávnej cesty do Havany, kde som počas celého pobytu v hoteli musel raňajkovať či večerať oproti mohutnému Kubáncovi, ktorý mal na jednej strane tváre takú hroznú hrču, akoby mal druhú tvár. A bolo po pohode. Ten však nevydal ani hlásku, nanajvýš jedna z jeho tvárí mlaskala pri kuracine a srkala koktail za koktailom. Tunajší „vládca“ v jednom kuse soptí. Určite má pod rolákom diery v pažeráku a hlas mu upravuje syntetizátor. Hľa, takto môžeš dopadnúť, keď budeš chľastať! – Kto ma to poučá? S čím mám prestať? – S alkoholom! A s tým tempom... Bakchus sa konečne na sekundu odmlčal, odpil si čohosi čierneho z pivového pohára.

Fuj! To je ten prevtelený posol smrti z Benátok. Veď to syčí Hádiv vyslanec! Ešte aj chrup má falošný, ako ten pochabý Mannov starac, ktorý *občas cvakne ako chrup kostlivca...* Aj tohto ruky sú ruky starca *s pečatnými prsteňmi na oboch ukazovákoch*. Pamätám sa, že Aschenbach sa na ten dávny príznak smrti díval zhrozene. Ja si tiež zakrývam rukou čelo a privieram unavené oči.

Nie, ten chripot, chrapot, chrchlanie a sipotanie sa nedá počúvať. Presadnem si na druhú stranu kaviarne. V rohu je voľný stôl, i keď pri vedľajšom je akási veselá dámska trojka.

Slečny sú veterinárky, napadlo mi len tak, lebo dcéra našej lekárky tu študuje veterinu. Možno sú to len pouličné vegetariánky. Čo ma po nich. A možno je jedna z nich Henrieta. Vekovo až–až. Či by si pamätala prechádzku v lesoparku? Z výložky som si vtedy vybral hviezdičku a pripál ju malej na golierik. Dlho potom som bol jednoramenný podporučík, čo si všimol o pár dní pri rannom nástupe veliteľ práporu a poslal ma „ustrojit se“. Išiel som rovno do knižnice, potom na kávu, do Carpána a na celú príhodu som o pár dní po skončení cvičenia zabudol.

– Nemáte oheň? – prekvapuje ma dlhovlasá blondínka.

– Podľa toho, aký oheň potrebujete, – vyhrklo zo mňa.

Som nefajčiar...

– Škoda.

– Počkajte.

Nie, už oslovuje čašníka. Tie dve pri vedľajšom stole sa vyzývavo chichúňajú. Tri grácie. Paula by povedala presnejšie: detail z Primavera od Botticelliho alebo Raffaelova Cudnosť, Krása a Láska s jablkami Hesperií v rukách.

Paula. Kedyže sme my boli naposledy spolu v kaviarni? Keby si vedela, že sa teraz flákam bezcieľne po Košiciach. Veď ti večer zavolám, Paulička.

– Ujo, spolužiačka potrebuje súrne zavolať domov. Nepožičali by ste jej mobil, len na pol minútky, – oslovuje ma cnostne čiernovláska. Má jazvu na čele, ktorú si všimnem zlomkom pohľadu, ale tá jazvička je ako znamienko krásy, znak na spoznanie v raji. Tú si zapamätám.

Práve som dopil gruziňák a mienil zavolať doktorovi Helzovi, že som ešte na ceste a prídem až neskoro večer. Pravdu povediac, nechce sa mi už dnes mudrovať nad záväzkami, pohľadávkami a právnickými kľučkami. V ich klube by som už bol zamotaný do otázok o akciách, záložnom práve a vtiahnutý do neprehľadnej politiky.

– Prosím, – podávam dáme mobil a prehľadám oslovenie.

– Ale, teta, po minúte hneď vrátiť, – dodávam. Čašník medzitým odnáša prázdny pohár od koňaku. Ani neviem, ako som vypil kávu. Bola v takej mrňavej šálke, že som si ju ani poriadne nevychutnal.

– Ešte jeden, prosím. A čapované pivo... Nemáte. Tak tretinkové fľaškové.

Smädí ma. Mal by som niečo zjesť a nie koňakovať. Po koňaku ma len smädí. Dobré, ešte jeden a dosť.

– Ďakujem, – vraví tentoraz prírodná červenovláska, či umelá?

Podáva mi mobil tak nešikovne, že sa na chvíľu dotýkam jej ruky. Na zápästí má jemne tetovanú lienku.

– Lenka? – spytujem sa bez rozpakov.

– Ako viete?

– Prisdneš si? – razom jej tykám.

– Podte radšej k nám, – vraví a ukazuje na voľnú stoličku.

– Tak ešte tri koňaky, – mávam čašníčkovi. – Čo oslavujete, dámy?

– Časovrat, – vraví ktorýsi hlas.

– A to je čo za bláznovstvo, veď sú ešte len Hromnice.

– Hromnice... Chi-čí! – smeje sa blondatá s labuťou šijou. – Hromobitie, vyleteli sme zo skúšky.

– Všetky tri? – neverím.

– Každá z inej. Ja nepoviem z akej, Lenka z anatómie a ona – ukazuje na Tetu – zo psychológie.

– Tajnostkárka, ako ťa volajú?

– Mery.

– Marína, – posmieľajú sa Teta s Lenkou.

– Dobré, tak na reparát. Koňak vám dodá odvalu do budúcich skúšok. Nie je z vás niektorá Henrieta?

Napríklad Teta?

– Čo vás to napadá. Nie sme v opere.

– A to prečo spomínate práve operu?

– Lebo opera je predsa vedľa, tam je každá Henrieta. My sa nehrame. Neveríte? Aj keď si tu s vami hrkútame, nič nemaskujeme, nekopírujeme, nenapodobňujeme, sme, aké sme...

– Tak si ešte niečo dajte na môj účet.

– Môžeme?

– Samozrejme.

Teta odbehla k čašníkovi. Cnostne. Lenka sa zahľadela do snivej dialky a v jej zelenkavých očiach sa leskne akási zvláštna túžba. Láska? Marína! Marína sa primkla bližšie ku mne a nebadane sa kolonom oprela o moje koleno.

Blondavá hnedoočka.

– Odkiaľ si, Marína?

– Zo Štiavnice, – vyprskla smiechom.

– Tak si potom Pischlová a ja som Píš, – predstavujem sa ľahkovážne.

– Menom.

– Ján, – tvárim sa suverénne.

– Tak nám napíš esemesku, keď sa vyspíme z týchto Hromníc, – vraví a na obrúsok čarbe číslo.

– Pred chvíľou ste tu hrali na mňa, že ste bez mobilu bezradné.

– Však sme! Nemáme kredit a... – vyhrkla Lenka a ako na povel sa všetky rozrehotali.

Vtom zazvoní, lepšie povedané, pípne mobil. Na displeji Peter. Nedá pokoj. Neberiem. Dievčatá sa zašuškali do akéhosi zámeru. Opäť mobil. Helz.

– Áno, – idem na chodbičku. Ospravedlňujem sa. Nevyšlo mi to. Neplánované stretnutie. Mrzí ma, že koncipientka čaká. Ešte raz sa ospravedlňujem. Uvidíme sa skoro ráno. Ďakujem.

Tri grácie. Ktorá je práma? Cnosť? Krása? Láska?

– Bože, vy ste objednali ďalšie nápoje? – hovorím po návrate k stolu.

– Veď ste povedali, že môžeme, – bráni sa Teta.

– Nebojte sa, toto je slušná kaviareň, – dodáva Lenka.

– Ja viem...

– Marína vás môže odprevadiť do Slovana.

– Ako viete, že do Slovana?

– Videla som, ako ste prišli.

Neviem. Záhada. Ešte nech sa z nich vyklúje niektorá z advokátskej kancelárie.

Kaviareň sa medzitým zaplnila. Akísi mladíci pozerajú vyzývavo na grácie. Dve z nich sa poberajú ešte niečo vybaviť. Meníme lokál... prídeme po večeri. Ostávam s Marínou. Teda, tak sme my...

Pokúšam sa myslieť na Sládkovičovu nôtu. *Hodina každá pás v čelo ryje, / ale kto láske a kráse žije, / ten večne zostane mladý.* Oťažieva mi jazyk. Zachytávam akýsi posmešný hlas: Premýšľa, chudák...!

A zvnútra sa mi derú slová zachytávané ešte pamäťou, ktoré už nedokážem artikulovať: Mala prsia ako hrob / V červenom tričku/ čierny kríž / Si ty smrčka? / Či mi neveríš? // Neverím ti smrčka zradná / Čierne rúcho smútku máš / Červený od krve kríž / Tvoje prsia? Hroby na cimiteri / Darmo hudieš – umri, umri... Ešte sa pamätám, že platím privysoký účet. A ideme večernou sychravou ulicou.

– Prídem za tebou, – šepne mi Marína.

Nenamietam. V hotelovej izbe je chladno. Možno sa mi to len zdá. Horúca sprcha! Ale najskôr volám Paule. Nevie, čo motám, prerušuje ma. Vraj som pil. Kdeže. Som len utahaný. Idem spať, ráno ma čaká pojednávanie. Po chvíli sa ozve mobil. Marína... Ako pozná moje číslo? Zabudol som, že som im požičal mobil. Ide hore. Nuž čo. Nech ide. Marína, ja som tak strašne unavený... Nevie, čo hovorí, neviem, čo sa deje. Leží pri mne, zdá sa mi, že od večera tuho spím a všetko iné sa mi len sníva. Kto si? Anabela, či Paula? Podobá sa na jednu i druhú, ba pripomína mi Grétu, Lauru či Zunu. Nadránom sa mi prisnilo, že ma budí Barbora. Preboha, čo sa stalo?

– To som ja, Marína, už musím ísť. Nechaj mi nejaké peniaze. Nie, nie som Henrieta. Vážne, študujem veterinu a chystám sa na štátnice. Len som bez prachov.

– To mi hovor...

– Nechávam ti adresu, číslo telefónu máš zo včerajška, ak môžeš, dobi mi kredit. Môžem sa ozvať?

•
Neviem, je skoré ráno. Ešte tma. Čo bola skutočnosť a čo neskutočnosť? Nič nie je skutočné. Len mi chýba pár peňazí. Čo je to oproti jednej a tisícke noci? Aspoň sa nič nestalo. Som v Košiciach a mám rokovanie u doktora Helza. Je toho názoru, že z taktických dôvodov nemám ísť na pojednávanie osobne, dávam mu plnú moc, ešte overenie u notára. Potom nekonečné procedúry. Po pojednávaní sa radíme v štýlovej pracovni advokáta, v ktorej dominuje obraz Štefánika. *Veriť, pracovať, milovať. Ja sa prebijem, lebo sa prebiť chcem!* Ak sa neprepíjem, ako včera – ozve sa vo mne niekto skryto ironický.

Únavu v očiach som pocítil ku koncu rokovania a doktor Helz musel môj útlm intuitívne zaregistrovať. Pozýva ma na ľahký obed. Spontánne sa vyhováram a bez úvahy čo ďalej, hovorím, že mám o chvíľu dohodnuté stretnutie. Sám neviem, čo ma to napadlo, ale dôstojný pán advokát prvý ohlasuje prestávku a namiesto obeda navrhuje aspoň malý drink.

Vyšiel som na Hlavnú ulicu. Zmätene mierim k Dómu. Na chvíľu vojdem, pristúpim k zadným laviciam katedrály. Občas sme sa kedysi takto zastavili so Zunou. Šeptom mi opakovala, že by tu raz hcela, aspoň raz, chvíľu spievať. Hľa, čo povedal Kollár v Chráme sv. Marka

v Benátkach: *Opera we chrámě a kázeň na diwadle: oboje nesmysl!* Pár ľudí je pohrúžených do modlitieb. Stojím so zatvorenými očami. Otče náš...

Po chvíli sa ticho vytratím. Chce sa mi zájsť do Carpána, ale za niekoľko minút musím byť za volantom. Postojím a vtom si jasne spomeniem. Zuna vždy, keď sme vyšli z Carpána, zastala, akoby skamenela. A minútu, dve... nepohnuto hľadela na kupolu divadla. Teraz ju priamo osvetľuje ostré slnečné svetlo. Dielo istého Adolfa Langa v štýle eklekticizmu s prvkami neobaroka a secesie, viem to naspamäť, lebo to vždy opakovala, keď opäť ožila. Ohromujúci priestor. A na úplnom vrchole kupoly socha Aurory – Zorničky s pochodňou v ruke. Aurora musis amica – priateľka múz. Zora, Aurora, Umka, Lada, Deva, Živa, Rusalka... Už viem, čo videla a cítila. Ona sama chvíľočku stvárňovala túto rolu a vyzývavo pripomínala tej kamennej postave na kupole opery: Som tu živá. Mám perspektívu. Perspektívu podľa svojho projektu hviezdy operného neba.

A ako sa tak pozerám na kupolu divadla, marí sa mi, že do divadla vchádza s labutím držaním tela štíhla Marína. Určite je to ona. Oklamala ma! Všetci ma svojím spôsobom klamú. Určite je iná. Iná perspektíva.

ZRKADLENIE

*Inde než v zrkadle sa oko nikdy nevidí.
Keď telo usína, oko sa zavrie posledné.
Zostane otvorené, keď telo ochrne alebo umrie.
Oko neprestáva pozorovať skutočnosť...*

Josif Brodskij

Kedykoľvek vstúpim do domu na Časnej ulici, nemôžem si nespomenúť na prvú návštevu u Pauliných rodičov. Vlastne, Paula ma iba stroho predstavila a starý pán Petráš tajnostkársky poznamenal: My sa predsa poznáme...

Ale ja som strnulo hľadel na veľké benátske zrkadlo, ktoré rozširovalo vstupnú halu. Hneď som si všimol, že zrkadlo má imitovaný renesančný rám, zostavený z menších brúsených a fazetovaných zrkadlových plôšok. Taký sme mali doma. Doma, myslím na domov u starých rodičov z matkinej strany, kde som býval počas vyšších ročníkov základnej školy, ktorá bola v ich obci. Áno, to benátske zrkadlo je presne také isté!

Tak sme sa opäť stretli, zrkadlo, zrkadielko, v dobrom i v zlom.

Zrkadlo, ktoré som uvidel na samom začiatku vedomej cesty. V starootcovskej izbe stálo vedľa postielky, do ktorej ma uložili, lebo prvé mesiace sme vraj bývali u maminých rodičov. Po čase som si konštruoval predstavu, že zrkadlo je obrazom neskutočnosti, keďže skutočnosť je pred ním. V mladých rokoch som v ňom videl neskutočné lásky, neskôr sa mi javilo ako priechod do minulosti. Tento pocit miešania stálosti a časnosti sa vo mne zahniezdil pri úmrtí starého otca. Ležal vystretý vedľa zrkadla zahaleného čiernou látkou. Zrkadlo, pred ktorým sa holil britvou, ktorej sa nesmel dotknúť nikto, zrazu neodrážalo skutočnosť...

Počas stredoškolských prázdnin som pátral po pôvode zrkadla. Stará mať mi po mnohých domázaniach prezradila, že zrkadlo doviezol do domu starý otec na rebrináku spolu so stoličkami a almarou v apríli 1945 zo susedných nemeckých obcí. Vraj bolo u Zimmermannovcov, s ktorými sme dokonca boli v akomsi veľmi vzdialenom rodinnom vzťahu. V akom, to som sa nikdy nedozvedel. A starý Zimmermann ho doviezol zo Štiavnice a do Štiavnice sa kedysi dávno dostalo z Benátok...

Z Benátok... Keď sme sa vracali hlučným vlakom zo školského zájazdu, hovoril som Anabele príhodu o benátskom zrkadle, ktorú som si improvizovane vymýšľal. Podľa tejto historiky bol prastarý otec bohém, ktorý neraz navštívil Paríž i Benátky, majetok však ľahkomyselne premárnil a z bohatstva zostalo napokon len pravé benátske zrkadlo, ktoré máme doma a v celých Benátkach sme krajšie nevideli. – Neveríš, uveríš, keď ho u nás uvidíš, a sama sa uvidíš, – nahováral som Anabelu a ona sa len neveriacky chichotala.

A aby som dodal príhode vážnosť, popýšil som sa naštudovanými poznatkami o benátskom sklárstve. Teraz mi prišlo vhod, že som raz na hodine chémie oslovil profesora Kopeckého, či by mi nepovedal viac o tajomstve benátskeho zrkadla. – Tak, tak, Anabela, až budeš roku 2007 babkou, darmo sa smeješ, baby starnú rýchlejšie, ja určite dedkom ešte nebudem, spomeň si, že zrkadlo, do ktorého sa pozrieš, bude staršie od teba o jednu nulu. Päťsto rokov uplynie odvtedy, čo dvaja Taliani z Murana prišli na ten fígel. Kopecký vravel, že keď sklené gule, či tabule, pokryli amalgámom, teda zlúčeninou živého striebra s olovom alebo cínom, tak vznikli veľmi čisté, jednoliate, jasné zrkadlá. Celých stopäťdesiat rokov výlučne Benátky zásobovali zrkadlami celú Európu. Francúzi sa išli zbláznit, keď každá zámožnejšia panička chcela len a len benátske zrkadlo.

Keď som o niekoľko rokov Anabelu priviedol k starej mame, prvé, na čo sa jej spýtala, bolo: – Starká, odkiaľ máte toto drahocenné benátske zrkadlo? – Horkýže drahé, dieta moje, ukradnuté z Veľkého Poľa, či Píly. Starý ho po vojne doterigal od krčmára, a pri ňom, chudák, aj zišiel zo sveta. Ani pozerať naň nemôžem. Bodaj ho do Benátok vzali,

len nešťastie z neho trčí...

A bolo po legende. I po tajomstve. Lenže o tajomstve som si zapísal do zošita z chémie, ktorý jediný mi zostal zo školy. Občas si z neho opakujem vzorce. A stále ich zabúdam. Tak zakaždým čítam aj moje dávne mudrovanie:

Benátčania chránili tajomstvo zrkadiel ako oči v hlave. Ako Američania výrobu atómovej bomby... Nič nové pod slnkom, tajomstvo akejkoľvek výroby neostane tajomstvom, tajomstvom ostane iba vznik života a antiživot, teda smrť. Útek z Benátok alebo prezradenie tajomstva sa trestalo smrťou. V roku 1664, ten rok si pamätám presne, lebo vtedy pri Žarnovici generál Souches z Talianska vyprášil Turkom kožuchy, akýsi francúzsky minister začal s Benátkami studenú vojnu. Investoval do nej peniaze ako Američania do studenej vojny od päťdesiatych rokov, čiže do vojny po vojne. Ktože na svete sa ubráni studenej vojne so žeravými peniazmi? Ani Benátčania sa veru neubránili. Už o rok sa ocitlo dvadsať ich majstrov v Paríži, jedného otrávil, iného prebodli dýkou... Benátske zrkadlo prestalo byť tajomstvom. Odvtedy sa stali najlepšími na svete francúzske zrkadlá. Každý chvíľku ťahá píľku, vraví sa u nás, kde máme viac dreva ako peňazí. A tak tajomstvo francúzskych zrkadiel získali Holandia, od nich Angličania, Nemci, Španieli, a zrazu je zrkadiel na svete vari viac ako žien. Ale benátske zrkadlo je benátske zrkadlo a my máme doma pravé benátske sklo.

Lenže musím uznať, že Anabela mi na moju príhodu s benátskym zrkadlom odpovedala už kdesi na trati v Rakúsku lekciou z vlastivedy a knihovedným postrehom. Nuž, tak som sa dozvedel, že medená ruda zo Španej doliny obsahovala až šesťdesiat percent striebra a radi ju kupovali Benátčania, ktorí ľahko oddelili meď od striebra a mohli kúziť zrkadlá. A či som vedel, že Krištof Kolumbus, keď zakotvil na Kube, mal na palube medené prúty a dosky zo Španej doliny? Nevedel. A nevedel som ani, že sa týmto a inými kuriozitami z histórie vedy a techniky zaoberal jej otec, ktorý ju nasmeroval do Bratislavy na knihovnícku školu.

Potom sa v uháňajúcom vlaku uvoľnilo kupé a vošli sme do salónu Viedenčanov. Anabela mi polozaspávajúcemu rozprávala povesť, o ktorej sa mi stále sníva:

Obchody Turzovcov z Bystrice s medou zo Španej Doliny a z okolia prekvitali. Najmä Benátčania jej kupovali neúrekom. Až sa k nim doniesol chýr, že v slávnej Venécii sú schopní z medenej rudy získať ešte aj striebro! Ale ako, to je tajomstvo. Nuž, podujal sa mladý Turzo skúšať šťastie priamo v Benátkach. Ale dóža mal oči všade a ľahko odhalil bystrického zvedavca. Ten sa o rok vrátil do Benátok preoblečený za zametača, a ako možno vidieť i dnes, v tomto roztopašnom

meste je stále čo zametať. Dobrého smetiara zobrali do práce v hute bez podozrenia a on sa chytil príležitosti a robil za troch. Tri roky nádenničil, ale nie márne. Benátčania to zistili, až keď im bystrický Turzovci prestali predávať medenú rudu a striebro z nej sa stalo chýrnym v celom Uhorsku a oni bohatli a bohatli, až sa pominuli. Bim–bam, povesti je koniec.

V ZRKADLE DVE TVÁRE

Nepatríme ku generácii, ktorá by bola urobila, či bola mohla urobiť vo vlastnom geografickom priestore či kultúrnom biotope diery do sveta. (Pre poctivosť tejto vety však treba skonštatovať, že sme nevítali ani do vody.) Všeobecný útlm v literárnej tvorbe sa už pociťuje viac než jednu generáciu a podvedome sme to cítili aj my, keď sme so skepsou (či až s výsmechom) brali na vedomie istého nášho rovesníka, čo začiatkom sedemdesiatych rokov prišiel do Bratislavy „veršom zmeniť svet“.

Ani ty, ani ja (Peter, poznámka Neznámeho) nepatríme k autorom, ktorí nemôžu nepísať. Potrebu či dar písania sme si osvojili ako určitú – s odpustením – nadstavbovú možnosť sebvýjadrenia. Pod písaním sa tu rozumie, pravdaže, vlastná tvorba s ambíciou umeleckej seba-realizácie či výpovede, v nijakom prípade nie profesionálny (rutinný) písomný prejav. Toho sme si v našich povolaniach i zamestnaniach užili azda až nezdravo veľa. Rozbory, referáty, posudky, korešpondencia a bezpočet ďalších „administratívnych žánrov“. Nechcem povedať, že si to nevyžadovalo (aj) tvorivosť, naopak, pričasto až takú, že vyčerpávala. Tie hory papierov však prinajlepšom pohltí dajaký archív. A tak je to v poriadku.

„Urobme niečo! Každý dajakú knižku,“ hovoril básnik Mikuláš Kováč. Rád som si od neho tieto slová vypožičal. Sú aj mojím, možno dosť neskromným vyjadrením vôle po výpovedi. A kým Miki je už dávno na listine nezmazateľných hodnôt, nám zatiaľ ešte stále prichodí usilovať sa o to isté, či podobné. S menšou mierou slobody a v každodennom plahočení. Možno to vyzerá, že sa na nič nepýtam, veď som nedal ani jeden otáznik. Ale predsa:?

•

Patríme ku generácii, ktorá síce nezažila dve vojny, ale zato sa ocitla bezprostredne medzi dvoma spoločenskými systémami, na rozhraní industriálnej a informačnej epochy. Keď už dozrievala k dospelosti, bolo jej bez zásluhy pripravené normalizačné dvadsaťročie, ktoré sčasti „po zásluhe“ strieda nové „dvadsaťročie“ inej normalizácie, historicky neprelezené navracanie sa do noriem kapitálu... Nuž, zdalo

sa, že osud generácie „medzi“ nás minie, a predsa: sme vari viacej „medzi“, ako ktorákoľvek iná generácia, medzi dvoma ideológiami, systémami, normalizáciami, storočiami... medzi dvoma mlynmi. Len čo nám narástli krídla, jeden vzlet, pád, nový vzlet a slabnú krídelká. Aj pred nás život postavil rébus: pochybovať a predsa dúfať, veriť... Veď vieme už od Novomeského, že „pieseň chlapca / podobu sveta nezmenila / A zdá sa, / že žiť tu nebolo treba, / keď pranič svetu nedá / Lež predsa...”

Áno, tá výzva – „len slovo... nájsť a strhujúci tón pre čitateľa, ktorý presvedčí ho, že je sám básnikom. / Že básnikom je on“ – pretrvala a nepremlelo, nerozdrvilu ju ani sociotrasenie, ani poznanie, či skúsenosť. Obaja sme na ňu reagovali svojsky, ty viac lyricky, intímne, poeticky, ja vari filozoficko–reflexívne, noeticky, utiekajúc sa k filozofii a poézii mysle. V týchto cestách vidíme asi ešte vinutia a cítime neukončenosť. Lež predsa... Človeka dnešných čias láka viac ako kedykoľvek predtým tak mnoho vecí a vecičiek sveta. Opticky, či virtuálne máta nás fatamorgána nových foriem výpovede, nových skutočností a možností, či ilúzií „meniť svet“. Keď zatratíme všetky módné reality, programy a internetové písачky, potom tu stále zostáva otázka, či sa usilovať (šťasti donkichotovskyy) o „novú krásu poézie“ uvitú ako veniec z „mnohých vecí“, ktorých je, ako som poznamenal, presila, alebo viť aj veniec viet a viet, jednoducho prózy. Veď próza je vari v dnešnom svete každodennejšia a zrozumiteľnejšia ako ticho verša. Teda priamo, čo skryté texty, čo s nenapísaným románom, keď nás mimochodom predbehol už Stanislav Rakús a ohrozuje epidémia písania súťažičtívých románobežcov a zjavujú sa nové a nové bestsellery i Zjavenie Dušana Mitanu.

•

Nestažujme sa! Veď my, čo teraz žijeme, sme všetko šťastné generácie. O vojnových ukrutnostiach a hrôzach Osvienčimu vieme iba sprostredkovane. Aj tak nás mrazí pri pomyslení na ne. A ešte k tomu sa nájdú pochybovači a, žiaľ, aj nepoučiteľní pochlebovači. Ale to sú iné problémy. Keby len tie mali znášať naši otcovia a dedovia. Čože Peter či Slav, čože vy už len môžete písať o zle, keď ste na vlastných kožiach, chvalabohu, skúsili nanajvýš šteklenie čertovho chvosta. To sa vám filozofuje a píšú sonety o láske. Aj tie sú necelé... Vezmite do rúk také živé biče. Aha, to som počul v rozhovore s Profesorom. Áno, Živý bič mladého Mila Urbana, potom jeho ďalšie diela, aj čierneho Gardistu a nakoniec jeho román Železom po železe. To je osud! Mali by ste ho rekonštruovať a vari celú románovú sextalógiu vydať v pôvodnom znení. Veď v tom poslednom románe, ktorý dokončil v čase normalizácie, ešte aj ten Ružomberok musel zamaskovať Brehami. Tiso je Beňo, Mach Marek, Čatloš Makoš, Hlinkove námes-

tie pre istotu je Černovské a autor – redaktor Gardistu je Adam Hlavaj, zodpovedný redaktor Stráže. – Na stráž! Dievča, nestraš! – tak vra-
vievala mama o tej schizofrenickej dobe. *Perspektíva, v ktorej Urban
rozpráva, to je pohľad človečika ocitajúceho sa vo vleku udalostí,*
– zistil Profesor. A či nie sme my dnes tiež vo vleku čohosi, bez kon-
cepcie, hrdinstva?

– Ale aj napriek tomu, čo si tu splietaš, človečik, každá doba má
svoju veľkú tému. Tak ako aj človek, každý má svoju veľkú lásku. Len
ju treba pochopiť, poznať a vari aj priznať.

– A či ja protirečím? Hovoríš tému, lásku, a čo činy?

– Iba ti našepkávam. Ty sa čiň sám!

– To sa ti povie, ale akokoľvek nazerám, všetky témy dneška sa mi
javia nízke. Napríklad taká téma obyčajného, dajme tomu aj – môjho
života. Koho by to len mohlo zaujímať? Veď sa mi zdá, že už aj ten
Bobi krúti nado mnou ňufákom.

– Neprepadať pesimizmu! Otvor oči.

– Oči, oči! Kto mi to stále vyhadzuje na oči...? *Oko predbieha pero,*
a ja peru nedovolím, aby klamalo o pohyboch oka, – hovorí Brodskij
v Benátkach. A dodáva, po sedemnástich zimách, keď skúmal tvár
tohto mesta: – *Povrch je to prvé, čo oko zaznamenáva, a je často*
výstižnejší než samotný obsah, ktorý je zo svojej podstaty pominu-
telný, pokiaľ, pravda, nerátame posmrtný život. Treba sa mi lepšie
pozrieť do zrkadla! Zrkadlá v hoteloch, ale i v múzeách akoby zmat-
neli z toľkých tvárí, ktoré sa v nich odrazili. Brodskij povedal, že
v Benátkach obzvlášť nevracajú človeku jeho identitu, ale anonymitu.
Pretože tam je vlastná podoba to posledné, čo chce mať človek na
očiach.

Neviem, odkiaľ sa do mojej mysle vkradla opäť teória zrkadla pohl-
cujúceho človeka, každého tvora, každý tvar, predmety a s nimi
i jestvujúci čas. Také zrkadlo neodráža, ale pohlcuje. Pozrieš sa doň,
a už nie si tým, čím si bol. Odraz je zrazu cudzí. Prečo sa vlast-
ne zahaľuje zrkadlo v miestnosti, kde je uložený mŕtvy? Aby nedošlo
k odrazu odrazu?

A čo tak nastaviť zrkadlo nášmu veku? Či to nie je zase privysoká
téma...

Úryvky z románu

OBNAŽOVANIE KOREŇOV S JURAJOM KUNIAKOM

ANTON BALÁŽ

Kniha s názvom Obnažovanie koreňov a podtitulom Paralely života, tvorby a reflexií Juraja Kuniaka vyšla na sklonku roku 2007 vo Vydavateľstve Matice slovenskej v Martine. A ešte skôr ako sa do tohto výberu z Kuniakových básnických, prozaických, esejistických textov a spomienkových textov, autorsky spracovaných literárnym vedcom Milanom Jurčom začítate, ovládne vás dobrý pocit z peknej knihy, pocit, ktorý čitatelia slovenskej literatúry – a je to až krutý paradox – zažívali v takzvanej socialistickej ére, v čase, keď napríklad v Klube milovníkov poézie (KMP) vydavateľstva Slovenský spisovateľ vychádzali práve takého polygraficky pestré, graficky i vydavateľsky starostlivo pripravené knižky. V Slovenskom spisovateli už také dávno nevychádzajú a aj väčšina ďalších vydavateľov pôvodnej tvorby pristupuje k textom slovenských autorov až priveľmi úsporne a často tým pokazí čitateľský dojem z ich knížiek skôr, ako v nich začneme listovať. Takže v tomto ohľade je vydanie tejto knihy výnimkou. A tých potešujúcich výnimiek je v nej viac – niektoré nech si objaví sám čitateľ a o niektorých je aj tento rozhovor s ich „objektom“, 53-ročným absolventom Fakulty elektrotechniky Českého vysokého učení technického v Prahe, príležitostným zdatným horolezcom (medicínsko-horolezecká expedícia na Pamír), úspešným telekomunikačným podnikateľom a od začiatku osemdesiatych rokov stále výraznejším literátom JURAJOM KUNIAKOM.

Začnime tým, že v tejto knihe nie je obnažený jeden koreň – skôr len korieňok, a tým je tvoja zrejme prvá publikovaná poviedka *Medovo lesklé krídla*, ktorej témou je výstup mladých horolezcov na severnú stenu Kežmarského štítu a do ich radosti z úspešnej túry sa mieša tušená tragédia iného horolezca. Poviedka vyšla v roku 1977 v Matičnom čítaní a objavil som ju teraz len preto, lebo v tom istom čísle MČ vyšlo aj dokončenie mojej poviedky *Krajina v tme*. Bol to môj prvý publikovaný text od zošrotovania môjho debutu *Bohovia ročných období* v roku 1971 a otvoril mi (hoci MČ zakrátko prestalo vychádzať) opäť cestu do literatúry. Ako to bolo v tom čase s tebou?

To je veľmi vďačná otázka. Rozsvietili sa mi pri nej také bunky pamäti, o ktorých som si myslel, že už odumreli. Moja mladost (biologická, horolezecká aj spisovateľská) rozkvitala v sedemdesiatych rokoch, teda v období neslávne známej normalizácie, keď oficiálny režim mal tvrdú snahu pochody ľudskej mysle šraubovať do stanovených šablón. Príklad zošrotovania celého nákladu vydanej knihy ukazuje, aký strach mal režim zo silnej spisovateľskej individuality. Zastavenie vydávania Matičného čítania zase ukazuje, ako sa zužoval priestor na publikovanie. Určitý priestor poskytovala ešte Literárna príloha Smeny na nedeľu, kde mi tiež vyšlo zopár horolezeckých poviedok a básní, ale napokon mladému začínajúcemu autorovi zostalo len Nové slovo mladých. Tak vznikol košiar, kde sme mali byť všetci pod kontrolou, akási škôlka, v ktorej sa mala vychovávať nastupujúca, najmä básnická (uniformná) generácia.

Lenže mladost je nezmar, mladost je krásna, mladost si neslobodno dať sprziť, a tak som aj ja hľadal vlastnú cestu, na ktorej by som nestratil svoju identitu. Obyčajne existuje alternatíva. Aj k „novosloveskej“ škôlke existovala. V mojom prípade to bola neokázalá, kapacitou oveľa menšia, takpovediac privátna, ale zato prísna Rúfusovská škola. Táto v mojom vnútornom svete veľmi úzko korešpondovala s horolezectvom – športom bez divákov. Dnes by som povedal, že cez obdobie normalizácie som doslova „preliezol“. Už ako 17-ročný som na svetri hrdo nosil odznak IAMES, oduševnil som sa za hodnoty, ukryté za iniciálkami tejto slovenskej horolezeckej organizácie: Idealizmus, alpinizmus, moralita, entuziazmus, solidarita. Takto ponímané horolezectvo sa stalo životnou filozofiou mojej mladosti.

Poviedka *Medovo lesklé krídla* je vcelku prostá, ale myslím si, že autentická, najmä odzrkadľuje môj jednoduchý spisovateľský program, ktorého som sa úzkostlivo držal, program, ako sa vyhnúť tendenčnosti, písať len o tom, čo som sám spoznal, zažil, o čom som sa presvedčil vlastnými zmyslami. Mal som 22 rokov a s kamarátmi sme v lete vyliezli Ďuranovu diretissimu v severnej stene Kežmaráku. To bola vážna vec. Z tej steny už spadlo veľa horolezcov. Ale my sme to dokázali. Mali sme veľkú radosť a ako sme si slúbili, po úspešnej túre sme sa vykúpali nahý v ľadovej vode Zeleného plesa. Zuby nám drkotali, ale my sme boli nesmierne šťastní. Takým veciam sa ani v čase normalizácie nedalo odoprieť, že boli pravé... Večer sme na Brnčalovej chate popíjali pivo, v reči sme sa vracali do diretissimy a snovali nové plány. Asi takto: Áno, vyliezli sme mimoriadne ťažkú cestu. Ale čo to bolo vedľa Pavúka, ktorý diretissimu preliezol v zime (prvé zimné prelezenie) a krátko nato tiež v zime natiahol vedľa nej ešte ťažšiu superdirectissimu? Pavúk bola prezývka fenomenálneho slovenského horolezca Pavla Pochylého. Vždy, keď ho vypustili z väzenia, vybral

sa do hôr a vyriešil nejaký skalný problém – teda vyliezol cestu tam (alebo v takom ročnom období), kde (či kedy) to pred ním ešte nikto nedokázal. Také cesty ma zaujímali. Pavúk bol vzor. V prenesenom význame aj mňa priťahovali prvovýstupy. Nechcel som písať básne v štýle, ako píše každý. Nechcel som písať poviedky, ako píše každý. A nechcel som ani žiť život, ako žije každý. V tom som bol absolútny rebel proti duchu normalizácie. Mojim vrstovníkom začali vychádzať normalizačné zbierky básní, a ja som si povedal – radšej počkám. Do tohto konceptu zapadalo aj moje prvé naozaj vážne životné rozhodnutie nezostať po maturite na Slovensku, ale ísť študovať do Prahy. Bratislava ma odpudzovala (kultúrnym primitivizmom), Praha priťahovala (kultúrnym zázemím).

Keď teraz prejdeme ku koreňom, ktoré kniha už obnažuje, za dôležitý treba považovať pražský koreň. Tu si sa ako vysokoškolák podieľal na vzniku umeleckého štúdia mladých Rubín a tam ťa v roku 1976 oslovil český preklad poézie Robinsona Jeffersa. Okrem jeho osobitého básnického vyjadrenia „na rozhraní poézie a prózy“ ťa natrvalo upútal aj jeho spôsob života, jeho kamenná Jastrabia veža na brehu Pacifiku, kde vznikli jeho najvýznamnejšie diela. A po tridsiatich rokoch si sám sedel na okraji tejto veže a do Jeffersovej knižnice pribudol výtlačok tvojej knihy Man in the Wind. Taká chvíľa iste vedie básnika aj k úvahám o vlastnej poézii, o jej zmysle i o koreňoch, z ktorých vyrástla. Ako si odhŕňal tú básnickú hlušinu, ktorou boli v sedemdesiatych rokoch zanesené skutočné korene slovenskej lyriky, aby si nahmatával jej nervus vagus?

V osemnástich som prišiel do Prahy s malou dušou a veľkými očakávaniami. Dvadsaťtriročný som sa vracal na Slovensko preplnený tvorivou energiou, akokoľvek by sa niekomu zdalo, že v kontexte 70. rokov to nebolo možné. Omyl, vážení! Vaša optika je plochá. Stále hovorím, prestaňme sa pozeráť na 70. roky ako na čiernu die-ru. Žil som (a nielen ja) svoj život najlepšie, ako som vedel, a div sa, svete, ono to šlo – hľadal som a nachádzal. V umeleckom štúdiu mladých Rubín na Malostranskom námestí sa každý druhý pondelok konali programy Zeleného peří, venované začínajúcim básnikom. Verše prítomných autorov uvádzal a komentoval legendárny recitátor Miroslav Kovařík, čítali ich striedavo Kovařík a herci z Divadla na zábradlí. Pomedzi jednotlivé prezentácie hrali hudobníci. Tam som s mojimi juvéniliami mohol vystupovať aj ja. Bol som rarita – básnik zo Slovenska, ale tamojšie prostredie ma akceptovalo aj v slovenskom jazyku, jedinou podmienkou bolo, aby som si svoje texty čítal sám. Okrem toho som publikoval v Tvorbe, kde bol vtedy redaktorom básnik Karel Sýs, a najmä v Mladom svete, najčítanejšom magazíne mladých, kde vychádzala pravidelne príloha Místěnka na Pegasa. Tú viedol bás-

nik Jozef Peterka. Aj Sýs aj Peterka akceptovali moje príspevky v slovenskom jazyku. Hovoriť o desiatkach pražských klubov a divadiel, o Hi – Fi klube, o Laterne magike, filmovom klube, o nezabudnuteľných hudobných produkciách pražských kapiel sa na tomto mieste nedá. Za všetky spomeniem aspoň Blue Effect s gitaristom Radimom Hladíkom, ETC Vladimíra Mišíka a pesničkárov z klubu Šafrán. Keď vyšla dlhohrajúca platňa Kuře v hodinkách formácie Flamengo s textami brnianskeho básnika Josefa Kainara, to bola bomba! Ale, aby som nezabudol na to najhlavnejšie, na knihy. V Klube přátel poezie vyšli napríklad Texty staré Číny (1971), Francouzský symbolizm (1974), Já – Francois Villon (1976), Paul Verlain: Záludná luna (1978), ale aj Robinson Jeffers (1976) v preklade Kamila Bednářa – a to v jednej knihe hneď tri tituly: Mara, Hřebec grošák a Pastýřka putující k dubnu. Neskôr vo vydavateľstve Práce vyšiel aj Jeffersov Cawdor (1979) s nádhernými ilustráciami Josefa Lieslera. V Odeone vyšiel povedzme Velemír Chlebnikov: Čmáranice po nebi (1974) alebo Jean Cocteau: Orfeova závět (1977), ale najmä v rozpätí celých 70. rokov vychádzali rozsiahle zobraňované spisy Vladimíra Holana, ktoré v Odeone editoval Vladimír Justl. Československý spisovateľ vydal v roku 1978 výber z kritického diela Františka X. Šaldu O předpokladech a povaze tvorby. Táto kniha sa stala mojou „akademickou bibliou“. Pravda, aj Praha mala svojho zakázaného autora – bol ním Václav Hrabě. Tragicky zosnulého mladého básnika sa vtedajší režim bál aj po jeho smrti. Nedal sa kúpiť v kníhkupectve, ani vypožičať v knižnici, ale všetci sme mali jeho básne v prieklepoch, ktoré putovali z rúk do rúk.

Na Slovensku bolo v tom čase naozaj veľa básnickej hlušiny (hoci taká sa našla aj v Čechách), ale budme spravodliví a skúsme sa pozrieť na vec aj z lepšej strany. Napríklad v roku 1972 vyšla kľúčová zbierka básní Milana Rúfusa *Zvony* s dokonalým doslovom Alexandra Matušku a na jej význame (pre mňa) nič nemení skutočnosť, že bola vydaná v miniatúrnom formáte 8 x 8 cm (edícia Darčeky vydavateľstva Tatran). Vo všeobecnosti by som povedal, že existovali určité ostrovy (či ostrovčeky) kultúry najmä okolo výrazných mysliteľských osobností, medzi ktorými vynikal Vincent Šabík. Tento zakladateľ Revue svetovej literatúry (už 1965) začiatkom 70. rokov založil skvelú a na Slovensku dodnes neprekonanú Knižnicu Slovenského spisovateľa, ktorú i redigoval. Práve tam vyšiel v roku 1975 *Grošovaný žrebec Robinsona Jeffersa* v preklade Lubomíra Feldeka. Nezabudnem, ako sa rozžiarili oči sprievodkyni v Tor House – teda v múzeu na mieste, kde žil a tvoril Jeffers – keď som sa predstavil ako básnik z bývalého Československa. Otvorila ústa, takmer stratila dych, a keď sa spamätala, povedala: „The country of Kamil Bednář!“ Potom ma vyobjímala, akoby som bol Bednářov syn, a hoci v ten deň bolo zatvorené, uviedla

nás do areálu Tor House, previedla všetkými miestnosťami a dovolila nám vystúpiť aj na Jastrabiu vežu, z ktorej som videl Pacifik tak, ako ho za svojho života videl Robinson Jeffers. Sprievodkyňa sa volala Debbie Sharp a neskôr mi napísala z Kalifornie pekný list, že si prečítala moju knihu *Man in the wind*, dala ju prečítať aj prezidentovi Jeffersovej nadácie a ten ma pozdravoval s tým, že knihu sa rozhodli zaradiť do fondu knižnice v Tor House. Bolo to pre mňa veľké vyznamenanie, ale nadovšetko mi zostalo v pamäti vrelé prijatie. Debbie nám ešte počas návštevy nadšene rozprávala o tom, že nikde na svete sa nedostalo Jeffersovi takej odozvy, ako v Československu 70. rokov!

Keď som sedel na Jastrabej veži, musel som myslieť na Kamila Bednářa, ale i na Lubomíra Feldeka. Cez Kamila Bednářa som sa napojil na moju pražskú mladosť a cez Lubomíra Feldeka na vtedajšie Slovensko. Bol to on, kto sa v roku 1979 ujal môjho prekladu básne Václava Hraběho *Blues pro bláznivou holku* do slovenčiny a posunul ho manželke Olge do Nového slova mladých, kde vyšla aj s mojím článkom o Hraběm v januári 1980. Hľa, pod svetlom bola najväčšia tma! Podaril sa skvelý kúsok. V Prahe by Hrabě ešte ani v roku 1980 nemohol byť publikovaný... Tak sa mi na tej Jastrabej veži odrazu všetko prepajilo.

V knihe výrazne vystupuje tvoj rodinný a etnický koreň – Černová. Tvoja Černová je svetom starej mamy Kaliarikovej, ktorá pre teba vždy mala chlieb s maslom a medom, úsmev a pohladenie a starého otca, hrdého fabričného robotníka s chlapeckým úsmevom, teda svet detstva s celou jeho magickosťou. Ale Černová je aj miestom najväčšej tragédie v novodobých slovenských dejinách a hoci vlni od nej uplynulo už sto rokov, stále patrí k neuralgickým bodom nášho národného života. Černová je samozrejme aj Pán Černovský – Andrej Hlinka a je tak stále aj zrkadlom našich dejín. Ako si sa vyrovnával, ľudsky i tvorivo, s týmto presahom lyrického do epického sveta, z privátnych dejín jednej rodiny do brutálnej reality tohto, čím sa Černová zapísala do širokého spoločenského povedomia? Kedy si vlastne začal vnímať tú inú Černovú?

Myslím, že od útleho detstva som niečo tušil. Môj otec maľoval obraz Strelba v Černovej, keď som mal dva roky. Potom sa obraz nadhlo stratil, ja som vyrastal a občas som sa niečo dozvedel. Nevieť presne, kedy sa postupne skladaná mozaika v mojej mysli zozreťnila natoľko, že som začal vnímať aj „tú inú Černovú“. Do Černovej sa vraciam celý život. Pre mňa je to jeden z mála absolútnych pojmov. Povie sa Černová a tým je povedané všetko. Literárne som ju „navštívil“ prvý raz v historickej eseji *Pán Černovský*, kde som sa potreboval vyrovnáť s témou takpovediac faktograficky. Nedalo sa spoliehať na sekundárne zdroje, a tak som išiel priamo k prameňu, navštívil som najstaršieho občana

Černovej, pána Ladislava Černovského s vychýrenou pamäťou. Esej som postavil na autentickom rozhovore s ním. Knižne vyšla v roku 1991, ale v redakcii Dotykov bola už v máji 1989. Šéfredaktorom bol vtedy Jožo Urban, ktorý chcel tento text publikovať a podarilo sa mu to (perlička: pomocou posudku získaného z Prahy, v Bratislave to v lete 1989 zmietli zo stola) začiatkom roku 1990 vo dvoch pokračovaniach. Cítil vtedy hrdosť (na seba), čo vyjadril v záverečnej redakčnej poznámke, kde upozornil, že uzávierka prvého čísla s touto témou bola niekoľko mesiacov dozadu, teda ešte v roku 1989, keď sa časy len mali zlomiť. Osobitným spôsobom som sa pokúsil „vstúpiť“ do Černovej v knihe krátkych lyrických próz *Súkromný skanzen* s podtitulom *Etudy o etniku* (1993). Hrdinom tejto knihy je černovský jazyk, ako naznačuje motto: „Tak si ma našiel? A akou cestou si prišiel?“ „Za jazykom.“ (Odpočuté v Černovej). Do tretice som sa vrátil do Černovej v knihe básnických próz *Púť k sebe* (2003) cestou okolo sveta na trase Moskva – Sydney – Černová. V stručnosti môj zámer azda vystihuje veta: „Objatím sveta dostal som sa domov.“ Možno budú nasledovať ďalšie pokusy o „ulapenie“ fenoménu Černovej. Pre mňa je to stále otvorená téma... Z naznačeného vidno, že Černová v mojej mysli už dávno nepredstavuje len historickú strelbu v roku 1907.

Najhlbšie vkorenený do tvojho básnického a iste aj ľudského sveta je Milan Rúfus. V knihe si preto neobišiel ani svoje rúfusovské „filiácie“. Zvlášť aktuálne zaznievajú v tomto čase, keď sa slovenská literárna i kultúrna verejnosť chystá, pri príležitosti jeho blížiacej sa osemdesiatky, pripomenúť, čo pre nás práve teraz, v čase preplnenom až neznesiteľne sa vnucujúcimi „celebritami“, znamená osobnosť a morálne a duchovné posolstvo tohto básnika. Aký je teda dnes, i po všetkom, čo je z vášho vzťahu v knihe zachytené, tvoj Rúfus?

Milan Rúfus spolu s Miroslavom Válkom mi v sedemnástich rokoch otvorili oči pre poéziu. Pochopil som tieto dve veľké veličiny takmer súčasne. Uvedomil som si, že každý z nich sa vybral vo svojom básnictve „na cestu“ iným smerom. Jeden si vybral prostotu, druhý fantáziu. Tvorbu oboch som miloval rovnako a s diametrálnou odlišnosťou ich poetík som nezápasil. Vedel som (pri všetkom obdive), že nechcem písať ako Rúfus ani ako Válek, ale ako Kuniak. To mi však nebránilo čerpať z oboch maximum možného. Časom sa ukázalo, že z Rúfusa sa dá čerpať viac, lebo bol viacrozmernejší, keďže sa venoval aj esejistickej tvorbe. Válkovi exponované politické postavenie (aj keď som presvedčený, že to bol najlepší minister kultúry, akého sme kedy mali) očividne zväzovalo prejav, slobodný bol len vo svojej fantázii, a tak sa koncentroval na báseň – dodajme: umne šifrovanú báseň. Rúfus nebol politicky zviazaný, a tak mohol byť aj mysliteľsky smelší,

hlbší, a od istého času som si uvedomil, že aj viac slobodný. Pojem sloboda bol pre mňa základnou smerovkou, tušil som, že to nemá nič spoločné s lacným „robiť si, čo chcem“ a Rúfusova tvorba básnická ruka v ruke s esejistickou mi otvárala oči pre slobodu, s ktorou som sa vedel a chcel stotožniť, osvojil som si rúfusovské videnie, v ktorom sloboda je vždy blízko pravdy – sloboda nám umožňuje priblížiť sa k pravde, a práve toto, myslím si, mi zostalo ako trvalá filiácia.

Aký je pre mňa Rúfus dnes? Je to môj Majster: stvoriteľ osobitného Vesmíru, v ktorom kralujú vernosť, čistota, nezlomnosť, múdrosť, láska, sloboda a pravda... Charizmatická osobnosť: vnucujúce sa „celebrity“ v jeho Vesmíre sú ako háved z iného sveta... Hlboko národný: svet sa globalizuje, ale to neznamena, že rezignovaním na národnú identitu sa človek posilní. Opak je pravdou... Milan Rúfus je podľa môjho názoru z umelcov rodu Michelangela. Jeho dielo je privedené k dokonalosti, je to šaldovský „umelecký čin... hodnota nemenná, položená mimo dosah všetkého pokroku“ a nedá sa rozvíjať. Ktokoľvek by sa o to pokúsil, stane sa len rozmnožovateľom plagiátov. Možno sa len inšpirovať jeho jedinečnosťou a pokúsiť sa „ustáť život“ po svojom.

A na záver takáto ľahšia otázka: v akej podobe – okrem spomienkovej prózy *Nadmorská výška 23 rokov* – oživuješ a udržuješ svoj pražský koreň?

Naša dcéra šla v stopách otca, donedávna študovala na Ekonomickej Univerzite v Prahe, a robila mi spojku so Slovensko-českým klubom, odkiaľ nosila domov na Kordíky časopis Zrkadlenie. Opäť bola príležitosť chodiť do Prahy a navštíviť aj osobne Slovensko-český klub. Jeho hlavné osobnosti, Vlado Skalský a Naďa Vokušová, mi vydali spomínanú *Nadmorskú výšku 23 rokov* v preklade Emila Charousa do českého jazyka, alebo mi pripravili prezentáciu v galérii Černá labuť. Ďalšie príležitosti na prezentácie boli a sú v Slovenskom inštitúte v rámci pravidelnej spolupráce Slovenského a Českého centra PEN. Nedávno som uskutočnil akúsi púť do Prahy s priateľom, akademickým maliarom Jánom Kudličkom. Pracujem na jeho monografii, a tak sme potrebovali spoločne navštíviť miesta, ktoré – pre zmenu jemu – prirástli k srdcu. Myslím si však, že u mňa stále nadovšetko dominuje literárna mladosť strávená v Prahe. A tak si na záver dovoľm ešte jeden návrat do mojej alma mater. Knihu *Na celé ticho* (1977) z edície Zbrané spisy Vladimíra Holana mi podpísal autor, ktorý sa mal stať laureátom Nobelovej ceny, na smrteľnej posteli. Bol už ochrnutý a jeho ruku s perom viedla jeho manželka – v knihe mám podpis „Vl. Holan“ a dátum „jún, 1978“. To bola najvzácnejšia relikvia, akú som si z Prahy priniesol. Dodatočne prišla poštou ešte jedna. Dňa 8. júla 1978 na mojej svadbe ma pri čítaní telegramov k slzám dojalo „svatební přání“ podpísané „manželé Holanovy“.

165

autor/ři

ČAS V SÚVISLOSTIACH: KRESBA A GRAFIKA

JIŘINA DIVÁCKÁ

Najnovšie číslo Zrkadlenia/Zrcadlení sprevádzajú kresby a grafiky z pripravovanej knihy, tentoraz autorskej trojice J. Divácká, A. Divácký a M. Jankovský „Čas v súvislostiach“ s podtitulom – „Slovenská kresba a grafika 20. storočia“. Ide v poradí už o tretí diel cyklu, ktorý vydáva pražská D+Gallery a na ktorom spolupracuje aj Slovensko-český klub. A. Brunovský, O. Dubay, B. Votavová, D. Grečner, D. Kállay, V. Gažovič, R. Jančovič či I. Benca, M. Komáček, K. Felix alebo celkom najmladšia generácia slovenských grafičiek potvrdzujú, že ani posledných 15 rokov (od osamostatnenia Slovenskej republiky) nič nedokázalo otriasť skvelou povestou slovenskej grafiky, ktorá doposiaľ netrpela a ani netrpí rozkolísanosťou. Iste ide predovšetkým o skutočnosť, že prenikavý vplyv – v blízkosti hložníkovskej orientácie, i keď v typologickej odlišnosti – mala predovšetkým osobnosť Albína Brunovského, ktorá vytvorila nielen „novú školu“, ale predovšetkým určila smer, ktorým sa uberá – a nebudme skromní, celá európska grafika. Mladá generácia, i keď sa toľko nevenuje všetkým tradičným technikám (lept, suchá ihla, akvatinta,...), ale bravúrne rieši svoje výtvarné, estetické a obsahové problémy pomocou počítačov. A tak práce M. Kréna, O. Rudavského i ďalších patria k tomu najlepšiemu, čo v tejto oblasti vzniká. A konfrontácií – od Prahy cez Viedeň, Brusel, Paríž, New York po Sydney - je dosť.

Cez túto skutočnosť sa autori pokúsili aspoň orientačne zmapovať (opäť viacmenej encyklopedicky) tradície i súčasnosť slovenskej kresby. Od L. Mednyánszkeho cez M. Benku, M. A. Bazovského, L. Fullu, J. Alexyho až po súčasnú mladú generáciu I. Csudaia, M. Černušáka, F. Šilleho či D. Sadovskej. V súvislosti s kresbou autori zdôrazňujú aj skutočnosť kresby sochárskej (P. Tóth, V. Kompánek, K. Patakyi, J. Uher atď.)

Touto cestou treba poďakovať niektorým štátnym galériám a ich riaditeľom na Slovensku, ktorí autorom vyšli v ústrety a umožnili zaradiť to najzaujímavejšie z ich zbierok do danej knihy.

Veríme, že po vydaní bude kniha, rovnako ako prvé dva diely, vyhľadávaná nielen na Slovensku, ale aj v Českej republike.

AUTORI BLOKU LITERÁRNO-KLUBOVÁ SCÉNA:**MATHEJ THOMKA** – hlavný autor bloku

Gabriela Alexová, BubLenka Antolíková. Roman Beňo, Lucia Blažeková, Jano Cíger, Lenka Ivica Dzadzíková, Pavol Garan, Juraj Gonšor, Martin Hatala, Zuzana Herbrychová, Ivetka Kloptová, Milan Ladyka, Igor Mikula, Ondrej Nagaj, Zuzana Novanská, Erik Ondrejčíka, Miloš Ondrušek, Lucka Pavlíková, Janko Petřík, Peter Piatko, Michal Pivarčí, Peter Staríček, Lenka Stoklasová, Andrej Šeliga, Peter Šrank, Zuzka Štefančíková, Martin Štreba, Radoslav Tomáš, Jan Urban, Zuzana Vnučáková, Alenka Zavocka

Ostatní autori:

ANTON BALÁŽ – slovenský prozaik, publicista, vedúci literárneho oddelenia Literárneho informačného centra v Bratislave**LADISLAV BALLEK** – slovenský prozaik, politik a diplomat, veľvyslanec SR v ČR**MIRO BIELIK** – slovenský básnik a prozaik, prvý podpredseda Matice slovenskej**JIŘINA DIVÁČKÁ** – česká galeristka a teoretička výtvarného umenia, riaditeľka D+Gallery a Ivana Slovakia**JÁN FUZIK** – predseda Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku, tajomník Svetového združenia Slovákov v zahraničí, novinár a publicista**GRZEGORZ GAŚIOR** – poľský historik, žijúci v ČR**ALEXANDER HALVONÍK** – slovenský literárny teoretik a kritik, riaditeľ Literárneho informačného centra v Bratislave**PETER KRIŠTÚFEK** – slovenský prozaik**JURAJ KUNIAK** – slovenský básnik, podpredseda Slovenského centra PEN**GUSTÁV MURÍN** – slovenský biológ a spisovateľ**VLADIMÍR SKALSKÝ** – slovenský novinár, básnik a esejista, žijúci v Prahe, predseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí, editor Zrkadlenia–Zrcadlení**ŠTEVO ŠANTA** – slovenský publicista, blogger, ktorý „má rád beckettovské hlboké ponory, ale vie aj slušne klzať po povrchu“**VIOLA VYHOLENÁ-ŠÍPIVÁ** – autorka knihy „Krivolaká prf je ku šťastiu...“**PETR ŽANTOVSKÝ** – český novinár, publicista, vydavateľ a vysokoškolský pedagóg

CHCEM POMÔCŤ TÝM HLÚPYM ZVIERATKÁM

VIOLA VYHOLENÁ-ŠÍPIVÁ

Na fajčiaroch sa dá veľmi pekne znázorniť, že pokrok síce kráča míľovými krokmi, ale človek to za ním akosi nestíha. Že pokiaľ ide o súkromné slasti a neresti, zostáva nezmeneným nasprostastým, sebeckým zvieratkom. Vzdelanejší by to iste dokázali rozviesť a usúvzťažniť napríklad s celkovým stavom planéty; ja si až takto doširoka netrúfam. Ani by to odo mňa nebolo vkusné. Aj ja veľmi dobre viem, čo sú to neodolateľné hlúpe pokušenia, vášnivé závislosti a nerestné slasti. Fajčenie medzi ne, samozrejme, u mňa nepatrí. To môžu za slasť považovať akurát tak... no, to je jedno. Som skrátka so sebou ako ešte stále hlúpym a sebeckým zvieratkom uzrozmenná, chápem sa a trochu sa preto za seba hanbím. Hovorím trochu, a možno tým myslím dosť. Pochopte teda, že mi vadí, keď sa musím hanbiť ešte aj za hlúpe zvieratká fajčiarov.

Ale povedzte, môžem sa nie, keď vidím, ako aj inak veľmi bystrým a inteligentným mužom doslova zmäkne mozog, keď začnú vysvetľovať, prečo sme my, nefajčiari, povinní uznať ich celkom nezaujímavú smradľavú nerest za výnimočnú a nechať sa ňou otravovať i proti svojej vôli. Aké len logické duby vedia váľať títo inteligentní muži – o ženách nehovorím, aby mi nepredhodili predpojatost' - len aby nemuseli priznať to, čo vnútri, pod vrstvou dechtu, samozrejme veľmi dobre vedia: že je totiž pod všetku ľudskú úroveň znepríjemňovať blížnym život smradľavým tabakovým dymom, keď títo o to nestoja. Lebo je len jedna odpoveď na otázku: „Počuj, fajčiar, prečo nám tu smradíš, keď nám to robí zle a keď ťa prosíme, žiadame, aby si to nerobil?“ Jediná pravdivá odpoveď znie: „Pretože ja, milí moji, som sebecký chrapúň.“ Tá veta by sa, pravdaže, dala ešte všelijako rozvíjať, spresňovať, ale to skutočne podstatné vystihuje aj ako celkom holá.

Než by inteligentný muž fajčiar vyslovil túto krátku pravdivú vetu, skočí radšej trojitého logického rittbergera a odpovie na desať otázok, ktoré mu nik nepoložil; napríklad: že je slobodný človek, že autá smrdia viac, že každý tam raz musí, že je proti totalite... veď to poznáte. Veľmi sa vtedy za inteligentných mužov hanbím.

Chcem tým hlúpym sebeckým zvieratkám fajčiarom nezištne pomôcť.

Nebudem opakovať, že o právo na hlúpu nerest tu nejde. To oni prevelmi dobre vedia. Je jasné, že by sme mali mať právo zafajčiť si. Prečo nie, keď už sme sa skoro všetci na svete zhodli na tom, že robiť škodlivé sprostosti kvôli potešeniu je... ako sa to... aha – legitímne. Rozmýšľala som trochu za nich, za fajčiarov, a zdá sa mi, že riešenie by tu bolo. Išla by som s ním do parlamentu.

Navrhujem, aby sa reštaurácie, bary, kaviarne či cukrárne, kde sú ochotní tolerovať nerestnú fajčiarsku závislosť, premenovali na fajčiarne. Do fajčiarne by nefajčiar nezašiel, to dá rozum. Fajčiari by sa tam mohli rozvaľovať v škodlivom smradľavom dyme celkom sami a gratulovať si, ako si zachovali osobnú slobodu a dôstojnosť, pričom na slobodu iných nesiahli. Boli by, myslím, spokojní a na seba pyšní. A nemuseli by už skákať rittbergerov. Vo fajčiarniach by sa bez problémov čapovalo pivo, podávali by sa večere, robili by sa autorské čítania poézie.

Na tom nápise Fajčiareň by som trvala bezpodmienečne. Aby bolo všetkým hneď pri dverách jasné, kvôli čomu do nich vstupujú. Tak ako je to jasné v podniku, ktorý má názov Hazardná herňa, Erotický klub, Striptízový bar či Parlament. Isteže, aj v striptízovom bare vám barman môže podať pohár čistej vody, v erotickom klube servírka hore bez ponúknuť údenáča na zahryznutie a v parlamente zase poslanec niekde na vecku pošepkať, čo si o čom myslí naozaj, ale kvôli poháru vody, údenej rybe alebo čistej pravde sa do takýchto miest nechodí, to vedia aj malé deti. Iste by rýchlo pochopili – a s nimi všetci nefajčiari – aj to, kvôli čomu predovšetkým sa chodí do fajčiarne. Vo fajčiarni by len somárovi napadlo sťažovať sa, že tam nemajú nefajčiarsky kútik. A takému by som sa schuti vysmiala aj ja, nefajčiarka.

Tam, kde by si nechali názov Reštaurácia, Kancelária, Kaviareň, Vináreň, Čítareň a podobne, by sa nefajčilo ani omylom a nefajčiari by boli, myslím, spokojní tiež. A všetci by sa konečne začali mať radi a na nebi by trilkoval kozodoj. O detailoch až neskôr, až ma zvolia za ten nápad do parlamentu.

No prv než sa tak stane, chcem fajčiarov varovať. Tuším totiž, kde asi celý ich problém vznikol. Fajčiari zrejme podľahli mylnému dojmu, že majú zvrchované právo otravovať nás svojou smradľavou nerestou preto, lebo spomedzi nás, čo si v súkromí pestujeme rôzne iné hlúpe, neškodné i škodlivé slasti a neresti, je ich najviac. A keď je raz v demokracii nejaká väčšina, však...

Tak aby bolo jasné, hlúpe sebecké zvieratká fajčiari: nás, čo ipsujeme, čiže masturbujeme, je oveľa, oveľa viac! Doteraz sme mlčali a o právo venovať sa svojej – na rozdiel od fajčenia zdravej a lekármi

odporúčanej! - záľube aj na verejnosti nám ani len nenapadlo bojovať. To sa však ľahko môže zmeniť, ak nám neprestanete otravovať život a necháte si to teraz posvätiť aj parlamentom. Varujeme vás!

Ste pripravení čeliť odвете, až sa aj my, dosiaľ nevtieraví, skromní ipsanti, začneme jedného dňa tvrdo dožadovať rovnakých verejných práv na nerest, aké si neprestávate osobovať vy, a budeme sa pritom oháňať všetkými vašimi hlúpymi argumentmi? Skúste – aspoň raz, fajčiari! - domyslieť logicky, bez rittbergerov, súvislosti do úplných dôsledkov! Spamätajte sa, kým nie je neskoro! Zahrávate sa s ohňom!

MÁ BOH PENIS?

ŠTEVO ŠANTA

Ľudia často vedú polemiku o tom, či Boh je muž alebo žena. Predpokladajme na chvíľu, že Boh je muž. Moja legitímna otázka znie: Má Boh penis? A skrótum so semenníkmi?

Človek bol údajne stvorený na boží obraz. Domnieva sa preto, že sa podobá na Boha. Každý ľudský orgán má však svoj význam z hľadiska funkcionality. Preto ak predpokladáme, že Boh - muž má penis a semenníky, musíme sa opýtať, na akú funkciu mu slúžia. Boh je jediný, bohýň nieto, nemá sa s kým rozmnožovať. Aj svojho jediného syna splodil iným, záhadným spôsobom, nedošlo ku koitu, pri ktorom by bola potrebná erekcia a výron semena. V prípade, že Boh má penis a semenníky a tie tvoria semeno, kam to semeno odchádza? Má Boh polúcie, alebo rieši tvorbu spermií masturbáciou?

Bohu, a je jedno, či si myslíme, že ide o muža či ženu (v tomto prípade by sme sa museli pýtať na funkcionality jej predpokladanej vagíny), sú pohlavné orgány nanič. Nerozmnožuje sa tak ako človek. Penis a vajíčka by boli zbytočné. Dá sa teda predpokladať, že Boh nemá žiadny penis s mieškom. Jedným dychom však musíme dodať, že je bezpohlavný. Nie je to muž ani žena.

Takto by sme sa mohli pýtať ďalej. Má Boh ústa? Nieto iných bohov, nemá sa s kým rozprávať. Nekomunikuje ani s ľuďmi, a ak, nie ústami, len v prenesenom význame. Môžeme tiež predpokladať, že ústa nepoužíva ani na jedenie. Príjem potravy totiž predpokladá metabolizmus, rast buniek, tela. Všetko, čo rastie, časom odumiera a Boh je nesmrteľný, nemôže mať ľudský metabolizmus.

A takto by sme mohli klásť ďalšie a ďalšie otázky. Načo sú Bohu ruky, keď nemusí zháňať potravu, či sa nimi brániť proti nebezpečenstvu, prípadne čosi prekladať z miesta na miesto. A tak ďalej, a tak ďalej. Nakoniec nám z toho musí vyjsť, že Boh nemá telo. A ak nemá telo a je to neohraničená esencia, dospejeme buď k panteistickému záveru, že Boh je všade, alebo ateistickému, že nie je nikde.

Zároveň musíme dodať, že pokiaľ nemá telo, nemá ani ego, pretože aj ego má svoju zásadnú funkčnosť - zabezpečiť prežitie jedinca a jeho ľahko zraniteľného tela. Ak je Boh nesmrteľný, ego mu je úplne zbytočné. Lenže ak nemá ego, ako mohol vôbec kedy vysloviť požiadavku, aby sme ho uctievali?

Moje naivné otázky si mnohí, s najväčšou pravdepodobnosťou, vysvetlia ako útok proti kresťanskej viere. Ale ja necítim potrebu útočiť, ani nikoho urážať. Iba sa pýtam, chcem si veci ozrejmiť. Milióny ľudí na celom svete tvrdia, že Boh je osoba. Chcel by som vedieť o tej osobe viac.